

**ОЛИМПИИН
НААДАНДА
БЭЛИГЭЭ
ЗОРЮУЛБА**

12 н.

**БУРЯАД
НУРГУУЛИИН
ЭМХИДХЭНЭН
НАЙНДЭР**

13 н.

1921 оной
декабриин
21-нээ гарана

Эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!
Буряад ҮНЭН

Бүгэдэ арадай сонин

2014 оной
февралин 13
Четверг

№ 5 (21955)
(870)

Гарагай 5
www.
burunen.ru

Буряад Үнэн

САГААЛГАНААР! САГААН НАРААР!

Юрий ШАПЕВЭЙ фото

**САГААЛГАНАЙ НАЙР НААДАН
ЭГЭТЫН-АДАГТА ДЭЛГЭРБЭ**

12 н.

...Ягаан сэсэг яларуулхан
Ярууна хатан эжытэй,
Зоной нүзэг бишэрэлтэй,
Зандан Жуу шүтөөнтэй,

Бабжа-Барас баатарай
Хүлэг мориёо бариган
Хүмэг хорёо шулуутай,
Буурай холын түүхэтэй,

Булган найхан талатай,
Буурал, Далһаа
нахюултай,
Шулуута буурал баабайтай,

Элдин дэлгэр
Бурядайнгаа
Эльгэн дээрэ
нэмжыһэн

Эгэтын-Адагай ажалша,
малша арад зонһоо
Халуун зүрхэнэй амар
мэндээ!

ХИИ МОРИНИИНЫ ДЭЭГҮҮР ХИИСЭГ ЛЭ!

Сэлмэг найхан Буряад орондомнай Сагаан Нарын морилон айлшалан байха үедэ Сочи хотодо үни хүлээгдэһэн, хэдэн мянган хүнэй хабаадалгын хүсөөр бэлдэгдэн түхээрэгдэһэн үбэлэй 22-дугаар Олимпийн наадануудай нангин галай бадаран носохые бидэ булта хараха жаргалтай байбади. Нэн түрүүн энэ гайхамшагта үйлэ хэрэгтэ манайшье Буряад орон тон дүтөөр хабаадалсаа гэжэ тэмдэглэлтэй. Олимпийн наадануудай галай ошон манай республика айлшалан ерэхэдээ, арад зоноймнай зүрхэ сэдхэл гэрэлтүүлэн сасаран гараһандань, бидэ үнэнхэ зүрхэнһөө баярланабди.

Энэ гал заха хизааргүй гүрэнөөрнай дамжуулагдан гараха үедөө манай республика ерэхэ, гүрэнэймнай буддын шажанда хүзэглэн шүтэгшэдэй түб болохо Ивалгын дасан хүрөө. Мүнхэ бадаржа, түби дэлхэйн арад зондо ажана тэнюүн, амгалан байдал асарха үүргээ алдахагүйн тула айлдалхал абажа, үлгэн дэлхэйн мэлмы гэжэ алдаршаһан арюун сэбэр Байгал далаймнай гүнзэгдэ бадаран носохые хараһандаа, бидэнэр ехэ омогорхолтой байнабди. Зарим түхэшэдэй хэлэхээр, Сочи хото агуухэ Чингис хаанай ехэ хүбүүн Джучин нэрээр нэрлэгдэһэн гэхэ.

Шэнэ Морин жэлые, мүн тиэхэдэ Олимпийн наадануудые манай республикын тамиршад олон тоото үндэр туйлалтануудтай угтаба. Тэршэлэн Бэеын тамирай болон спортын талаар республикын агентствын хүтэлбэрлэгшэ Владислав Матвеевич Бумбошкин олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдэй ажалшадтай уулзаха үедөө жэлэй хугасаа соо Буряадаймнай спортын урма зоригтой урагшаа алхамуудые хэһыень омогорхолтой тэмдэглээ.

- Жэлэй туршада манай тамиршад нилээд хайн дүнгүүдые харуулан байна. Жэшээлэн хэлэхэл, Евгений Оцимик - тхэквандогоор, Василий Недорезов Сергей Любимский хоёр - гиир үргэлгөөр, армспортоор Алена Мироманова ба Валентина Федосеева

хоёр дэлхэйн мурьсөөнүүдэй эгээл эрхимүүдэй тоодо орожо, чемпионуудай нэрэ зэргэнүүдтэ хүртэжэ шадаа, - гэжэ тэрэ хөөрэнэ.

- Архан бээлэйн мастер Бэлиг Галанов гурбадахия Россиин чемпионой нэрэ зэргэ хамгаалжа шадаа. Спортын энэ зүйлөөр манай нютагһаа шэнэ үеын түүхэдэ иимэ үндэр туйлалта үшөө хэншье туйлажа үзөөгүй. Зүгөөр тэрэниие дахан, нютагаймнай үшөө хэдэн бэрхэ хүбүүд урагшаа дабан ябанад. Волейбол нааданда дуратайшуул үнгэрһэн жэлдэ тон ехэ бэлэгтэ хүртэһэн байнад. Ушар юуб гэхэдэ, "Хара Морин" командин Россиин чемпионатай Суперлигэдэ орожо, эрхимүүдэй дунда дутуугүй наадажа байна. "Хара Морин" жэл гараа хадаа түрэл командин шэнэ илалтануудые асарха бээ.

Һур харбагшадһаань бидэнэр жэл бүри эгээл үндэр дүнгүүдые хүлээжэ һурашанхайбди. Тимэһээ тэдэнэрнай һурша номойнгоо годлиин зэбэнүүдые улам хурсадхан, хараса оноогоо хөрхө мэргэн болгожо, заһан залажа байһаар. Наталья Эрдыева Инна Степанова хоёр дэлхэйн мурьсөөнүүдтэ түрүүшүүлэй зэргэдэ оролсон ябанад. Барилдаашаднайшье хүнэй хойгуур ябаагүй гэхээр. Илангаяа басагаднай энэ талаар урма зоригтой урагшаа дабшанад. Жаргалма Цыренова Россиин Кубок шүүгээд, Европын чемпионатай мүнгэн медальда хүртөө. Казань хотодо үнгэрэгдэһэн Универсиадада түрүүшүүлэй тоодо орохо харгыдаа арайл багахан алдуу хэжэ, медальда хүртэнгүй үлэшөө. Стальвира Оршуш, Дарима Олоконова, Дарима Санжеева гэгшэднай мүн лэ спортын орьёлой үндэрье урматай дабан ябанад. Александр Богомоев Россиин суглуулагдамал командын гэшүүн. Америкын Холбоото Штадуудта үнгэрэгдэһэн хэдэн томонууд мурьсөөнүүдтэ ялас гэмэ илалтануудые туйлажа, маанадаа баярлуулаа, - гэжэ Владислав Бумбошкин тобшооло.

Мүнөө үнгэрэгдэжэ байһан Олимпийн наадануудта Буряадаймнай тамиршадтай хабаадагһынь ехэ харамтайшье һаа, удаадахи наадануудта манай ороние түлөөлжэ, заал һаа, түрүүшүүлэй тоодо орохо гэжэ найдал түрүүлһэн "одон" бии болоо. Сагаалганай урдахана Түгнын талын басаган Алиса Жамбалова сана урилдаагаар басагадуудай дунда үнгэрэгдэһэн дэлхэйн чемпионатта хоёр удаа мүнгэн медальнуудта хүртэжэ, найдаһыемнай үшөөшье бэхижүүлээ. 2018

ондо хүршэ гэжэ тооложо боломоор Солонгос орондо үнгэрэгдэхэ үбэлэй Олимпийн наадануудта Алиса заалһаа хабаадаха бээ.

Олон зоной дунда, илангаяа ургажа ябаһан залуушуулай, хүүгэдэй дунда спорт үргэнөөр дэлгэрүүлхын тула республика доторнай олон тоото хэмжээ ябуулганууд үнгэрэгдэнэ гэжэ онсолон тэмдэглэлтэй. Тэдэнэй тоодо спортын байшанууд заһабарилагдана, шэнээр баригдана. Хурамхаанай болон Сэлэнгын аймагуудта энэ жэл шэнэ спортын түбүүдэй барилганууд үргэлжэлүүлэгдэхэ. Энэ талаар Түхэнэй аймагыё онсо тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Үнгэрһэн жэл тус аймагай 4 нютагуудта шэнэ спортын байшанууд үүдээ нээжэ, ерээдүйн чемпионуудые, элүүр энхэ байдал шэлэн абагшадые угтан абаа. Эдэ нютагуудай юрын зоной энэ барилгануудта эдэбхитэй туһалһыень баярлан тэмдэглэхээр. Һэеы гэрэй түхэлөөр баригдаһан барилдаанай түбүүдэй тоо олошорһоор. Мүнөө дээрээ тэдэнэй тоо 10 хүрөөд байна. Республикын 1-дхи лицей-интернадай дэргэдэ боксын тусхайта түб нээгдээ.

Эдэ бүгэдэ барилгануудта ганса гүрэнэй зүгһөө мүнгэ зөөри гаргашалагдана бэшэ. Ургажа ябаһан халаанай бэеын элүүрэй, тэдэнэй ухаан бодолой оюун түгэлдэр байхын түлөө ханаагаа зобожо, мүнгэ зөөрээр туһалха хүнүүдэй үсөөн бэшэ байһаниинь ехэ хайшаалтай. Спортын байшан соо сагаа үнгэрэгдэжэ үхибүүд

миин лэ зайгуултажа ябахагүй, архи тамхида орохо, хара тамхи болон бусад наркотическа бодосуудые хэрэглэхэ харгыда гарахагүй ха юм. Хүүгэдээ спортдол дуратайгаар хүмүүжүүлэн һургаа хаамнай, тэдэнэрнай хэлтэги буруу харгыда орохогүй гэжэ онсолон тэмдэглэхэ хэрэгтэй.

Эгээл эндэ орёо асуудал гараад ерэнэ. Засаг зургаанай зүгһөө спорт хүгжөөлгын хэрэгтэ жэл бүри халагламаар бага мүнгэн һомологдоно. Жэшээлхэдэ, урда жэл республикын Бэеын тамирай болон спортын агентствын жэлэй бюджет 89 миллион түхэриг һаа, харин энэ жэлдэ 36 миллионоор ахигдажа, бүхыдөө республикын спортын хүгжэлтэдэ 53 миллион түхэриг һомологдоо. Олон тоото мурьсөө үнгэрэгхэ, республикаһаа гадуур үнгэрэгдэдэг мурьсөөнүүдтэ тамиршадаа эльгээхэ, һоригшодтоо салин түлэхэ, эрдэмэй-практическа хуралдаануудые үнгэрэгхэ гэхэ мэтэ бусад олон тоото хэмжээ ябуулгануудые үнгэрэгхэ хэрэгтэ хараалагдаһан бюджетэй мүнгэн багадана гэжэ ойлгосотой.

Тиигэбэшье гаража ерэнэн Морин жэлдэ Буряадаймнай тамиршадтай Хиин Морин дээгүүр хиисэжэ, урагшаа зоригһон хүлэг моридойнь туруугай тобороон замхангүй, гүйдэлын улам түргэдэжэ, спортын орьёлой үндэрье тогтон торонгүй дабан гарахыень бүхы уншагшадайнгаа зүгһөө хүсэбди!

Лопсон ГЕРГЕНОВ.

Манай хөөрэлдөөн

ҺАЙНААР ТҮСЭБЛЭБЭЛ, ҺАРА НАРАНДАШ ХҮРЭХЭШ

Ажалайнгаа ябасые Аурисдалан хайнаар түсэблөө һаа, тэрэнэй бүтэсэн хайн байдаг. хайн түсэб ажалай бүтэсын 70% болодог гэжэ эрдэмтэдшье тэмдэглэдэг. Захаминай захиргаанай ажалай ябаса тэрэнэй аппаратай ажалшадһаа дулдыдаг. Тиин хаяхан манай корреспондент аппаратай хүтэлбэрлэгшэ Даша-Нима Владимирович Цыденовтай уулзажа хөөрөлдэбэ.

- Даша-Нима Владимирович, танай ажалай гол уялдаа юун ороноб?

-Тээд бүхы аймагуудай захиргаануудай аппаратуудай ажалтайл адли байгаа ёһотой. Зүгөөр өөһэдэманай

онсо тала байнгүй яахаб. Гол түлэб аймагай гулваагай, бүхы дээрээ захиргаанайнгаа ажал бидэнэр түсэблэнэбди. Энэ түсэбүүднай ерэхэ долоон хоногһоо эхилээд, жэлэй эсэс хүрэтэр табигданхай. Гэхэтэй хамта, үдэр бүрийн хүлээгдээгүй, гэнтэ гараад ерэнэн асуудалнууд олон байдаг. Тэдэниие дары түргэн, тэрэ доронь шиидхэхэ хэрэг гарадаг. Бүхы дээрээ эмхидхэлгын ба хиналтын үүргэ маанадта даалгаатай. Хүдөө нютагуудай захиргаануудтай ехээн ажал ябуулагдана.

- Үнгэрһэн жэл һунгалтанууд үнгэрэгдэжэ, нютагуудай захиргаануудта олон шэнэ гулваанууд һунгагдана ёһотой. Тэдэнтэй ямар ажал ябуулагданаб?

- Үнэхөөрөөшье, үнгэрһэн һунгалтын дүнгүүдээр олон шэнэ гулваанууд һунгагдажа, тэдэнтэй ехээн ажал ябуулагдана. Тушаалдаа түргөөр орожо, дадажа, ажал хэрэгтэ хайнаар ябуулхын тула һунгалтын, практическа семинарнууд олоор үнгэрэгдэнэ. Дүй дүршэлөөрөө хубаалдаха талаар олон уулзалганууд үнгэрэгдэнэ. Хото город һуралсалай курсада эльгээнэбди. Консультативно-методическа туһа хүргэнэбди. Энэ хэрэгтэмнай аймагаймнай хиналтын органууд, прокуратура ехэ туһална. Жэшээлхэдэ, тэдэнтэй сугтаа бидэнэр нютагуудай гулваанараар ба депутатуудуудар яагаад хуули хазгайруулангүйгээр, хуулийн ёһоор ажалаа ябуулахаб, коррупци-эдилгэтэй яагаад

тэмсэхэб, хайшан гээд тэрэндэ эсэргүүсэхэб гэнэн асуудалнуудар ехээн суглаа хэжэ, һургуули гараабди.

Саашань бидэнэр шэнэ кадрнуудай талаар яһала үржэлтэй ажал ябуулабди. Һунгалтын һүүлээр олон эмхи зургаануудта, һалбаринуудта структурын талаар һэлгэлтэнүүд боложо, илангаяа энэ ушарта шэнэ мэрэгжэлтэд хэрэгтэй болоо. Тэдэниие ажалда абахын тула сентябрь һараһаа эхилээд, 5 конкурс үнгэрэгһэн байнабди. Тиэхэдэ нэгэ һуурида 3-5 хабаадагшадтай байһаниинь хайшаалтай. һаяын сагта бүхы мэрэгжэлтэдэ шалгалта гэхэ гү, али аттестаци гаргахабди. Улаан-Үдэ хотодо аймагаймнай зүгһөө ажал ябуулдаг түлөөлэгшэдөөрөө

нягта холбоотойбди. һаяхан нийслэл хотодо Захаамин аймагһаа гарбалтай нютагаархидаараа Сагаалгание угтаха талаар тэдэнтэй сугтаа ехээн ажал хэгдээ. Агуу Илалтын 70 жэлэй оие үндэр хэмжээн дээрэ үнгэрэхын тула ажал уридшалан ябуулагдажа эхилэнхэй. Дайнай болон ара талын ветерануудай, байлдаанда алдалан унаһан сэрэгшэдэй гэртэхи-нэй байра байдалай ямар байһые шалгажа эхилхэмнай. Мүн хажуугаарнь Илалтын хүшөөнүүд заһабарилагдаха, бусадшье хэмжээ ябуулганууд олоор үнгэрэгдэхөөр хараалагдана. Түсэбэйнгөө ёһоор ажалаа ябуулбалнай, булта хэрэгүүднай бүтэхэ ёһотой.

- хайнта даа. Лопсон ГЕРГЕНОВ.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮДЭЛМЭРИЙН ТҮСЭБ

2014 оной февралын 10-14

I. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮРҮҮЛЭГШЭ М.М.ГЕРШЕВИЧЭЙ ХҮТЭЛБЭРИ ДОРО ҮНГЭРГЭГДЭХ ТҮСЭЛЭЛГҮЙН ЗҮБЛӨӨН
10.02 11.00 Бага танхим

II. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДАЙ ЗҮБЛӨӨНҮҮД

Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетэй, налогуудай болон сан жасын талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Э.Доржиев)
Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээт дүрбэдэхи сессидэ хэлсэгдэх асуудалнууд
14.02 10.00 Бага танхим

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.П.Попов)
Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээт дүрбэдэхи сессидэ хэлсэгдэх асуудалнууд
12.02 10.00 Бага танхим

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, үндэһэ яһатануудай асуудалнуудай, залуушуулай политикын, ниитын болон шажан мүргэлэй нэгэдэлнүүдэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Б.Батуев)
Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээт дүрбэдэхи сессидэ хэлсэгдэх асуудалнууд
13.02 10.00 Бага танхим

Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаалин нөөсөнүүдэ ашагалгын болон оршон тойронхи хамгаалгын талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Г.Ирильдеев)
Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээт дүрбэдэхи сессидэ хэлсэгдэх асуудалнууд
13.02 14.00 Бага танхим

III. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ АППАРАДАЙ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЭ В.Б.ЭРДЫНЕЕВЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХ ХҮДЭЛМЭРИЙН ЗҮБЛӨӨНҮҮД
10.02 13.30 Бага танхим

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДА
Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетэй, налогуудай болон сан жасын талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Э.Доржиев)
"Россиин Федерациин налогууд болон татабари суглуулбаринууд тухай хуулар Россиин Федерациин субъектнүүдэй мэдэлдэ дамжуулагданан Буряад Республикада налог татабари гуримшуулгын зарим асуудалнууд тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай
12.02 14.00 каб.235

Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нютагай өөһэдын хүтэлбэрийн, хуули ёһоной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хороон (түрүүлэгшэнь Б.Н.Ботоев)
"Буряад Республикада эблэрүүлэгын судьянар тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай
11.02 10.00 каб.323

"Буряад Республикада нютагай өөһэдын хүтэлбэри эмхидхэлгэ тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай
12.02 10.00 каб.322
"хунгуулийн хуулида хабаатай Буряад Республикын зарим хуули ёһоной актнуудта хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай
14.02 10.00 каб.322

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.П.Попов)
"Газар тухай" Буряад Республикын Хуулийн 14-дэхи статьяда хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай
10.02 14.00 каб.119

"Гүрэнэй болон муниципальна мэдэлдэ байһан газарай участогууды түлбэриггүйгөөр үмсэдэ үгэхэ тухай" Буряад Республикын Хуулийн 1-дэхи статьяда хубилалта оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай
11.02 10.00 каб.119
"Дэбисхэрнүүдэй газар эсхэмжэлгэ үнгэргэлгын хүдэлмэринүүдэй эгээл ехэ сэнгүүд тухай" Буряад Республикын Ху-

улийн 2-дохи статьяда хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай
11.02 14.00 каб.119
"Буряад Республикын агропромышленна комплексдо гүрэнэй гуримшуулгын байдал тухай" Буряад Республикын Правительствын мэдээсэл тухай" Буряад Республикын Арадай Хуралай тогтоолой түлэб бэлдэлгэ тухай
13.02 10.00 каб.119

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, үндэһэ яһатануудай асуудалнуудай, залуушуулай политикын, ниитын болон шажан мүргэлэй нэгэдэлнүүдэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Б.Батуев)
"Буряад хэлые Буряад Республикын гүрэнэй хэлэн шэнгээр хэрэглэхэ тухай" болон "Буряад Республикын гүрэнэй хэлэнүүд болон Буряад Республикада бусад хэлэнүүд тухай" Буряад Республикын хуулинуудай түлэбүүдэ зүбшэн хэлсэхэ тухай (олониитын түлөөлэгшэдтэй уулзалга)
12.02 14.00 каб.212

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.Т.Стопичев)
1. Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээт дүрбэдэхи сессидэ зүбшэн хэлсэгдэхэ асуудалнууд тухай
2. "Россиин Федерациин Захиргаанай хуули эбдэлгэнүүд тухай кодексто хубилалтанууды оруулха тухай" 421419-6 дугаарай федеральна хуулийн түлэб тухай (тушаагданан шүһанай эрьсэдэ хабаатай хуули эбдэлгэнэй түлөө захиргаанай харюусалга тогтоохо тухай)
10.02 14.30, 15.00 каб.218

"Хүүгэдтэй эрхэтэдэй гүрэнэй тэдхэмжэ тухай" федеральна хуулийн 3-дахи болон 4-дэхи статьянуудта хубилалтанууды оруулха тухай" 364633-6 дугаарай федеральна хуулийн түлэб тухай (нургуулийн хубсаһа худалдан абаха хэрэгтэ жэл бүхэндэ үгтэдэг тэдхэмжын мүнгэ тогтоохо тухай)
12.02 15.00 каб.218

1. "Буряад Республикада эрэмдэг бэетэй зониие социальна талаар дэмжэхэ тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай
2. "Буряад Республикада нуралсал тухай" Буряад Республикын Хуули бээлүүлгын ябаса тухай" асуудалаар "дүхэриг шэрээдэ" бэлдэхэ тухай
13.02 10.00, 11.00 каб.218

Нүүдэл хүдэлмэрийн зүблөөн:
"Буряад Республикада нуралсал тухай" Буряад Республикын Хуулиие Улаан-Үдэ хотодо нэмэлтэ нуралсалай талаар бээлүүлгын ябаса тухай
11.02 Улаан-Үдэ хото

Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаалин нөөсөнүүдэ ашагалгын болон оршон тойронхи хамгаалгын талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Г.Ирильдеев)
1. "Буряад Республикада аргалалгын-элүүржүүлгын газарнууд, курортнууд тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай
2. "Буряад Республикын тусхай харууһатай байгаалин дэбисхэрнүүд тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай
3. "Буряад Республикын Арадай Хуралай хороонууд тухай дүримые баталха тухай" Буряад Республикын Арадай Хуралай тогтоолой II бүлэгтэ хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай
11.02 10.00, 11.00 каб.211

1. "Буряад Республикын зарим хуули ёһоной актнуудта хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай
2. "Буряад Республикын гүрэнэй засагай зургаануудай бүрин этигэмжэнүүдэ бээлүүлгын тула хэрэгтэй зөөрийн, тиихэдэ Буряад Республикын гүрэнэй засагай зургаануудай, Буряад Республикын гүрэнэй эрхэтэнэй алба бээлүүлэгшэдэй, Буряад Республикын гүрэнэй нэгэдэмэл предпритинуудай хүдэлмэрилэгшэдэй болон Буряад Республикын гүрэнэй эмхи зургаануудай хүдэлмэрилэгшэдэй ажаябуулга хангахын тула хэрэгтэй зөөрийн тоолбори тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтанууды оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай
12.02 10.00, 11.00 каб.211

IV. ЭРХЭТЭДЫЕ ХҮЛЭЭН АБАЛГА
Ц.Э.Доржиев - Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетэй, налогуудай болон сан жасын талаар хорооной түрүүлэгшэ
11.02 14.00-17.00 каб.206/235
А.П.Попов - Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар хорооной түрүүлэгшэ
13.02 14.00-17.00 каб.206/119

Хүндэтэ манай уншагшад! 2013 оной декабриин 5-һаа 2014 оной февралын 5 хүрэтэр хугасаада үргэлжэлһэн "Минии Сагаан Нара" гэжэ конкурсманай дүнгүүд согсологдобо.

Энэ жэлэй конкурсдо ехэ олон ажалнууд ороо. Ород хэлэн дээрэ бэшгэдэһэн зохёолнуудай эгээн эрхим авторнууды нэрлэе:

ТҮРҮҮШЫН НУУРИ – Филлипп Стефани (Улаан-Үдэ), хоёрдохи нуури – **Сэсэгма Храмцова** (Санкт-Петербург), **гурбадахи нуури** – Полина Гнатюк (Улаан-Үдэ).

Буряад эхэ хэлэн дээрэ бэшгэдэһэн 20 гаран ажалнуудай эрхимыень тодорүүлхань хүшэр байгаа. Хэды тиибэшье, жюриин наамжаар, эдэ авторнуудай бүтээлнүүд булюу байбал даа:

НЭГЭДЭХИ НУУРИДА – "Ажабайдалай набагша – малһаа" гэһэн гаршагтай даага тамгалаанай найр нааданай найруулга зохёон **Э.Цыренова** (Хурамхаанай аймагай Бархан нютаг) дэбжүүлэгдэ. Энэ найруулга ехэ зохид, гүнзгы удхатай, хүмүүжүүлхы үүргэтэй гэжэ тэмдэглэгдэ.

ХОЁРДОХИ НУУРИДА – Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда хабаадагша, Буряадайманай хүдөө ажахын хүгжэлтэдэ горитой хубитаяа оруулһан, "Буряад үнэнэй" эгээн үндэр наһатай авторнуудай нэгэн, хүндэтэ **Бимба Пурбуевай** "Дэбжыш дээшээ, Хи Морин!" гэһэн хүхэ модон Морин жэлэй угтамжын хүсэл – шүлэгын. Сэлэнгын аймагай Гусиноозерск хотодо ажаһуудаг ахатанаа Сагаан нараар амаршалнабди!

ГУРБАДАХИ НУУРИДА – "Сагаан морид" гэһэн зориулга соогоо буряад, ород арадуудай үбэлэй найндэрнүүдэ магтан түүрээһэн **Түмэн-Доржи Должитов** (Кабанскын аймагай Сухая нуурин) гараба.

Мэргэжэлтэ уран зохёолшод Ж.Юбухаевай, Ч-Ц.Санжиевай, Д.Дамбаевай, Л.Чимитовэй бүтээлнүүд харалганда абтаагүй, юүндэб гэхэдэ, юрын уншагшадта орходоо уран үгын, найруулгын талаар зэргэсүүлжэ боломоор бэшэ үндэр хэмжээнэй хаям даа. Хүндэтэ зохёолшодтоо шэнэ 2014 ондо зохёохы абыас шуналайнь бүри эршэдэн дэлгэрхы хүсэе! Конкусыемнай дэмжэһэн хүндэтэ Д-Н.Хобраковт, С.Очировта, Г-Н.Гунзыновта, Д.Хашитова, И.Санжицыренова болон С.Храмцовада, мун Балжинимын Доржо, Цыретор Машиев, Виктор Дармаев, Владимир Бухаев болон бусад авторнуудтаа баяры хургэнэбди. Агаһаа конкурсдомнай хабаадаһан багшын ажалай

ветеран, Россиин Федерациин габыята багша Цыбик Цырендоржиев «Буряад үнэн» сониндо нютагайнгаа зондо захил хэжэ, бэлэг бариһан ушарыень баяр талархалаа мэдүүлэн угтабди. Найнта даа, хүндэтэ ахатан!

Асагадай дунда нургуулийн шаби Сэрэннимын Долсондо баяр хүргөөд, гуурһаа хурсадхажал, "Буряад үнэн" сониндоо, хүүгэдэй "Одон" журналда шүлэгүүдэ эльгээжэ байхыень урьялнабди. Бэрхэш даа, Долсон!

Илагшадые хүндэлгын баяр ёһолол февралын 20-до, 14 сагта «Буряад үнэн» Хэблэлэй байшанда үнгэрхэ.

Тюна САМБЯЛОВА, редактор.

ЭХЭ ХЭЛЭНЭЙ ХУБИ ЗАЯАН

ЗАНШАЛТА ЁУРАГШАДАЙ ОЛИМПИАДА ТУХАЙ ЁАНАМЖА

Һүүлэй үедэ буряад хэлэнэй хуби заяан, тэрэнэй һургуулида заалга тухай тон шанга хэлсээнүүд хүн зоной һанаа зобооно. Шахардүү байдал тухайнь урданьшье хэлсэдэг һаа, мүнөө олонитэ ехэ үргэнөөр энэ асуудал хэлсэнэд, гүрэн түрын захиргаанай оршондо табигдажа, шиидхэгдэхэ ёһотой саг болоод байна.

Февраль һарада болохо Арадай Хуралай сесси дээрэ эхэ хэлэ заалга тухай хуули абтаха ёһотой юм. Засаг зургаанай түлөөлэгшэд энэ асуудалые хайша хэрэг шиидхэнгүй, харин мүнөө үедэ буряад үндэһэтэн гэдэн арад зоной саашанхи ажаמידарал, хэлэн, соёл гэхэ мэтэ амин шухала асуудал шиидхэжэ байһанаа мэдэрхэ аргатай байбал, тон һайн бэлэй! «Буряад үнэн» сониниймнай һүүлшын дугаарта эрдэмтэн Баваасан Цыреновэй һанамжатай «Буряад хэлэн тухай хоёр хуули бэлдэгдээ» гэдэн дэлгэрэнгы статья гараад байна. Эндэ манай үндэһэн хэлэ заалга тухай ямар дурадхал оруулхаяа байһыень уншажа боломоор. Эхэ хэлэеэ өөрын дураар үзэг, шэлэг гэдэн зарим зоной һанамжа өөрынгөө үг унги таһа сабшаһантай, тиихэдэ одоош мухардалгын харгыда ороһонтой адли гэжэ һанамжаар байдаг. Тогтонижороогүй, үшөөш бүрилдөөгүй, юмэнэй ушар үдхые гүйсэд ойлгохо болоогүй үхибүүн ямар хэлэ үзэхэ, шэлэхэ гэшэб гэжэ хаанаһаа мэдэхэ болоноб? Компьютер, оньһон техникын түлэг дундаа хүгжэжэ байгаа сагта хэнэйшье мэдэһээр, үдэр, һүни илгаагүй гэхээр үхибүүд ород хэлэн дээрэ Интернетэй шүлжээн (Всемирная сеть-Интернет) соо умбашоод һуудаг үе бэшэ гү? Эдэ бүгэдые гэр бүлэ бүхэн гүйсэд дүүрэн ойлгохо, мэдэрхэ ёһотой. «Хэлэгүй арад - арад бэшэ!»! Үеһөө үедэ шуһаарнай дамжан ерһэн баялигаа мартажа, хаяжа, «мангай табигһан манайхи», «маараха, мөөрхэ аргатай мал» болошоод, гайхажа бү байял!

Эндэ ондоо яһанай гэр бүлэнэр үхибүүдэ мүн лэ ямаршье буряад хүнһөө дутуугүй дуугаруулжа һургана ха юм, энээнине бү мартайл. Дээдэ -Хэжэнгэһээ гарбалтай Виталий Нестеров мүнөө Буряад орон соогоо тон мэдээжэ хүн болонхой. Солбон Лыгденовэй «Булаг» кинофильмдэ уһан буряадаар дуугаржа ябана, үшөө тиигээд мэдээжэ буряад соёлшодтой хамта һайхан буряад хэлэн дээрэ дуугараял гэжэ уряалхыень шагнажа, урмашан байнабди. Тэрэл нютагай Пельменев Дима гэжэ ород хүбүүн буряад хүбүүндэ буряад үгэнүүдые оршуулжа хэлэхыень, һургажа ябахыень интернет соо хүн бүхэн харана, мэдэнэ ёһотойт. Ородой-Адаг нютагай гэр бүлэнүүд: татаар яһанай Кашаповтанай, ород Вачаева Светлана Григорьевна Вдовина Вика басагантаяа, Ород нютагай чуваш яһанай Игнатъевтан, Ананьинтан, мүн бусадшье, Хэжэнгын центрей Хакимовтан, Корчановтан, Могсохойной мүн лэ татаар яһанай эжы, абанар өөрөө буряадаар хөөрэлдэхын хажуугаар үри хүүгэдэ тордиһогүй буряадаар хэлүүлхээр һургана ха юм. Хэды һайхан гэшэб!

Тиигэбэшье иимэ орёо хүшэр сагта нютаг нугымнай холын бодолтой арад түлэмэн, олохон буряад гэр бүлэнүүд үри хүүгэдэ унаган буряад эхэ хэлэндэ дуратайгаар һургахын хажуугаар тэрэнээ дэмжэжэ ябадагынь һайшаалтай.

Жэлһээ жэлдэ үнгэрдэг заншалта болоһон буряад хэлэ ба литератураар олимпиада Улаан-Үдэ хотодо үнгэрбэ. Манай аймагһаа 12 үхибүүд тус

Пунсыков Жаргал

мүрысөөндэ хабаадаха эрхэдэ хүртэһэн байжа, багшанарайнгаа хүтэлбэри доро тон нарин бэлэдхэл гаража, январин 14-16-да хото зорихон байна. Түрүүшын үдэр буряад хэлээр олимпиада 8-9 классай һурагшад тус тустаа 4 бүлэг болон хубаарба: 1. буряад хэлэн - түрэл хэлэн(буряад класста һурадаг үхибүүд). 2. Буряад хэлэн - гүрэнэй хэлэн (ород класста һурадаг үхибүүд).

Тиигэжэ түрүүшын үдэр 8-дахи классай Хэжэнгын дунда һургуулин һурагшад: Галданова Сэлмэг - 3-дахи һурида (багша Сульtimoва Сэндэма Цырендоржиевна), 8-дахи классай Пунсыков Жаргал 4-дэхи һурида (багша Доржиева Дашама Дугаровна) гарабад.

Дээдэ-Хэжэнгын 9-дэхи классай Гурожанова Дарима (багша Будажапова Римма Бадмаевна) 2-дохи һуури эзэлбэ, харин Хэжэнгын дунда һургуулин Цырендоржиев Цырен (Доржиева Дашама Дугаровна) 6-дахи һурида гараба.

Үглөөдэрын, январин 16-да үнгэрһэн «Буряад уран зохёол» гэдэн олимпиадада урда жэл эрхимлэһэн Чисаана һууринай дунда һургуулин 11-дэхи клас-

Цырендоржиев Цырен

сай һурагша Мандарханова Пунсыкма (багша Нимаева Светлана Цыренжаповна) даяад түрүүлжэ, республика дотороо эрхимэй эрхим гэжэ гэршэлбэ. Тиихэдэ нёдондо жэл 3-дахи һуури буряад хэлээр республикада эзэлһэн, мүнөө литератураар хабаадагша Дэ-эдэ-Хэжэнгын 10-дахи классай Шагдарова Эржен мүн лэ 1-дэхи һуури эзэлжэ, эхэ хэлээршье, уран зохёолооршье тон һайн мэдэсэтэй гэжэ тодоржо, нютагаа, багшанараа баярлуулба. Хэжэнгын лицей һургуулин Базарон Александра (багша Бадмаева Ханда Дамбаевна), Хэжэнгын дунда һургуулин 11-дэхи классай һурагша Доржиева Балдама (багша Сульtimoва Сэндэма Цырендоржиевна) гэгшэд 5-дахи һууринуудые эзэлһэн байна.

Эдэ үхибүүд гансал буряад хэлээр үндэр амжалта туйладаг бэшэл даа. Хэн хэнииньшье бэшэ предметүүдээр мүн лэ һайн мэдэсэтэй, уридша, бэрхэ һурагшад юм. Үнгэрһэн жэл Хэжэнгын дунда һургуулида гурбан хэлээр (буряад, ород, англи) «Лингва-2013» гэдэн республиканска Олимпиада -фестиваль үнгэргэгдэһэн бай-

Шагдарова Эржен Гурожанова Дарима

на. Буряад ороноймнай олохон нютаг нугаһаа, Забайкалин хизаарһаа һурагшад ерэжэ, гурбан хэлээр мэдэсээ шалган, ехэ мүрысөөндэ хабаадаһан юм. Тиихэдэ дээрэ дурсагдаһан Гурожанова Дарима (4-дэхи һуури), Цырендоржиев Цырен (2-дохи һуури) хоёр тэрэ олон хабаадагшад соо онсо шалгаржа, шангай һууринуудые эзэлһэн байна. Энэ хадаа эдэ үхибүүдэй алишье талаараа дүрбэн тэгшэ байһаниие гэршэлээ гэдэл, алдуу болохогүй бшуу.

Буряад угсаата зон хэр ургаа хойшо 4 тулга болохо: лама багшанар, орон нютаг, эхэ эсэгэ, түрэл хэлэн гэдэн дээдын ойлгосо тэгшэ сахин ябадаг байһан. Үри хүүгэдтэ эдэ бүгэдэ нангин зүйлнүүд гэшэ гэжэ булта ойлгуулбалнай, орой дээрэмнай огторгойн олон бурхад һаюуһатай, орон нютагтаа үргэмжэтэй, эхэ эсэгын үрээлтэй, түрэл хэлэн түшэгтэй, түби дэлхэй дээрэ буурашагүй буянтай, даашагүй далгатай зон болон тодоржо, буян хэшэг, аза жаргал эдлэжэ ябахал даа. Буряад зоной табисуур иимэ гээд хэлэбэл, алдуу болохогүйл.

Дашама ДОРЖИЕВА.

ХАРГАНААДА-ЁОХОРОЙ МҮРЫСӨӨН

Сагаан нарын эхин үдэрнүүдэй нэгэндэ (2014 оной февральын 1) Сэлэн-Сгын аймагай Харганаа тосхондо Буряадай түүхэдэ анха түрүүшынхиеэ ёохорой мүрысөөн үнгэргэгдэхэнь гэдэн мэдээсэл таанарайнгаа анхаралда табяа бэлэйбди.

Энэ наадан Росси гүрэн дотор соносхогдохон Соёлой жэлдэ зорюулагдаба. Тосхойной ажаһуугшад наһанай илгаагүй барандаа гаража, гудамжануудаараа илгаран, республикын аймаг бүхэнэй ёохор харуулан мүрысэбэ гэшэ. Олон ондоо яһатанай ажаһуудаг тосхондо хэр ургаа хүршэ һуудаг нүхэдэй найрамдалай зангилаа улам бүхэлжэ, үндэһэн буряад соёлые сахин һэргээжэ зорилготой эмхидхэгдэһэн мүрысөөнэй мүнөө үедэ элбэгээр дэлгэрһэн хүндэ болон ниитэдэ харша ябадалнуудые усдахжа, зоной сэдхэлдэ һайхан бодолой болон ябадалай үрэнэ тариха хэрэгтэ горитойһон түлхисэ боложо үгэхэнь дамжаргүй гэдэн найдалаа элирхэйлжэ, энэ мүрысөө эмхидхэ бэлэйбди. Мүнөө энэ мүрысөөнэйнгөө үнгэрөөд байхада, найдалнай гүйсэд харюулагдаа гэхэ аргатай болобобди.

Эндэ шалгаржа гарагшадые онсолбол, Юбилейнэ, Молодёжнэ гудамжануудай бүлэг, тиихэдэ хоёр гудамжаһаа хамтарһан үшөө нэгэ бүлэг – Гагарина,

Спортивна шангай гурбадахи һуури эзэлэ. Тиихэдэ хоёрдохи һуурида Кировэй, Школьно гудамжануудһаа бүридэһэн бүлэг, нэгэдэхи һуурида – Проежэ, Дамбаевай гудамжануудһаа болон Анчиг гэдэн тойрогһоо бүридэһэн бүлэг гараба. Нютагай бүхы хүнүүдэй һонирхол үүсхэһэн энэ мүрысөөнэй Гран-при шагналда Банзаракцевай гудамжын түлөөлэгшэд хүртэбэ.

Энэ мүрысөөндэ нютагай зон унтаха нойроошье алдаба аа гү гэхээр бэлэдхэлэй горитой ехэ хүдэлмэри үнгэргэжэ, нютагайхидаа ехэ, багагүй хүхюу долгин дээрэ элэрүүлжэ, сэдхэхыень үргэжэ баярлуулба гэшэ. Мүрысөөнэй үедэ Ивалгын дасанай бурха бүтээдэг уран зурааша Содном Базаров шажанай удхатай хүдэлмэринүүдэйнгээ үзэмжэ дэлгэһэн байха юм.

Е. БАЛЬЖИЕВА, Д. ДАМБАЕВАЙ нэрэмжэтэ Соёлой болон тамирай байгуулгын захирал.

Тээмэндэ Сагаан харын эхээр ажалша, малша зоноороо, абьяас бэлиг талаангаараа суутай болоһон Яруунын аймагай "Победа" СПК-гайхидта, эгэтын-адагайхидта ажалайнгаа хэрэгээр командировкодо ошожо ябахаданнай, Маарагтын угтамжын газарһаа холо бэшэхэнэ адуун нарадай дулаан үдэр бэлшэжэ, бидэниие угтажа байһандал үзэгдэхэдэнь, гаража ерэнэн Хүхэ модон Морин жэлдэ "Үнэнэймнай" ажалшадтай, мүн эндэхи хүн зонойнь, нютагаархидайнь ажал, ажабайдал хайн байха бээ гэжэ бодомжолоо хэмди.

Мэдээжэ фото-корреспондент Радна-Нима Базаровнай олон зурагуудые буулгажа абаа нэн. Тиигээдшые БГТРК-гай теле-мэдээсэлнүүдхээ, аймагайнь "Ярууна" газетын хуудануудһаа Сагаалганай хайндэр түрүүшын үдэр Эгэтын-Адагта үндэр хэмжэ-

Хүдөөгэй ажабайдал ямар бэ?

МАЛ ХАРАХА – АМА ТОҢОДОХО ГЭЖЭ ЗҮБ БАЙНА ДАА

эндэ үнгэрөө гэжэ мэдэбэди. Россиин Гүрэнэй Дүүмын депутат Михаил Викторович Слипичук айлшалжа, Сагаалганайнь угтамжада хабаадажа, колхоздоо амжалттай ажаллаһан, эдэ үдэрнүүдтэ 90 наһа хүрэнэн ажалай ветеран Норжима Жигжитовна Нимаеватай уулзаһан, хани халуунаар амаршалһан байна. Хүдөө ажахыгаа үргэхэ, малай хайн үүлтэр хайжаруулха, түрэл нургуулиингаа болон соёлой ажабайдал хэргээсэхэ хэрэгтэ хам оролсоһон нютагай бэрхэ хүбүүд - "Победа" СПК-гай бэрхэ түрүүлэгшэ М.Д. Дамбаев, "Усть-Эгитуйское" поселениин дарга Ц.Е.Ц. Лыгденев гэгшэд ехэ ажал ябуулна гэжэ тэмдэглэхээр байна.

Цыден-Еши Цыренжапович суута нургуулиингаа бэрхэ директортэй, соёлшодой ажабайдалтай, мал ажахыгаар цехэй начальник, хайхан хоолойтой Митып Дамбиевич Доржиевтай уулзуулба. Нитын малай үбэлжэлгын үедэ ябуулагдажа байһан ажал хэрэгүүдээрнь хонирхобобди. Митып Дамбиевичтай хэһэн

хөөрлдөөгөө уншагдайнгаа хонорто дурадхамнай.

- Хүн зондо аша тухатай морин эрдэни гэлсэдэгбди. Забайкалиин үүлтэрэй 224 гүүн тоологдоно. Агаһаа бидэ 100 гүү асараа хэмди. 8-иинь залуу азарга асарһан байна. Хүхэ модон Морин жэлдэ адуун хүрэгөө олошоруулха ханаатайбди. Баясхалан хүбүүмнай адуушанаар яһала хайн ажаллажа байна. Аймаг соогоо 2-дохи хуурида гаража, мал ажахыгаа саашадань халбаруулха түсэбтэйбди.

Хальмаг үүлтэрэй 300 үхэр, эдильбаевска үүлтэрэй, хойноо томо курдюгтай 3000 шэрхи хонитойбди, тэдэнэ арэндэдэ хүн зондоо хубаарилан дамжуулаад байнабди. Хабартаа, зариманиинь бүри нааяр тугаллаха, хурьгалха юм. Арендаторнуудаа урмашуулан, оролдосотойгоор хүдэлхын тула түл абалгын үедэ гараһан тугал, хурьгадай хахадын шахуу өөһэдтэнь үгтэнэ гэшэ.

Бэрхэ ажалшаддаа нэрлэхэ дуран хүрэнэ. Оролдосотойгоор ажалладаг хонишон Бато Дымбрылов 16 үхэртэй, тийхэдэ Жалсан Юндунов 20 үхэр малтай, Зүгдэр Намсараев 18 толгой малтай, тийхэдэ Ширавовтан 30 толгой малтай юм. Тэрэшэлэн Хангирта Бадма-Ханда Дашинамаева 35 толгой үхэр харана. Дулаахан үбэл энэ жэлдэ боложо, малшад, хонишоднай үбһэ ногоо элбэгтэйгээр, тарья талхатайгаар хайн үбэлжэжэ байна даа. Гансал хэсүү, шахардуу юумэн гэхэдэ, энэ жэлдэ шоно олошороо. Тэдэ арьятадые хюдаха хэрэгтэ аймагһаа 3 мянган түхэриг мүнгэн, ти-

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото-зурагууд

ихэдэ республикаһаа 5 мянган түхэриг мүнгэн үгтэнэ. Нарһатаһаа хоро асаруулнабди.

- Сагаалганаа хүдөөгэйтнай ажалшад, малшад хайнаар угтаа гэжэ дуулаабди. Олон поселенинүүдэй ажалшад, малшад хабаадаа гү?

- Нилээд хүйтэн, манатай үглөөгүүр, 45 градус хүйтэндэ Сагаалганайнгаа хайндэр ехэ хонёор үнгэргөөбди. Хамта дээрээ 4 поселениин ажалшад, түрүү малшад, хонишоднай Сагаалганай конкурсуудта (мори урилдаанда, мори гоёолгодо, ёохорой, арадай дуунай, эдеэнэй, шагай нааданай, нээр шаалгын, бусад) хабаадажа, бэлиг талаангаа харуулаа. Морин жэлэймнай Сагаалган олониие баярлуулба. Аймагай болон республикын урилдаанда хайн моридые бэлдэдэг "Үльдэргэ" СПК-гай адуушан С.Э.Цыденжапов хари гүрэн ошохо путевкодо хүртэхэ аза талаантай байба. Манай эгэтын-адагайхид бэлиг талаан-

гаа яһала хайн харуулаа, дуу, хатарараа түрүүлээ, нээр шаагшаднай бар хүсэтэйгөө харуулба, шагай шүүрэлгээр илаба. Мал хараха – ама тоһодохо гэжэ ажалдаа туха сүлөөгүй байбашье, сүлөө сагтаа ажалшаднай дуу шутайгаар амаржа, ёохорлон сэнгэжэ шадаха байна бшуу гэжэ үргэн дэлисэтэй Сагаалганаймнай найр гэршэлбэ...

- Тандаа, танай ажалша, малша, дууша сэдхэлтэй зондо Сагаалганай амар мэндые хүргөөд, үрээлэйнгээ дэ-эжэ хүргэнэбди:

**Һүнэшэгүй
һүлдэтэй,
Зайлашагүй заяатай,
Даашагүй далгатай,
Дахаад ябаха
жаргалтай,
Сарюун харгытай,
Сагаан эдеэн элбэгтэй
Саашадаа хайн хайхан
ажаһуухатнай болтогой!**
- хайн даа.

**Бэлигма ОРБОДОЕВА
Сагаалганай хүндэлэлдэ
хөөрлдөө хэбэ.**

БУРЯАД ХЭЛЭЭ ЯАГААД ҺЭРГЭЭХЭБИБДИ?

Хяагтаһаа гарбалтай ашабагад обогой багшын ажалай ветеран Цэдэн-Дамба РАДНАЕВ түрэлхи хэлээ яагаад аршалан хамгаалхаб, хүгжөөхэб гэжэ ехэ ханаата болодог байна. Буряад хэлээ үргэхэ талаар ямар арга хэмжээнүүдые эрхилбэл зүйтэб гээд, ханамжануудаараа хубаалдаба. Буряад хэлээ нэргээхэ талаар иимэ хэрэгүүд ябуулагдаха байгаа:

1 Буряадай Толгойлогшо алга боложо байһан буряад хэлэнэй түлөө хамагай ехэ харюусалгатай байха ёһотой. Энээгээр лэ бүхы ажалын сэгнэгдэхэ зэргэтэй. Иимэ хуули республикын Конституцида оруулаа һаа, бүри хайн. Россиин Конституцигай энэ хуули харшалданагүй. Юундэб гэхэдэ, гүрэнэй субъект бүхэн ажаһуугшадайнгаа хэлэ дэмжэхэ ёһотой. Буряадай Арадай Хуралай гэшүүдэй 60 процент хубинь буряадууд – айхабтар ехэ хүсэн лэ! Тиимэһээ минии дурадхан хуули оруулхаар бүхы арга боломжо байна.

2 Гадна Бүгэдэ буряадуудай үндэнэн эблэлые «шүдэтэй» болгохо байгаабди. Мүнөө тус эмхи «шүдгүй шабганса» болоод байна. Тиимэ тула арад түмэндэ туһагүй, хэрэггүй. Ташууртай, нютагай хүндэтэ ахатанһаа бүридэнэн шанга эмхи байха ёһотой. Бүгэдэ буряадуудай үндэнэн эмхиин

гэшүүдһээ шанга харюусалга эрихэ байгаабди. Буряад арадай түлөө юу хээб гэжэ гэшүүн бүхэнһөө асууха ёһотойбди.

3 Буряадууд түрэлхи хэлээ заатагүй үзэхэ ёһотой. Бэшэ арадууд өөрынгөө дураар үзэг лэ. Ондоо үндэнэ яһатаниие буряад хэлэ шудалхыень баалаһанай хэрэггүй. Тэдэ дурагүйдэхэ.

4 Нургуулиаа түгэсхэнэнэй удаа буряад хэлэн мүн лэ хэрэгтэй байха ёһотой. Илангаяа гүрэнэй алба хаагшад ород ба буряад хэлэтэй байгаагүй һаа, хүдэлхэ эрхэлээ хоригдоно. Буряадта ажаһуугаа хадаа нютаг оронийемнай, хүн зоние хүндэлэн, ямаршые яһанай байг, хэр угһаа дамжан ерэнэн түрэлхи хэлымнай мэдэхэ ёһотой.

5 Олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүд буряад хэлэ дэлгэрүүлхэ талаар горитой ажал хэбэ ёһотой. Тихын тула дээдын хэмжээндэ мэргэжэлтэдые бэлдээд, саг үргэлжэ буряад хэлэ тараан хүгжөөхэ талаар ажал ябуулхыень баадхаха.

6 Ород зон уужам сэдхэлтэй, алтан зүрхэтэй, хэдышые ажабайдалдаа дарагдаад байбашье, бидэндэ туһалха. Тэдэнэй ойлгоогүй, хамһалсаагүй һаань, энэ хэрэгэй бүтэхэнь хэсүү байна.

7 Нургуулиин үхибүүд харюусалгатай шалгалтануудые бариха болоно. 4-дэхи, 9-дэхи, 11-дэхи классай нүүлээр шалгалта бариха зэргэтэй. Дээдэ гү, али дунда мэргэжэлэй нургуули орохо болоо һаа, ямаршые мэргэжэл шудалха гэжэ хүсэбэл, заатагүй баһал шалгалта үгэхэ болоно. Тэндэ ород-буряад хэлэтээ хохосонгүй, холбоонь улам нягта болохо ёһотой. Шэнэ хайн программа зохёохо болонбди.

8 Гүрэнэй бүхы дансанууд буряад хэлэн дээрэ байха зэргэтэй. Ород хүндэ ород хэлэн дээрэ бэшээтэй дансанууд үгтэхэ болоно.

9 Ямаршые хэшээл үндэнэн буряад нургуулинуудта буряад хэлэн дээрэ зааха ёһотойбди. Нургуулинуудай хүтэлбэрлэгшэдэй урда эрилтэ табиха. Тийхэдээ үндэнэн буряад нургуулинуудые олон болгохо. Үндэнэтэнэй буряад лицейн тоо 5-6 дахин олошоруулха.

10 Буряадай Арадай Хуралай Түрүүлэгшые урижа, буряад хэлэн тухай түхэрээн шэрээ эмхидхэхэ байгаабди. Буряад хэлэ хүгжөөхэ талаар харюусалгатайнь үшөө дахин хануулха.

11 Буряад хэлэн дээрэ хэблэгдэжэ байдаг сонин болон сэтгүүлнүүдые дэмжэхэ. Илангаяа «Буряад үнэн» со-

ниноо буряад айл бүхэн захижа байгаа. Аймаг бүхэнэй гулваанарта сонин тараалгын талаар харюусалга даалгаха.

12 Ород арад ухаатай. Бүри дээшээ федеральна хэмжээн руу хандабалнай, дэбжэлтэ байха абза!

**Сарюуна ЭРДЫНЕЕВА
хөөрлдэбэ.
Авторай фото-зураг дээрэ Цэдэн-Дамба Раднаев.**

Хүдөөгэй эрхим хургуули тухай

ЭГЭТЫН-АДАГАЙХИДАЙ ЭРМЭЛЗЭЛ, ЭДЭБХИ ҮҮСХЭЛ ҮАЙШААЛТАЙ

(Манай хөөрэлдөөн)

Нёдондо Яруунын аймагай эрхим хургуулинуудай нэгэн болохо Эгэтын-Адагай дунда хургуулийн янала хүлээгдэһэн, шэб шэнэхэн, мүнөө үеын түхээрэлгэнүүдтэй, харуулхайхан байшан нээлгын үедэ республикымнай Толгойлогшо - Правительствын Түрүүлэгшэ В.В. Наговицын, Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.М. Гершевич түрүүтэй даргана хабаадаа, 3-Д түхэлэй оньожоруулгатай, бүсад мүнөө үеын гоё кабинедүүдээрнь ябажа хараа, бэрхэ багшанарайнь ажалда үндэр сэгнэлтэ үгөө гэжэ газетэнүүдтээ, сайтдаа мэдээсээ нэмди. Тээмэндэ тус хургуулийн тон бэрхэ, урагшаа ханаатай, урма зоригтой директор, хүхюун, дорюун зантай, ханхинаса энеэдэг уда-риадагша, Россиин габьяата багша Жибзема Дашидондоковна БАЗАРОВАТАЙ уулзажа, ажал хэрэгүүдээрнь, шэнэ хургууляарнь хонирхонон, багшанартайнь бэрхэ хурагшадтайнь танилсаһан байнабди.

Эгэтын-Адаг тоонто-той эгэшэ журналист-хурган хүмүүжүүлэгшэмнай байһан республикын арадай поэт, РФ-гэй болон республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ, Журналист-нуудай Я. Гашегай нэрэмжэтэ республиканска конкурсын лауреат, Хүндэлэлэй орденото Цырендулма Цыреновна Дондогойнгоо хайхан дурасхаалда зорюулһан "Шамбалын сэсэгүүд" гэнэн шэнэ номойнь презентациин үдэшэдэ (февралин 14-дэ Үндэһэтэнэй номой санда болохо) сүг хүдэлһэн, нягтаар харилсаһан багшанарайнь, нүхэдын уриһан байнабди. Шэнэ байшантай болоһон түрэл хургуули, бэлигтэй багшанар, бэрхэ үхибүүд тухайгаа хөөрэхыень Ж.Д. Базарова хандаһан байнабди. Гүн удхатай хөөрөөөн уншагдайингаа анхаралда дурадханабди.

Аяар 1930 ондо байгуулагдаһан хургуулимнай баян түүхэтэй юм даа. 1961 онһоо дунда хургуули болоһон байна. Жэлһээ жэл-

дэ бэрхэ үхибүүдые хурган гаргаһан хургуулимнай янала хайн материално-техническэ баазатай, багшанарай бэрхэ коллективтэй боложо, 1993 ондо "Социально-педагогический комплекс" - республиканска туршалгын талмай гэжэ нэрлэгдэ хэн. 1998 онһоо "Школа Агробизнеса" гэнэн "Социально-педагогический комплекс" ФЭП болон, саашаа хүжөө. Һүүлэй арбаад жэлдэ бүри амжалтатай хүдэлжэ байһан хургуулимнай 2003 онһоо гуманитарно-багшанарай мэргэжэлээр ресурсна түб боложо, "Эврика" гэнэн хуралсалай политикын институтдай ректор А.И. Адамскиин хабаадалгатайгаар "Эврика" гэнэн федеральна экспедицин нүүдэл эрдэмэй-методическа семинарые хургуулидаа үнгэргэһэн байнабди. Энэл жэлдээ "Школа года" боложо, ехэ мүнгэн шанда хүртөөбди. Тиихэдэ "хуралсал" гэнэн инновационно проектые бэлүүлхэ зорилготойгоор инновационно программануудые нэбтэрүүлһэн хуралсалай эмхинүүдэй конкурсдо илагшадтай тоодо бидэ ороһон байнабди.

Эдэ амжалтатай ажал хүдэлмэринүүдтэнай оролдосотой хабаадаһан багшанар, бэрхэ хурагшад тухайгаа хөөрөжэ үгыт даа.

Мүнөө үедэ 190 үхибүүд хурана, 18 багша амжалтатай хүдэлнэ гэшэ. Тэдэ багшанарай 18-инь дээдэ хургуулитай юм. Тэдэнэй 7-инь РФ-гэй юрэнхы хуралсалай хүндэтэ хүдэлмэрилэгшэ гэнэн нэрэ солотой. Манай омогорхохо юумэн гэхэдэ, 2 багшамнай "Россиин эрхим багша", харин 3 багшамнай "Бурядай эрхим багша" гэнэн конкурснуудта илаһан алдартай. Онсолбол, 6 багша эгээл дээдэ шатын категоритой, харин 11-инь 1-дэхи категориин, 1 багшамнай 2-дохи категориин дүршэлтэйгөөр ажаллана. Танилсагты, 7-дохиһоо 11-дэхи класс хүртээр заадаг математикын багша Соёлма Самбуевна Цыденжапова, ород, буряад хэлэндэ хургаха хэрэгые оролдосотойгоор бэлүүлдэг, 25 жэлдэ амжалта түгэс ажаллажа байһан, суута уран зохёолшо, поэт Шираб Нимбуевай уншалгануудые, арадай поэт, журналист Цырендулма Дондогойн зохёохы үдэшэнүүдые үндэр хэмжээндэ үнгэргэдэг Жаргалма Цыдыповна Цыденова, бэрхэ завуч, уран гоёор Дондогойн "Миисгэй-харуулһан" шүлэгы уншадаг, "Хүхюу буряад" гэнэн республиканска конкурсын Гран-при шанда хүртэгшэ, Москвагай ёлқодо ошогшо Цырендулма хурагшымнай эжы Оюна Доржиевна Цыбикжапова гэгшэд хайн хүдэлдэг юм.

Бэрхэ багшанараймнай хургаһан үхибүүд районно болон республиканска олимпиадануудта түрүү хуруинуудые

эзэлдэг юм. Жэшээнь, 2010-2011 онуудай хуралсалай жэлдэ республиканска олимпиадануудта Л.Цыденов технологээр 1-дэхи хуури эзэлэе, С.Доржиева буряад хэлээр 1-дэхи хуурида гараа, Ц.Х. Цыденова географээр 5-дахы хуурийн шанда хүртөө. Харин 2011-2012 онуудта (республиканска олимпиадануудта) Ц.Х.Цыденова түрэл хэлээрээ 3-дахы хуурида гараа, С. Юмжитова физическэ культураар 4-дэхи хуури эзэлэе хэн. Тиихэдэ 2012-2013 онуудта С.Доржиевманай буряад хэлээр республиканска олимпиадада 1-дэхи хуури эзэлжэ, багшанараа баясуулаа хэн. Тиигэжэ буряад хэлэ, литература зааха ажалдаа горитой анхарал хандуулдаг гэшэбди. хурагшадайнгаа эрхим хүдэлмэринүүдые "Шаг в будущее" гэнэн аймагай болон республиканска конференцинүүдтэ эльгээдэгбди. Нёдондо "География" секцеэр хабаадаһан Заманди Юндуновманай республиканска конференцидэ 1-дэхи хуурида гараба. Республика соогоо түрүүшын хуури эзэлһэн эрхим хурагшадтаа тоолое: "Чудесный клад Бурятии", "Четыре неба" конкурснуудта Цырен-Дулма Цыбикжапова илаба, "Грезы Востока" гэнэн конкурсдо Лера Банзарон шалгарба. Тиихэдэ В.Банзарон "Эдир дангина" гэнэн республиканска конкурсдо илажа гараа. Бэлигтэй багшанар Ц.Б.Доржиева, Д.Б.Нимаева гэгшэднай һүүлэй жэлнүүдтэ "Лучший учитель РБ" гэнэн конкурснуудта илаһан байна.

Һайхан, харуул хургуулийннай байшан соогуур ябажа хонирхообди, хурагшадта болбосон түхэлтэй, шэнэ компьютернуудтай кабинедүүд, ехэ гое библиотекэ, мүнөө үеын түхээрэлгэтэй столово, хайхан улир-жэмэстэ модонуудтай хуралсалай туршалгын учасок, шэнэ стадион, бусад хэрэгтэй юумэтэй боложо, үүдэрэй ханаан, һүниин зүүдэнтнай болоһон шэнэ байшантнай недондо бүтэбэ гэшэл даа?!

Зүб даа. Хуушан хургуулийнгаа байшан задалжа сзбэрлээбди. Үнэхөөрөө олон жэл соо баригдажа дууһаһан байшамнай нютагаархидаймнай, шабинараймнай зүрхэ сэдхэл баярлуулһал даа. Ондоо тээхи, хүршэ нютагуудһаа хүүгэд эндээ байрлажа хураха байха, тиимэһээ хуушан конторын байшан манда хурагшадтай хамтын байра болохоор заһабарилагдан үгтэхэдэнь, үхибүүд байха байратай болохо хэн. Эндэ СПК-гайхиднай, поселенимнай туһалха байха гэжэ найданабди. Үндэр хэмжээндэ Сагаалганайнгаа найраада нютагтаа, хургуулидаа үнгэргөөбди. Бүхы зоноо Сагаан нараар, Сагаалганар халуунаар амаршалнаб-

ди, түрэл хүдөө нютагуудаяа үргэхэ, түрэл хургуулияа дэмжэжэ байһан нютагаархидтаа, бултанда Хүхэ модон Морин жэлдэ хүхюутэй, дорюун, элүүр энхэ, золтой, жаргалтай ябахыень хүсэнэбди!

Һайн даа. Тан даа, бэлигтэй багша-

нартатнай, бэрхэ хурагшадтатнай бүхы дэлхэйн хайн хайхание хүсэнэбди!

- Баярлаа.

Бэлигма ОРБОДОВА
Сагаан харын хөөрэлдөө хэбэ.

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото-зурагууд

Багша, сэрэгшэ, редактор Дугар Мижитович МИЖИДОНОЙ 105 жэлэй ойдо

Арсалан Мижидон, Баяр Ральдин, Дарима Шагдарова, эрдэмэй хорёод кандидатууд, алдарт сэрэгшэд, тэрэ тоодо Берлин бомбодоһон летчик Базар-Гүрэ Цыденов, Алдар Солин хоёр орденото Нагмит Цыренов, бэлигтэй бэрхэ багшанар, врачнууд, хүдөө ажахын түрүүшүүл, суута спортсменууд Шандалиһаа гарбалтай. Мижидэй Дугар ахаймнай иимэл нютагһаа ургажа гараһан хүн лэ даа...

ЭДИР ХҮБҮҮНЭЙ борьбо дээрээ бордойжо гэхэ гү, али найматай боложо ябаханда, табан хушуута одо яларуулан, улаан туг намилзуулан, түүхэтэ Октябриин хубисхал үргэн дэлюун дэбисхэр дээрэ мандаа бэлэй. "Тиигэжэ бидэнэй хуби заяан тад ондоо замаар дабшаха ушартай болоо нэн" гэжэ тэрэ хожомоо нам-

сугтаа дүүргэнэн нүхэдтээ хамта Дугар Мижитович 1943 ондо фронт эльгээгдээ бэлэй.

1943 оной һүүл багта тэдэнэр армин генерал И.С.Коневои команддалга II Украинын фронтын бүридэлдэ ороһон байгаа. Харьковай 116-дахи дивизиин 656-дахи ябаган сэрэгэй полкын автоматчи-гуудай ротын командираар томилогдобо. Корсунь-Шевченковскэ дайшалхы ябуулгада дайсанай 55 мянган солдат болон офицер алуулһан, шархатаһан, 18 мянган хүн плендэ абтаһан байгаа. Фронтые командалагша И. С. Конев Советскэ Союзай Маршал болобо. Энэ дайшалхы ябуулгада шалгарһанайнгаа түлөө манай хэдэн мянган солдадууд, офицернууд орден, медальнуудаар шагнагдаһан

"БАГШАНАРАЙ БАГША"

БУРЯД ОРОНОЙ ТҮҮХЭ домогто, соёл гэгээрэлдэ, эрдэм ухаанда, уран зохёолдо, үндэнэн хэлэ бэшгэй хүгжэлтэдэ ехэ хубитаяа оруулһан хүнүүд олон. Республикын арадай гэгээрэлдэ, номой хэблэлдэ 40 гаран жэлдэ үнэн сэхээр ажаллаһан, Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда баатаршалга гаргаһан багша, редактор, хэблэлшэн Дугар Мижитович Мижидон Буряад ороной иимэ алдар солотой хүнүүдэй нэгэн байһан гэшээ.

ДУГАР ХҮБҮҮХЭН 1909 оной шорой шара Тахья жэлэй үбэлэй һүүлшын хуса һарын 9-дэ Забайкалин губерниин Агын буряадуудай захиргаанай Шандалиин һомоной Адагалигай хоёр үндэрэй арадахи Бүйлөөһэтэ нютагта Оргодой Бодонгууд угай Санхитан хүүхүрэй 8 хүбүүтэй Сэрэнэй Мижидэй бүлдэ түрэнэй намтартай. «Хүбүүн түрөө, хүбүүн. Угаа залгуулха, хүлэгыг шэхэдэхэ, хурса ухаан бодол тайлбарилан тааха, хуули ёһо шиидхэхэ хүбүүн түрэнэй» гэжэ нютагаймнай үндэр наһатайшуул үрэнэн юм гэхэ...

Манай нютаг хадаа шүтэдэг хоёр уулатай, тахидаг табан обоотой үзэсхэлэн һайхан, баян дэлгэр нютаг гэшээ. Шандали нютаг угай ехэ бөөнэртэй байһан. Шандалиманай 50 гаран ламанартай юм. Эдэнэй дундаһаа шалгаран гараһан Долгин гэжэн, наарамба багша Золтын Хаймчиг, дооромбо ламанар-Мамба дасанай шэрээтэ байһан Бадмын Дамба, Дүүдэйн Балдан-Самбу, сашадаа рабжамба, габжа, гэбшэ ламанар олон байһан даа. Молон багшаһаа доошо бэшээр ерээдүй сагыг айлдахадаг байһан Сундарианай Да, Ага нютагтаа алдар солотой Аня ламхай, Агын дасанай шэрээтэнэр байһан Галданай Галсан-Шойдог, Дагбын Галдан, Ивалгын дасанай хамба-лама Гомбын Жамбал-Доржо, Агын дасанай мүнөөнэй шэрээтэ Сэбэгэй Бадма ламхай гээд тооложо болоно.

Шандалиһаа ноёд һайд гарадаг юм гэжэ Агын тойрогто хэлсэдэг. БурЦИК-гэй гэшүүн, Буряадай АССР-эй Газар таряалангай арадай комиссариадай коллегииин, Дээдэ-Удын горсоветэй гэшүүн ябаһан Жигжитжаб Батоцыренов, КПСС-эй Агын окружкомой нэгэдэхи секретарь, Агын окружной Советэй түрүүлэгшэ, Шэтын обкомой дэргэдэхи Партияна хиналтын комиссиин түрүүлэгшэ байһан Насаг Юндунов, СССР-эй гурбан зарлалай Верховно Советэй депутат, Агын окружной Советэй түрүүлэгшэ Бадма Цыренов, Агын Буряадай автономито тойрогой Захиргаанай толгойлогшо Баяр Жамсуев болон бусад манай нютагһаа гараһан намтартай.

Уран зохёолшод Жигжитжаб Батоцыренов, Жамьян Балданжабон, Владимир Намсараев, Дамбиница Цырендашиев, эрдэмэй докторнууд Лубсан Шагдаров, Альберт Базарон,

тар соогоо бэшэнэн байдаг.

Нийтын элитэ мэдээжэ ажал ябуулагша, БУРЦИК-гэй секретарьар хүдэлхэ үедөө Советүүдэй Бүхэроссийн XI съездын делегадаар һунгагдажа, Москва ошоод байтараа, 1924 оной январь һарада багша Лениние хүдөөлүүлгын хүндэлэлэй харуулда зогсоһон Жигжитжаб Батоцыреновэй үүсхэлээр 1911 ондо манай нютагта нээгдэнэн һургуулида Дугар үетэн сасуутанараа һураһан байгаа. Эндэл тэдэ комсомолдо ороо. Наһатайшуулай дунда үзэг бэшгүүйдэлгыг үсэдхалгада, комсомол эдир хаһадаа хүдөө ажахыг хамтадалгада эдэхитэйгээр хабаадаһан юм.

Нютагайнгаа эхин ба Агын долоон жэлэй һургуулинуудыг дүүргэнэнэй һүүлээр Дугар Ми-

байгаа. Эдэнэй дунда Д.М.Мижидон түрүүшынгээ шагналда - Улаан Одоной ордендо хүртэнэн юм.

Һүүлээрнь II Украинын фронтын сэрэгүүд горитой нэмэлтэ хүсэ абажа, Урда Украиные, Молдавиые сүлөөлөөд, Румыни шадараар СССР-эй хилэ гаталан гарахын тула 1944 оной мартда баруун-урда шэглэлээр добтолжо ороо. Саашадаа мүн лэ түүхэдэ ороһон Яско-Кишиневско дайшалхы ябуулгада хабаадажа, Эсэгэ Ороноо Хамгаалгын дайнай II шатын орденээр шагнагдаба. Генерал К.А.Коротеевэй арми Молдави, Украина дээгүүр гараад, Сандомир мурэн шадараар Польшо руу оржо, I Украинын фронтын бүридэлдэ жагсаһан байгаа. Вислэ-Одерой дайшалхы ябуулгада, Берлин тээшэ добтолгодо хабаадаһанайнгаа

нэй ба литературын учебнигүүдэй, методическа туһаламжануудай 47 ном зохёожо, хэблүүлһэн байгаа. Дугар ахаймнай бэрхэ оршуулагша байһан. Корней Чуковскийн «Доктор Айболит» гэжэ номые 1949 ондо буряадшалжа, үхибүүдтэ бэлгэлээ нэн.

Тиигэжэ тэрэ эсэгынгээ захяа нангинаар дүүргэжэ, эхын уураг һүнһөө эхитэй түрэлхи хэлээ шудалха арга олон үхибүүдтэ олгоһон байха юм. Энэ хадаа наһанайн нангин зам байгаа бшуу.

75 наһанайн ойн баяр дээрэ дайнай болон багшын ажалы ветеран - РСФСР-эй Гэгээрэлэй министрствын национальна һургуулинуудай эрдэм-шэнжэлгын институтдай Буряадай филиалыг даагша, Российн габьяата багша, педагогикын эрдэмэй кандидат, Ушинскийн шангай лауреат Михаил Николаевич Мангадаев үгэ хэлэхэдэ, Дугар Мижитовиче «Багшанарай багша» гэжэ нэрлэнэнэй тэрэнэй ажал ябуулгада тон зүб сэгнэлтэ үгтөө нэн гэжэ һанагшаб. Түшэн даруу зантай, гүнзгэ эрдэм мэдэсэтэй Дугар Мижитович Мижидон олон шабинартай байһан гэшээ. Олондо хүндэтэй һурган хүмүүжүүлгын шабинарай дундаһаа алдар суута эрдэмтэд, бэлигтэй бэрхэ редакторнууд ургажа гаранхай.

Нютагайнгаа аха захяа айл болохо Дугархайндаа орожо, һонин һормьмойгоо хөөрлэдэхэдөө, ажаябадалайн баян уутаһаа заабол шэнэ юмэ ойлгожо, ямар бэ даа арюун һайхан мэдэрэлдэ абтажа гарадаг һэмди. Дугархай гэшэмнай ёһотойл сэхэтэн, үлзы баян сэдхэлтэй хүн нэн. Иигэжэ аба, эжынгээ ашата буянгаар Дугар Мижидон үндэр һайхан одо заяатай ябаал даа.

Коммунист Мижидон нийтын хүдэлмэридэ эдэхитэйгээр хабаададаг байгаа. Дайшалхы олон орден, медальнуудаа гадна, амгалан ажалда амжалтатайгаар хүдэлһэнэйнгөө түлөө партинай, дайнай болон ажалай ветеран Д.М.Мижидон "Шэн габьяата ажалай түлөө. В.И.Ленинэй түрэнһөөр 100 жэлэй ойн хүндэлэлдэ" гэнэн медалаяр, РСФСР-эй болон Буряадай АССР-эй Верховно Советүүдэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамотануудаар, СССР-эй Соёлой министрствын, РСФСР-эй Госкомиздадай ба соёлой хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай ЦК-гай Хүндэлэлэй грамотануудаар, мүн "СССР-эй хэблэлэй отличник", "РСФСР-эй ара-

дай гэгээрэлэй отличник" гэнэн тэмдгүүдээр шагнагдаһан алдартай. 1957 онһоо СССР-эй Журналистнуудай холбооной гэшүүн Дугар Мижитович "РСФСР-эй ба Буряадай АССР-эй соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ" гэнэн үндэр нэрэ зэргэнүүдтэ хүртэнэн байгаа.

Ажабайдалда элдэб ушар тохёолдодог гэшээ. Теэд Долгор Баировна наһанайнгаа нүхэртэ үдэр бүри гараа һарбайжа, али бүхы ушарта дүнгэжэ, дэмжэжэ, туһалжа ябаһан юм. Долгор Баировна Буряадай оперо, баледэй театрай оёдоллой цехтэ хубсаһа эсхэгшэ-модельерээр, оёдолшоноор хүдэлжэ, наһанайнгаа амаралтаа гаранан юм даа. Тиихэдэ тэрлиг, тооробшо малгай болон бусад хубсаһа хунар хэды олоор эсхээ, гоёор оёоб даа! Буряадай литература, искусствын Москвада үнэргэгдэнэн хоёр декадада хабаадаһан байгаа. Тэрэнэй уран гараар угалза шэрэжэ, хургы торгоор хязатуулан оёдоһон гоё һайхан тэрлигүүд Иосиф Сталинда, Юмжагийн Цеденбалда, Михаил Ясновто, мүн бусадшыг үндэр тушаалтай хүнүүдтэ үмэдхүүлгэдэнэн түүхэтэй.

Дугар Мижитовичэй наһанайн зам нангин, хэлэн хэргын залиршагүй юм. Хүн үхибүүдээрэ жаргалтай гэжэ хэлсэдгын тон зүб. Энэ үндэр һайхан табисууртай бүлын хоёр хүбүүдын гэр бүлэтэй, табан үхибүүтэй. Ехэ хүбүүн Зоригто Дугарович сэрэгэй һургуули дүүргэнэн, мүнөө наһанайнгаа амаралтаа гаранхай. Багань Арсалан Дугарович техникэскэ эрдэмэй доктор, профессор болоод, Зүүн Сибириин технологическа университетэй прикладной математикын кафедрые даагшаар хүдэлдэг. Намганин Валерия Григорьевна энэл дээдэ һургуулиин "Мүнгэн һан ба урьһаламжа" гэжэ кафедрин ахалагша багша юм. Ехэ хүбүүн Баярын ВСТУ дүүргэнхэй, Клара басаганин Новосибирскын университетэй механико-математическа факультет түгэхөөд, аспирантурада һурадаг. Григорий ашань технологическа университетэ һайнаар һуража гаранхай. Тиигэжэ үхибүүдын, ашанарын үбгэн аба, эжынгээ дурасхаалыг нангинаар сахинал даа.

Бата-Мүнхэ ЖИГЖИТОВ, журналист, Российн соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Дугар Мижидон, уран шүлэгшэн Цырен-Дулма Дондокова, Михаил Имененов; арадай багшанар Дугар Мижидон, Ананда Аюрсанайн.

Понедельник, 17

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 3 columns: Time, Channel, Program Name. Includes programs like 'Олимпийское утро на первом', 'Женский журнал', 'Вечерний ургант'.

«РОССИЯ»

Table with 3 columns: Time, Channel, Program Name. Includes programs like 'Утро России', 'Новости', 'Женский журнал', 'Вечерний ургант'.

Table with 3 columns: Time, Channel, Program Name. Includes programs like 'Нуля за 16 часов!', 'Главная роль', 'Правила жизни'.

АРИГ УС

Table with 3 columns: Time, Channel, Program Name. Includes programs like 'Черепашки - ниндзя', 'Могучие рейнджеры', 'Вся Бурятия'.

КУЛЬТУРА

Table with 3 columns: Time, Channel, Program Name. Includes programs like 'Евроньюс', 'Наблюдатель', 'Линия жизни'.

ТИВИКОМ

Table with 3 columns: Time, Channel, Program Name. Includes programs like 'Утро с Тивикомом', 'Домашний зоопарк'.

Table with 3 columns: Time, Channel, Program Name. Includes programs like 'В теме', 'Актуальный репортаж', 'Школьное ТВ'.

СТС «БАЙКАЛ»

Table with 3 columns: Time, Channel, Program Name. Includes programs like 'Метеомикс на СТС-Байкал', 'Маленький принц', 'Лизун и настоящие охотники'.

Table with 3 columns: Time, Channel, Program Name. Includes programs like 'Большой стэн', 'Кино в деталях', 'НТВ Утром'.

ДТВ

Table with 3 columns: Time, Channel, Program Name. Includes programs like 'М/Ф О+', 'Улетное видео', 'Дорожные войны'.

Вторник, 18

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 3 columns: Time, Channel, Program Name. Includes programs like 'Олимпийское утро на первом', 'Женский журнал', 'Вечерний ургант'.

«РОССИЯ»

Table with 3 columns: Time, Channel, Program Name. Includes programs like 'Утро России', 'Новости', 'Женский журнал', 'Вечерний ургант'.

Table with 3 columns: Time, Channel, Program Name. Includes programs like 'Советов', 'Больше, чем любовь', 'Игра в бисер'.

АРИГ УС

Table with 3 columns: Time, Channel, Program Name. Includes programs like 'Дом-2. Лиге', 'Тэц-3', 'Точка зрения'.

КУЛЬТУРА

Table with 3 columns: Time, Channel, Program Name. Includes programs like 'Евроньюс', 'Наблюдатель', 'Линия жизни'.

ТИВИКОМ

Table with 3 columns: Time, Channel, Program Name. Includes programs like 'Утро с Тивикомом', 'Домашний зоопарк'.

Table with 3 columns: Time, Channel, Program Name. Includes programs like 'Утро с Тивикомом', 'В теме', 'Актуальный репортаж'.

СТС «БАЙКАЛ»

Table with 3 columns: Time, Channel, Program Name. Includes programs like 'Метеомикс на СТС-Байкал', 'Маленький принц', 'Лизун и настоящие охотники'.

Table with 3 columns: Time, Channel, Program Name. Includes programs like 'НТВ Утром', 'Возвращение мухтара', 'До суда'.

ДТВ

Table with 3 columns: Time, Channel, Program Name. Includes programs like 'М/Ф О+', 'Улетное видео', 'Дорожные войны'.

Среда, 19

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with 3 columns: Time, Channel, Program Name. Includes programs like 'Олимпийское утро на первом', 'Женский журнал', 'Вечерний ургант'.

«РОССИЯ»

Table with 3 columns: Time, Channel, Program Name. Includes programs like 'Утро России', 'Новости', 'Женский журнал', 'Вечерний ургант'.

Table with 3 columns: Time, Channel, Program Name. Includes programs like 'Тайны следствия', 'Особый случай', 'Пока станица спит'.

АРИГ УС

Table with 3 columns: Time, Channel, Program Name. Includes programs like 'Евроньюс', 'Наблюдатель', 'Белокурой венера'.

Table with 3 columns: Time, Channel, Program Name. Includes programs like 'Красуйся, град Петров!', 'В лесгах и на горах', 'Пророк в своем отечестве'.

АРИГ УС

Table with 3 columns: Time, Channel, Program Name. Includes programs like 'Утро с Тивикомом', 'Домашний зоопарк'.

Table with 3 columns: Time, Channel, Program Name. Includes programs like 'НТВ Утром', 'Возвращение мухтара', 'До суда'.

ТИВИКОМ

Table with 3 columns: Time, Channel, Program Name. Includes programs like 'Утро с Тивикомом', 'Домашний зоопарк'.

Искусствын колледжһоо баярай мэдээсэл

ОЛИМПИИН НААДАНДА БЭЛИГЭЭ ЗОРЮУЛБА

П.И. Чайковскийн нэрэмжэтэ Искусствын колледжын багшанарай зааһан шабинар – мүнөө үедэ Россиин холо, ойрын хотонуудай дээдэ хургуулинуудта, консерваторинуудта хурадаг оюутад Сочидо эхилһэн XXII Үбэлэй Олимпиадин нааданда "СОЗВЕЗДИЕ МОЛОДЫХ" гэхэн нэрэтэй, заншалта болоһон Сагаалга-найнгаа концерт февралийн 7-до зорюулһан байна.

Сагаан экран дээрэ Олимпиадин эхи табигһан Грециин тусхай сагаан хубсаһатай эхэнэрнүүд эртэ урда сагай Афины хотодохи урданай стадион соо Олимпиадин хүлдэ тэмдэг болохо оливкын мүшэрнүүдые баринхай ябанад. Колледжын оюутад баһал мүшэрнүүдые баринхайнууд тиймэ сагаан хубсаһатай тайзан дээрэ гараба, тэдэнэй хажууда шэмээшэг болон буряад хубсаһатай эхэнэрнүүд гаралсаба. Тайзан дээрэ уригдаһан республикын соёлой министр Тимур Цыбиков Сагаан нараар, энэ үдэр эхилһэн Олимпиадин наадаар бултаниие амаршалба. Буряад ороноо Олимпиадин, уласхоорондын болон дэлхэйн мүрысөөнүүдтэ түлөөлһэн алдар суутай, бэрхэ спортсменүүд Цырен-Доржо Магаков, Софья Халудорова, Ирина Баторова, Валерий Стрельников, бусад урда гаража,

Сагаалганай амаршалга эндэ сугларагшадта хүргэбэ.

Колледжын дуунай бүлэг (хүтэлбэ-рилэгшэнь Б.Б. Очиров) хэдэн хоолойн аялга ниилүүлэн, "Буряадай гимн" аргагүй гоёор дуулажа, харагшад бодон ёһолбо. Россиин Гнесинүүдэй нэрэмжэтэ хүгжэмэй академиин 2-дохи курсын оюутан Жамсо Башинов (валторна) Б. Анисимовай "Поэма" гэхэн хүгжэмтэ зохёол, харин эндэ дуунай факультеттэ хурадаг Мария Балданова "Русалка" оперын Наташын ари, "Свадьба Фигаро" оперын графинийн ари ехэ зохидоор гүйсэдхөө. Хараа муутай, зүгөөр бэлиг талаангаараа олондо мэдэжэ болоһон Москвагай Гүрэнэй П.И. Чайковскийн нэрэмжэтэ консерваторийн оюутан, ерээдүйн композитор Дмитрий Будников (фортепиано) Клод Дебюссиин зохёолнуудые бэрхээр наадаба. Эндэ 2-дохи курсада хурадаг ерээдүйн оперно дуушан, уласхоорондын конкурснуудай лауреат Саян Цымпилов ехэ гоёор дуулаба. Алас-Дурнын Гүрэнэй искусствын академиин оюутад Максим Абасов (флейтэ), Константин Сулейманов (аккордеон) уран бэлигээ эндэ гэршэлээ. Роберт Шуманай, Ференц Листын зохёолнуудые Улаан-Үдын колледжын дэргэдэхи Искусствын хүүгэдэй хургуулийн хурагша Ка-

С.Цымпилов дуулана

Э.Дымбрылов, А.Будаева

Р.Н.БАЗАРОВАЙ фото-зурагууд

рина Тумурова, Людвиг ван Бетховеной вариацинуудые Москвагай консерваторийн дэргэдэхи Академическэ хүгжэмтэ колледжын бэрхээр хурадаг оюутан Анна Убеева гэгшэд фортепиано дээрэ гүйсэдхөө. ВСГАКИ-гай оюутан Евгения Томитова ятаг дээрэ оролдосотойгоор наадаба.

Тиихэдэ Сагаан нарын хүндэлэлдэ "Асарын үндэр" гэхэн Монгол ороной утаар татан дууладаг уртын дууе Улаан-Үдын колледжын багша, уласхоорондын конкурснуудай лауреат Алдар Дашиев таталуулжа, хуур дээрэ Улаан-Баатарай соёл, искусствын

университедэй 2-дохи курсын оюутан Эрдэм Дымбрылов зохидоор дэмжэбэ. "Сүндэр уул" гэхэн уртын монгол дууе тус университетедэй оюутан Арюухан Будаева ханхи-нуулаа. Нацагдоржын хүгжэм морин хуур дээрэ бэрхээр наадаһан Эрдэм Дымбрылов шагнагшадта найшаагдаһан байна. "Хүхэ но-гоон зөөлэн лэ" гэхэн буряад арадай дууе Арюухан Будаева, Эрдэм Дымбрылов, Искусствын колледжын оюутад Иван Гасков, Гэсэр Холхоев гэгшэд огсом до-рюунаар гүйсэдхэбэ, халуун альга ташалгаар үдэшгэдэбэ. Өөрынгөө

зохёолон "Нютагаа бусалга" гэхэн хүхюутэй дуугаа Москвагай Гүрэнэй консерваторийн оюутан Александр Саможапов бэлгэлэ. Концертын түгэхэлдэ Буряадай Искусствын колледжын директор Баир Турбянов эндэ сугларагшадые, колледжөө холуур суурхуулжа байһан шабинараа Сагаалганай һайндэрөөр, Сочидо эхилһэн Үбэлэй Олимпиадин наадаар хани халуунаар амаршалжа, бултанда элүүр энхые, золтой жаргалтай ажаһуухые, ажалдаа, һуралсалдаа амжалтатай байхые хүсэлһэн байна. **Бэлигма ОРБОДОВА.**

Сагаан нарын һайндэр - Яруунын аймагта

ЭГЭТЫН-АДАГАЙ ЗОН ЭДЭБХИ, АБЬЯАС ЕХЭТЭЙ

Сагаалганай үглөөгүүр, жабартай хүйтэндэ (42-45 градуста), 10 сагта үргэлтэй, мүргэлтэй Шулуута баабай хадын дэргэдэ Эгэтын поселениин Хориин 11 эсэгын уг гарбалайнгаа тугуудтай, буряад дэглтэй морин дээрэ һуһан хүбүүд, 11 шарга моритой зон холоһоо ерэнэн айлшадаа хүндэтэй дээрэ хүлээн абаба, "Амаршалгын буряад дууе" дуулан байжа, хүхэ номин хадагуудтайгаар угтаба.

Яруунын газар дээрэ Сагаан нараяа угтаһан Гүрэнэй Дүүмын депутат Михаил Слипечук, мүн Яруунын аймагай захиргаанай гулваа Цыденжап Шагдаров, республикын Арадай Хуралай депутат, Эгэтын-Адаг тоонтотой Баин Гуробазаров түрүүтэй айлшадаа эгэтын-адагайхид сагаан эдеэгээр, шэмэтэй һайхан ногоон сайгаар хүндэлбэ. "Эжын шанасан сай" гэхэн мэдээжэ монгол дуунай хүгжэм эздэлээ. Эндэ хии мориёо Михаил Викторович хиидхүүлжэ, харгы замаа арюудхажа, холынгоо нютаг ороноо бусаха тээшээ түхээрбэ...

Шэнэлэн нэльбэгдэжэ байһан соёлой байшангай дэргэдэ байгуулагдаһан нэеы гэрэй дэргэдэ Хориин 11 эсэгын тугууд үлгэгдэжэ, Гэсэр хаанай, Могой болон Морин жэлнүүдэй, Сагаан үбгэнэй хабаадалгатай Сагаан нарын найр эхилбэ, Могой жэл үдэшлгын ба Морин жэл угталгын ёһо харуулагдаба... Сагаан үбгэн эндэ сугларагшадые амаршалба:

Сагаан нараар!

Сагаалганаар!
Хун шубуун гарбалтай,
Хуһан модон сэргэтэй,
Буряад угсаата

арад зоноймни
һүр хүлдэ, одо заяашын
хии мориниинь
Дээгүүр нахилсажа
байхань болтогой!

Сагаан нараар!
Сагаалганаар!

Бүхы айлшадаа, нютагаархидаа угсаатан арадайнгаа үндэһэн һайндэр болохо Сагаалганаар "Усть-Эгитуйское" поселениин дарга Цыден-Еши Лыгденов, "Победа" СПК-гай түрүүлэгшэ Мүнхэ Дамбаев гэгшэд үнэн зүрхэнэйнгөө халуун амаршалга хүргэһэн, һайн һайханиие бултанда хүсэлһэн байна. Ажал хэрэгүүдээрэ амжалтатай хүдэлжэ байһан яруунаархид тухайгаа омогорхон хэлэһэн аймагай захиргаанай гулваа Цыденжап Шагдаров сүг бэелүүлжэ байһан ажал хэрэгүүдэ һайнаар сэгнэжэ, мүхэшгүй зоригтой Морин жэлдэ бүри ехэ амжалта нютагаархидтаа хүсэбэ, хани халуунаар амаршалба. Эрхим хүндэтэ эгэтын-адагаархидаа, яруунаархидаа Сагаалганаар ехэ зохидоор амаршалһан Баин Гуробазаров нютагаархидайнгаа этигэл найдабари саашадаашье харюулжа байһан тухайгаа тоособо, бултанда ехэ амжалта Шэнэ жэлдэ хүсэбэ.

АРАДАЙНГАА ЁНО ЗАНШАЛ
ХАРУУЛБА, АБЬЯАС
БЭЛИГЭЭ ГЭРШЭЛБЭ

Буряад зоной морин эрдэни, харгы замай хани болодог моридоо шэмэглэлгын болон урилдалгын конкурснууд олоной һонирхол татаба. Хүйтэн жабарһаа уурал, һаарал бааяһан моридоо шаргада оруулһан, эмээл, бусад гоёолтоорнь шэмэглэлгэн командануудай түлөөлэгшэд журиин урда хөөрбэ, мориной соло татаба. Эдэ конкурснуудта Нарһатын ("Сосново-Озерское" поселение) болон "Мужыхын" ("Эгитуйское" поселение) команданууд шалгарба. "Буряад эдеэн" гэхэн

конкурснын үедэ команда бүхэнэй сагаан эдеэнэй болон үндэһэн мяхан табагуудые журиин гешүүд сэгнэбэ, эрхимүүдыень шэлэжэ шагнаба. Эндэ гурбадахи һуурида үльдэргынхид болон нарһатынхид гараа, харин хоёрдохи һуури эгэтын-адагайхид эзэлээ. Амтан эдеэ бэлдэхэнээ гадна тэрэ эдеэ хоолтой стол тухайгаа һайнаар хөөрһэн, бэлиг талаангаараа хамгаалһан эгэтынхид түрүүшын һуурида гараһан байна.

Хоёр ондоо аргаар шагай наадагшад мүрысэбэ, тиин "Мори урилдаан", "Шагай шүүрэлгэ" гэхэн мүрысөөнүүдтэ командануудай түлөөлэгшэд эршэтэйгээр хабаадаба. Түрүүшын мүрысөөгөөр үльдэргынхид, харин "Шагай шүүрэлгөөр" эгэтын-адагайхид илалтануудые туйлаһан байна. Нээр шалгаар командануудай түлөөлэгшэд ана-мана мүрысэбэ, шанга шандааһатанаа элирүүлбэ. Эгэтын-Адагай түлөөлэгшэ түрүү һуурида гараба, харин хоёрдохи, гурбадахи һууринуудые Үльдэргын түлөөлэгшэ, тиихэдэ Мужыхын шанга хүсэ шадалтай хүн эзэлбэ. Аялга һайхан арадай дуунуудай болон ёохорой конкурснуудта команданууд эдэб-

хитэйгээр хабаадаһан байна. Һайхан хоолойтой Жаргалма Тышкенова арадай дуунай конкурсдо илаба. Харин ёохор бэрхээр хатарһан эгэтын-адагаархид эндэ шалгараа. Эдэ конкурснуудай дүнгөөр эгэтын-адагаархид эрхим гэгдэбэ, тиихэдэ Мужыхын соёлой байшангай "Лёнхобо" гэхэн фольклорно ансамбль хоёрдохи һуурида гараа. "Сосново-Озерское" поселениинхид гурбадахи һуури эзэлбэ. Буряад хубсаһатай хүүгэдэй саадай хөөрхэн, заахан үхибүүд Сагаалганай найр наадые шэмэглэхэл ёһоороо шэмэглээ.

Сагаалганай һайндэрэй дүнгөөр илагшадые шагнаһан аймагай захиргаанай гулваа Ц.Г. Шагдаров бүхы хабаадагшадта дипломуудые барюулжа, бултаниие баярлуулаа. Аймагай захиргаанай зүгһөө 30 мянган түхэригэй сертификат мужыхынхидта барюулагдажа, тэдэниие бахархуулба. БГТРК-гайхидай "Слон" кафегэй Иисэнгэнэе гарбалтай эзэдтэй хамта олгоһон шан - харин гүрэн ошохо пүтөөкөөр аяншалха аза талаан «Үльдэргэ» СПК-гай адуушан С.Э. Цыденжаповта тудалдаһан

байна. Тиигээдшые нёдондо адуушадай дунда районой болон республикын чемпион болоһон түрүү ажалшанай морин Этигиловэй наадануудта баһал илаһан юм гэжэ тэмдэглэхээр. Хамтын ёохороор Сагаалганай һайхан найр наадан түгэсэлһэн байна:

Буурай холын түүхэтэй,
Буряадайнгаа Сагаалганда
Заншалта ёохороо хатархаа
Зорижо ерээд байһан
Эдэбхитэй эршүүл,
Дундуур наһанай бэрээд,
Һухай улаан хүбүүд,
Урин налгай үхид,
Эгээл эрхим дуушаднай,
Бүжэглэхэ зонүүднай,
Ёһо заншалаа нэргэжэ,
Бэе бэе дүнгэжэ,
Ёохор наадаа эхилэе!
Сагаан нараар,
Сагаалганаар!

Бэлигма ОРБОДОВА
хэблэлдэ бэлдэбэ.
Аймагай захиргаанай сайтһаа фото-зурагууд абтаба.

Сагаан харын наадан – нуралсалай гуламтануудта

БУРЯАД НУРГУУЛИИН ЭМХИДХЭНЭН НАЙНДЭР

Февралийн долоондо Буряадай Үндэ-
хэтэнэй 1-дэхи
лицей-интернат ФСК
– гай уужам танхимаар
дүүрэтэр арад зоноо суг-
луулба. Ехэ гоё найндэр
үнгэргэбэ.

“Буряад нютагта Олим-
пын нааданай уулзалга”
гээн хэмжээн XXII Үбэлэй
Олимпын-2014 нааданда,
“Гуламтын гурбан тулга”
гээн найндэр Сагаан наада
зорюулагдаһан байна. Хоёр
гайхамшагтай хонин на-
адан сугларагшадта ехээр
найшаагдаба. Эдир залуугүй,
наһатайшые зоной зүрхэ
сэдхэлдэ сэсэг бадараан,
ошотомо омогорхол түрүүлбэ.
Найндэрэй эхиндэ суутай та-
миршад, Олимпын нааданда
волонтернуудаар ошохоёо
байһан урагшаа ханаатай,
бэрхэ, шударгы залуушуул,
галнуудые үргэһэн республи-
кадаа мэдээжэ олон хүнүүд
парад-жагсаалда хабаадаба.

**“Алтан мүнгэн дэлхэй
дээрээ
Эрхим хүлэг
хазаарлажа,
Эрын соло тээшэнь
урилдагша
Манай хүбүүдтэ алдар
соло,
Элшэ гэгээн наран доро
Хүсөө туршан
урилдагша
Эрэлхэг дорюун
баатарнуудта
алдар соло”**

гээд, гоё найхан буряад
магтаалнуудай үгэнүүдээр та-
миршаднай угтуулба. Олондо
мэдээжэ тамиршан, дуушан
Батоцырен Дашинамжилов
уртын дуу – тамиршадтай соло

дуулаба. Урда сагта, арадай
найндэртэ, барилдаанай, нур
харбаанай мурьсөөндэ, мори
урилдаанай найхан эршэтэй,
хүсэтэй магтаал дуу дуула-
даг байгаа. Мини бүүр-түүр
бага наһаа ханахадамни,
нютагаймнай сурхарбаан-
да үбгэд тиимэ дуу утаар
татан дууладаг хэн. Хар-
ин мүнөө хотын найндэртэ
тэрэ дуу шагнан байхада,
уярхааршые байба. Лицей-
интернадай эмхидхэнэн гоё
найхан нааданда Буряад
ороной эрхим хүнүүд ерэжэ,
арад зоноо амаршалба. Эр-
дэм нуралсалай болон эрдэм
ухаанай министр Алдар Дам-
динов амаршалгын үгэдөө
үнгэржэ байһан найндэрэй
гүнзэгы удха, буряад хэлэ
бэшэг, соёл нэргээлгэндэ
лицей-интернадай багшана-
рай ехэ нүлөө оруулдагы
тэмдэглээд, буряад хэлэтэй
нургуули бүхы танхимаар
дүүрэтэр арад зоноо суглу-
улха шадалтай байна гэбэ.
Арадай Хуралай депутат Цы-
денжаб Батуев, республи-
кын Бэеын тамирай болон
спортын талаар агентствын
хүтэлбэрилэгшэ Владислав
Бумбошкин, лицей-интерна-
дай директор Баир Жалса-
нов гэгшэд Россиин гүрэндэ
үнгэрхэ Олимпын нааданай
баяраар, буряад арадайнгаа
заншалта найндэр Сагаалга-
наар сугларагшадаа халуу-
наар амаршалаа. Найндэртэй
дашарамдуулан, түрэл ара-
дайнгаа буряад хубсаһа
үмдэжэ, сугларһан арад зо-
ноо хүндэлһэн Баир Жалса-
нов нүдэндэ ехэ дулаанаар
харагдаба.

Олимпын нээлгэнэй баяр

ёһололой һүүлээр “Гулам-
тын гурбан тулга” гээн
мурьсөөнэй найндэр аялга-
та дуу, хатараар, үзэсхэлэнтэ
найхан магтаалнуудай
үгэнүүдээр эхилээ. Буряад
арадай үндэһэн гэр бүлые,
гал гуламтын удхые дээ-
шэнь үргэһэн проект нёдондо
жэл эхилһэн юм. Энэ проект
олон зондо мэдэгдэнгүйгөөр
үнгэрөө. Гурбан зуугаад
зон сугларһан байгаа. Хар-
ин мүнөө хэдэн мянгаад
зон гэр бүлэнүүдээрээ, аба
эжы, таабай төөдэй, багахан
үхибүүдтээ сэдхэл зүрхөө
баярлуулба ха.

“Модон бүхэн үндэһэтэй,
хүн бүхэн эхэтэй, эсэгэтэй.
Арбан үе урдуур абажа үзэхэ
болоо наа, мянга гаран элин-
сэгтэй,” гээд, телевидениин
мэдээжэ сэтгүүлшэд Гунсыма
Тудупова Даши-Доржэ Бо-
лотов хоёр “Гуламтын гур-
бан тулга” мурьсөөндэ ха-
баадагша эртэй зетэй, эрхим
бүлэнүүдтэй арад зоноо та-
нилсуулаа.

Цыреновтэнэй, Принглаев-
танай, Ошоровтоной, Мунку-
евтанай эрхим бүлэнүүд тай-
занда гаража, талаан бэлигээ
харуулаа.

Бүхы талаар эгээн урма-
тай, хонирхолтойгоор бүлээ
харуулан, Хорин арба нэгэн
эсэгийн улаалзай хүбдүүд гар-
балтай Цыреновтэнэй бүлэ
түрүү һуурида гараа. Гэбэ-
шые, ондоо бүлэнүүд баһал
өөр өөрын гэр бүлын онсо та-
лаан бэлигтэй, хатаржашые,
дуу дуулажашые, уг гарбалаа,
үндэһэн түүхээ түүрээжэ,
олониие хонирхуулба.

Баира БАЛЬБУРОВА.
Авторай фото.

Буряад хэлэндээ дуратай эдиршүүл

БАСАГАДАЙ ГИМНАЗИИН ЭРХИМ ДАНГИНА ШЭЛЭГДЭБЭ

Сагаалганда даша-
рамдуулан, олон
нургуулинууд аар
тусхайта найндэрнүүд
үнгэргэгдэжэ байна. Бу-
ряад арадай соёл, ёһо
заншал найн мэдэхэ,
шүлэг уншадаг, дуу ду-
уладаг, хатар наада ха-
руулдаг, арадай эдээ
шанажа, тэрээн тухай-
гаа хонирхолтойгоор
хөөрөжэ шададаг эдир
дангинанууд эндэ найхан

**Мариинскэ гимнази-
да бэлиг талаангаараа
мурьсэбэ.**

Энэ гимназида ехэнхидээ
басагад нурана. Эхин ба эсэс
классуудта хүбүүдтэй суг хам-
та хэшээлнүүд үнгэргэгдэнэ,
харин дунда классуудаар ган-
са басагад нурана.

Сагаан харын “Гуулин сэ-
сэг”, “Мүнгэн сэсэг”, “Алтан
сэсэг” гэжэ номинацинуудта
эхин, дунда, аха классуудай
басагад мурьсэбэ. Юһэдэхи

“б” классай багшанар На-
дежда Дамдинцыренова Зоя
Цыденова хоёрой бэлэдхэл-
гын ехээн ажал ябуулһанай
хүсөөр хонирхолтой
мурьсөөн үнгэрбэ.

Буряад хубсаһа үмдэжэ, ёһо
заншал, уг гарбал тухайгаа
эдир дангинанууд хөөрөжэ
үгэбэ, буряад эдээ: саламат,
үрмэн, бууза, бүхэли мяхан
гэхэ мэтэ буряад эдээ шана-
ад, тэрээн тухайгаа хөөрөжэ
үгэбэ. Дуу дуулажа, буряад

хатараа уян нугархайгаар
гүйсэдхэбэд. Энэ нургуулида
олонхи үхибүүдын буряад
яһатан байна. Тиигэбэшые
тэдэнэр долоон хоногой нэ-
гэл дахин түрэл хэлээ шү-
дална. Ородшые, буряадшые
үхибүүд буряад соёлдо ехэ
дуратай, ехэ олон юумэ мэд-
энэ, хонирхоно гэжэ ойл-
гохоор байба. Мурьсөөндэ
хабаадагшадые нургуулиин
багшанар сэгнэбэ. Бүхы
талаараа эрхим мэдэс-
тэй, Сагаан харын «Алтан
сэсэгүүд» гэжэ тоологдо-
жо, Гран-при шанда гурбан
басагад хүртэбэ. Тэдэниие
нэрлэбэл, зургаадахи клас-
сай Бубеева Снежана, та-
бадахи классай Банзарова
Саша, арбадахи классай
Гергенова Намсалма. На-
мсалма манай “Буряад үнэн”
Хэблэлэй сэтгүүлшэн, поэт
Лопсон Гергеновэй эрхэ тан-
гил басаган юм. Тиимэһээ
буряад хэлэ, ёһо заншалаа
хэнһээшые найнаар мэдэжэ,
сэгнэжэ, үзэжэ ябадагынь
гайхалгүй.

Хурамхаанһаа энэ нуралса-
лай жэлдэ гимназида ну-
рахаая ерэнэн Банзарова
Саша жааханшые наа, шуран,
һүбэлгэн, буряад хэлэндээ
ехэ дуратай юм. Харин хото
ерэнээр, буряад хэлээ мар-
тана аа гүб гэжэ ехэ ханаата
боложо, тэрэнээ шудалха

Намсалма Гергенова

гэжэ оролдодог. Хонирхолтой
мурьсөө үнгэргэһэн гимнази-
ин ажал тухай нэгэтэ бэшэ
хөөрөхэбди.

Ерээдүйдэ Буряадаа су-
урхуулха үхибүүдэй ургажа
байһанда ехээр баярлаад,
бултандань найн найханиие,
урагшатай, сэбэр сагаан
наһанай зам хүсэнэбди.

Баира БАЛЬБУРОВА.
Авторай фото.

АРАДАА НЭГЭДҮҮЛЬЭН “САГААЛГАНАЙ УУЛЗАЛГА”

СЭДЬХЭЛЭЙ АЯЛГАНУУД ЗЭДЭЛЭЭ

БУРЯАД Республикын Үндэһэтэнэй номой сан уран зохёолшодой юртэмсын шэнэ нэрэнүүдтэй танилсулдаг найхан заншалтай юм. Энэ удаа Сагаалганай хэмжээ ябуулгануудай шугамаар “Сэдьхэлэй аялганууд” гэнэн уулзалгада Ага нютагай мэдээжэ уран шүлэгшэ, Буряад Республикын Уран зохёолшодой холбооной гэшүүн, Забайкалийн хизаарай эрдэм нуралсалай габьяата хүдэлмэрилэгшэ, багшын ажалай ветеран Дугарма Батоболотоватай танилсуулба. Нэмэжэ хэлэбэл, Дугарма Батоболотоватай нэрэ “Лучшие люди 2006” гэнэн жэл бүри бүридхэгдэдэг энциклопеди соо оруулагданхай.

ДУГАРМА БАТОБОЛОВОА ТУХАЙ ХЭЛЭБЭЛ

ДУГАРМА Батоболотова хадаа Агын тойрогой Могойтын аймагай Сагаан Уула нютагта түрэнэн юм. Нютагайнгаа дунда хургуулида нуража байхадаа, хизаар ороноо ехэ шэнжэлхэ, оршон тойронхи байгаали, нютагайнгаа газар уһа, нугануудай нэрэ, түүхтэ үйлэ хэрэгүүдээр ехэтэ хонирхоод, географиин багша болохо зорилготой дээдэ мэргэжэлтэй болоһон юм. Үзэмжэ найхан газар дэлхэйн баялгаар хонирхон ябахандаа, хараһан үзэһэн юумээ угалзата шүлэглэмэл үгэнүүдээр зураглажа, дуулан түүрээхэ шадал бэлигтэй байһанаа, 30 гаран наһатай ябахандаа мэдэрһэн юм.

“ТОЛОН” ГАЗЕТЭ ЭХИҢ ХАРГЫ ҮГӨӨ

НАНАНАЙНГАА нүхэрэй тоонто Сахиурта нютагта багшалжа ябахандаа, гэнтэ досоон түрэдэг сэдьхэлэй аялгануудаа саарһан дээрэ дамжуулжа эхилээ. Хургуулийн директор Цыбен Нуралхаев Агын тойрогой “Толон” газетын редактор Баатар Шагдаровта шүлэгүүдыень харуулба.

Тэрэ гэнээр Агын тойрог дотор шэнэ шүлэгшэн мүнделһэн юм. Дугарма Батоболотоватай шүлэгүүд эхэнэрэй сэдьхэлдэ, ажабайдалда, оршон юртэмсэдэ тохёолдожо байһан үйлэ хэрэгүүдыень, сэдьхэжэ, хүсэлжэ байһан ханал, бодолнуудыень тоб байса шүлэгэй мүнүүдтэ зураглажархиха аргатай. Тиимэһэн хүдөө нютагуудта шүлэгүүдыень хүн бүхэн сээжээр мэдэдэг болонхой гэбэл, алдуугүй. Алишье газарта, түрэ наранда, концерт харалганда Дугарма Батоболотоватай шүлэгүүдые уншагша хүнэй өөрын зохёон мэтээр зэдэлдэг. Тиимэл хадаа олон

зондо, илангаяа эхэнэрнүүдтэ, ехэ найшаагадаг.

Буряад Республикын хүгжэмэй ба уран зохёолой шэглэлдэ хүүлэй үедэ Ага ба Усть-Ордада хүгжэм зохёодог, шүлэг бэшэдэг олон зон ехэ мэдээжэ болодоггүй байгаа. Нютаг нугаараа, омог буусаараа илгаран байхаданай, буряад арад эб нэгэдэжэ, нэгэ ехэ арад гээшэбди гэжэ мэдэрэл ерэхгүй ха юм даа. Энэниие хүүлэй үедэ хүн зон ойлгожо эхилэнхэй. Алишье нютагай хүнэй амжалтада баясадаг болообди.

ИНТЕРНЕТ КОНКУРСДО ИЛАЛТА БУРЯАД ОРОН РУУ ХАРГЫ НЭЭБЭ

НАМЖИЛ Нимбуевай нэрэмжэтэ уран шүлэгшэдэй интернет-конкурсдо хабаадажа, Дугарма Батоболотова 5 шүлэгүүдээ ород оршуулгатайгаар эльгээһэн юм. Тэрэ харалганда илажа, республикын Үндэһэтэнэй номой сан ба номой сангай мэргэжэлтэн Балдан Жамбалов шэнэ шүлэгшэнэй зохёолнуудаар ехэтэ хонирхон, энэ хэмжээ ябуулга эмхидхэбэ гэшэ.

Сагаалгануудай уулзалганууд гэнэн хэмжээндэ Буряадаймнай мэдээжэ уран зохёолшод: Доржо Эрдынеев, Булат Жанчипов, Матвей Чойбонов, Дулгар Доржиева, Тимур Гомбожапов болон Россин габьяата артист Чингис Гурьев гэгшэд хабаадаа.

УРАН ЗОХЁОЛШОД ГУУРЬНАЙ ХАНИ ТУХАЙГАА

УРАН зохёолшодой холбооной түрүүлэгшэ Матвей Чойбонов Дугарма Батоболотовае сугларашадтай танилсуулхадаа, иигэжэ хэлэһэн байна:

- Гоё найхан эрбээхэй бэшэ, үндэр заяатай бэрээхэйе угтажа байнабди. Үнэн зүрхэнһөө, найн бэшэдэг, үндэр заяатай, үндэр ухаатай эжы хүнэй ерэжэ байхадань баяртайбди. Агаархин ганса хонинойнгоо мяха эдээд байнгүй, ерэжэ байгыт.

Буряадаймнай “Тютчев” гэжэ алдаршаһан Булат Жанчипов амаршалгын үгэдөө:

- Дугарма Батоболотоватай шүлэгүүд өөрын аялгатай, юрын буряад эхэнэрэй ханажа ябаһан юртэмсэ зураглана. Шүлэгүүдынь хэб гэжэ байхагүй, тэбхэр куплет бэшэ, үлхөө холбоонууд гэшэ. Ехэ хонин шүлэгшэн, өөрын онсо аялгатай, эхэ нютагаа найхашаажа, байгаалиа гоёшоон, ёстойл эхэнэр хүнэй инаг дуран тухай, үхибүүдые, түрэл ороноо, нютагаа дулааханаар найхашаан түүрээдэг, - гэжэ тэмдэглээ.

Буряадаймнай арадай поэт Дулгар Доржиева Дугарма Батоболотоватай танилсаһаар үнихэнэй.

- Иигэжэ дүтэ боложо байхандаа баяртайб. Бүхы буряад арадай бэе бэе ойлгодог боложо, нэгэ үндэһэтэйбди гэжэ мэдэрдэг болообди. Энэл нэгэ шэглэлээ алдангүй, эбтэй ажаһуудаг болообди, - гэжэ Дулгар Доржиева хэлэбэ.

Мүн Дугарма Батоболотоватай шүлэгүүд эхэнэрэй, эхэ хүнэй зүгһөө бэшэһэн, ехэ нарин шүлэгүүд. Өөрөө шүлэгшэн уялгаяа мэдэржэ, үндэр найхан сэдьхэлтэйгээр бэшэгдэһэн гэжэ тэрэ тэмдэглээ.

Уран зохёолшон, прозаик Доржо Эрдынеев Дугарма Батоболотоватай бэри боложо ороһон Сахиурта нютаг тоонтотой юм.

Тиимэһэн шүлэгшэнэй хадамуудай уг унгитайн танилсуулба.

БАГШЫН СЭГНЭЛТЭ ЮУННЭЭШЬЕ ҮНЭТЭЙ

ДУГАРМА Батоболотовада Сагаан Уула нютагай дунда хургуулида арбан жэлэй туршада багшалһан Цыденова Цыремжит Цыденовна энэ уулзалгада ерэжэ, эрхим шабиингаа амжалтаар ехэ омогорхобо.

- Бишыхан Дугарма мини класста нурахадаа, анхангаа хүбэлгэн, түргөөр юумэ ойлгохо, бэрхээр нурадаг хэн. Географин багша болоод ябахадашье, амжалтатай, бэрхэ үхибүүдые хүмүүжүүлээ. Байгаалиин бэлэглэһэн бэлиг - уран шүлэг найруулгада абьяас бэлигтэй байһандаа, үнэн сэхэ, дамайханаар уран зохёохы харгыда гаранхай, - гэжэ тэмдэглээ.

Ёһотойл багша хадаа өөр дээрээ, алдуунууд дээрээ ажал хэхэ хэрэгтэй гэжэ онсолоо. Энэнь хадаа Дугарма Батоболотоватай шүлэгүүдэйн эгээл ехэ сэгнэлтэ болоно хаш.

Мүн энэ уулзалгада суг хамта нураһан нүхэдынь, нютагаархидынь ерэжэ, бэлигтэй басагаая амаршалаа.

Ага нютагайнгаа бэлшээрһээ холо ошоогүй талын шүлэгшэ басаган Забайкалийн хизаарай түб Шэтэ хотодо, Ага нютагтаа гурбан ном хэблэһэн байна. Эгээл түрүүшын “Юрын эхэнэрэй юртэмсэ” гэнэн согсолбори 2004 ондо хэблэгдээ хэн. 2010 ондо хэблэгдэһэн “Я не хочу другой судьбы” гэнэн ном Забайкалийн хизаарай мэдээжэ шүлэгшэн Борис Макаровай оршуулга доруу гарһан юм. 2012 ондо “Хуби заяанай одон” гэнэн шүлэгүүдэйн согсолбори нара хараа. Мүнөөдэрэй байдлаар, үнөөхил Борис Макаровтата “О чем молчит стенная тишина” гэнэн шүлэгэй ном оршуулгада бэлдэжэ байна.

“ОРШУУЛГА ХЭБЭЛ, МЭДЭЭЖЭ БОЛОХОШ...”

АГА нютагта ехэ олон шүлэгшэд бии юм. Тэдэнэрэй нэрэ Буряад орондо байашье мэдэгдэдэггүй. Шэтын уран зохёолшон Борис Макаров өөрөө буряадаар дуугаржа шадахашьегүй наа, буряад хэлэн дээрэ бэшэгдэһэн шүлэгүүдэй аянга уран найнаар таадаг, сэдьхэлээрээ эльгэлдэг юм. Юуб гэхэдэ, ехэ олон буряад шүлэгшэдэй зохёолнуудые ород хэлэн дээрэ оршуулдаг. Борис Макаров Дугарма Батоболотоватай шүлэгүүдыень шагнажа, танилсажа, суг ажаллахые дурадхаһан юм.

- Ши ганса буряадаар бэшэ наа, Агын гү, али Дулдаргын лэ поэт байхаш. Харин ород хэлэн дээрэ оршуулагдан хэблэгдэбэл, шамые олон зон мэдэхэ болохо, шүлэгүүдтэшни үргэн харгы нээгдэхэ, - гэжэ Борис Макаров тэрэ үедэ Дугарма Батоболотовада хэлэһэн байна.

ШҮЛЭГҮҮДЫНЬ ДУУН БОЛОЖО МҮНХЭРДЭГ

ДУГАРМА Батоболотоватай шүлэгүүд сэдьхэлэй хүбсэргэй хүдэлгэн, хүн бүхэнэй хэлэхэ байһан юумэ таажа, гоё найханаар, шүлэглэмэл дуугаар мүнделэн бии болодог. Тиимэл хадаа энэ уулзалгын үдэшэ “Сэдьхэлэй аялганууд” гэжэ дэмы нэрлэгдээгүй. Ага нютагай хүгжэмшэд (Агада композиторнууд олон юм) Дугарма Батоболотоватай шүлэгүүд дээрэ хүгжэм бэшэхэ дуратай юм. Мэдээжэ композитор, Агын багшанарай колледжын хүгжэмэй багшаар бүхы наһандаа ажаллаһан Ринчин Балдандашев бултанһаа түрүүн Дугарма Батоболотовада хандажа, дуу бэшэхэ тухай дурадхаһан юм.

1998 ондо Агада үнгэргэгдэһэн дуунай харалганда илаһан байна. Тэрэ дууень мүнөөшье болотороо “Амар сайн” гэнэн гүрэнэй

театрай солистнар Доржо Дондоков ба Марина Цырендашиева хоёр дуулажал байдаг юм. Энээнһээ эхи абажа, бэшэшье шүлэгүүдынь дуун болоһон байна.

“БУУРАЛ САГААН БУЯН ХЭШЭГТЭЙ БУРЯАД ОРОНДОО - МЭНДЭ АМАР!”

- гэнэн үгэнүүдээр Дугарма Батоболотова арадтаа хандаба. Эгээл түрүүшынхидэ Буряад ороной шүлэгтэ дуратайшуултай танилсажа байхадаа, бэлигтэй шүлэгшэн ехэ баяртай байһанаа мэдүүлбэ.

- Энэ найхан ордон соо иимэ хүндэтэй ямбатай угтуулжа байхадаа, гүн сэдьхэлэй гүнзэги оёорһоо, буряад хүнэй зүрхэнэй найхан баяр хүргэнэб! - гэжэ хэлэбэ.

Энэ уулзалгын эмхидхэлдэ горитойхон туһа хүргэһэн Дугарма Батоболотоватай суг хамта хургуулида нураһан нүхэр басаган Пильжит Санжаевна Лубсанова үетэнэй зүгһөө баярай үгэ хэлэжэ, мүнгэн бэлгээр дэмжэбэ.

Сагаалганай уулзалгада ганса уран зохёолшод хабаадаа бэшэ, мүн бэлигтэй, суутай дуушаднай хабаадаа. Нэн түрүүн сугларашадые арадай дуунуудые гүйсэдхэһэн “Аза хүсэл” гэнэн фольклорно ансамбль амаршалаа.

Россиин Федерациин габьяата дуушан Валентина Цыдыпова, Г. Цыдынжаповай нэрэмжэтэ оперо болон баледэй театрай солист Баатар Цыпылов, Буряад Республикын арадай артистка Билигма Ринчинова, эдир дуушан Лудуб Очиров гэгшэд уран шүлэгшэдэй уулзалга аялгата найхан дуугаараа шэмэглээ.

Цырегма САМПИЛОВА,
Радна-Нима БАЗАРОВАЙ
фото-зурагууд.

Суббота, 22

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.45, 07.00, 07.00, 08.35, 09.20, 09.45, 10.00, 10.45, 11.15, 11.55, 13.10, 14.05, 14.35, 15.20, 17.10, 18.10, 18.30, 20.10, 21.05, 22.00, 22.15, 23.15, 00.30, 01.30, 05.00, 05.55

«РОССИЯ»

06.00, 07.35, 08.05, 09.00, 09.10, 09.20, 09.50, 10.20, 11.05, 11.30, 12.20, 12.55, 13.25, 14.25, 16.25, 17.25, 23.05, 01.00, 02.15

КУЛЬТУРА

07.30, 11.00, 11.35, 13.10, 13.50, 14.45, 15.10, 15.50, 16.25, 16.50, 17.45, 18.40, 19.20, 22.00

23.30, 00.10, 02.05, 02.55, 03.25, 03.50

АРИГ УС

07.30, 08.00, 09.45, 10.00, 11.00, 12.00, 12.30, 13.00, 14.30, 15.30, 16.30, 17.30, 18.30, 19.00, 20.00, 23.00, 00.00, 00.50

ТИВИКОМ

06.00, 06.30, 07.00, 07.30, 08.00, 10.00, 09.30, 09.00, 07.30, 08.00

ЗУРХАЙ, 08.30, 10.30, 11.30, 12.00, 13.00, 16.05, 16.35, 17.35, 18.00, 19.00, 19.30, 20.00, 22.00, 00.00, 01.40

СТС «БАЙКАЛ»

08.00, 23.25, 00.20, 01.30, 01.50, 06.00, 06.00, 07.55, 08.30, 08.30, 09.00, 09.15, 10.10, 11.40, 13.10, 14.30, 16.30, 18.25

20.00, 00.15, 02.05, 03.40

НТВ

06.45, 08.25, 09.00, 09.15, 09.45, 10.25, 11.20, 11.55, 13.00, 14.25, 15.10, 20.00

ДТВ

06.00, 08.20, 20.30, 22.45, 23.00, 23.30, 00.00, 00.30, 01.00, 02.25, 04.10, 05.10

Воскресенье, 23

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.35, 07.00, 08.40, 09.15, 09.40, 09.55, 11.10, 13.10, 13.30, 14.00, 16.05, 17.40, 19.55, 21.00, 23.30, 01.00, 03.30, 05.10

19.20, 19.30, 21.00, 22.30, 01.00, 03.30

КУЛЬТУРА

07.30, 11.00, 11.35, 13.20, 13.45, 14.15, 15.55, 16.45, 17.15, 18.15, 19.05, 19.35, 20.50, 22.30, 23.20, 03.40

АРИГ УС

07.30, 07.50, 09.15, 09.30, 10.00, 11.00, 11.30, 11.50, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 18.00

19.30, 20.00, 22.00, 23.00, 00.00, 00.30

ТИВИКОМ

06.05, 07.00, 07.30, 08.00, 08.30, 09.00, 10.00, 10.30, 11.00, 11.30, 15.40, 16.00, 16.30, 17.30, 18.00, 19.00, 19.30, 20.00, 22.00, 23.40, 01.20

СТС «БАЙКАЛ»

08.00, 08.30, 08.50, 11.05, 06.00, 07.35, 07.55, 08.30, 09.00, 09.05, 09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 16.30

14.25, 16.35, 19.30, 20.50, 22.30, 00.00, 01.50, 03.45

НТВ

07.05, 09.00, 09.15, 09.45, 10.25, 11.20, 11.55

ДТВ

06.00, 08.10, 20.40, 23.00, 23.30, 00.00, 00.30, 01.00, 02.55

МОНГОЛОЙ ТЕЛЕВИДЕНИ ОРОН ДАЯАР

ДДЭШТВ гэнэн компани Ази даяар Монголой телевизийн 40 гаран сувгуудыг, тийхэдэ англи, герман, ород, хятад хэлтэй DW-Asien, Outdoor TV, Bloomberg TV, Үвэр Монгол ТВ, Одон ТВ, SupremeMaster, Australia TV, Дом Кино, Музыка, Телекафе, CCTV-5, Шанхай, Бээжин гэхэ мэтэ каналнуудыг үзүүлжэ байдаг томохон эмхи юм.

Продаю ж/б кольца. Доставка. Монтаж. Копаем выгребные ямы. Траншеи. Тел.: 65-99-90, 64-62-93.

РЕМОНТ ПЛАСТИКОВЫХ ОКОН. Качественная установка, монтаж. Работа любой сложности. Гарантия. Тел.: 67-16-02.

ВОЗРАСТНЫЕ ОГРАНИЧЕНИЯ В ТЕЛЕПРОГРАММЕ

В телепрограмме с 27 августа, согласно ФЗ от 29.12.2010 «О защите детей от информации, причиняющей вред их здоровью и развитию», вступающему в силу с 1 сентября 2012 года, будут присутствовать знаки о возрастных ограничениях: 0+ - от 0 до 6 лет, 6+ - от 6 до 12 лет, 12+ - от 12 до 16 лет, 16+ - от 16 до 18 лет, 18+ - старше 18 лет

Үнэгэрхэн зуун жэлэй аршан зуур

Дэлгэрэнгыгээр сайт дээрэмнай уншагты: burunen.ru

Аркадий БАТОМУНКУЕВАЙ проект

ТҮҮХЫН ГЭРШЭНҮҮД

XX зуун жэлэй эхиндэ Монголдó буугаһан фото-зурагуудай альбом блогернуудай нэгэн олоод, олоной анхаралда наяшаг табихан байна. Альбом соо олоһон 92 фото-зураг яһала хайн шанартай. Тэрэ усын монголнуудай хүшэрхэн байдал, абари заншал, хубсаһа хунар зураглаһан эдэ буулагбаринууд түүхын бодото гэршэнүүд боложо үгэнэ.

ЭЛИНСЭГҮҮДЭЙМНАЙ САХИЖА ЯБАҢАН ДОМ АРГА

ЗҮБ МҮРӨӨР ЭДЕЭЛХЭ - ЭЛҮҮР ЭНХЭ БАЙДАЛ САХИГДАХА

ХҮНЭЙ бэе махабад эднэн эдегээ буйлуулха гэшэ баһал өөрын гурим, журамтай юм. Хэрбээ журам хандарбал, ехэ калоритой (шэмэтэй) эдеэ бэемнай буйлуулжа ходел байбалын, бэеымнай тамир нуладаха бшуу. Эдээн бүхэн ондо ондоо калоритой байдаг. Шэмэ бүхэн хүнэй бэе махабадта ондоогоор нүлөөлдэг. Хүнэй организм тад ондо ондоогоор эдеэ буйлуулдаг. Шэмэ багатай гү, али хэмнээ үлүү шэмэтэй эдээн хадаа хүнэй бэе махабадта муу нүлөө үзүүлдэг. Тэрээннээ дулдыдажа, тархи эрьехэ, хүлнэ адхаха, нуладаха, абари зан муудаха, ябажа ядаха, нюдээнэй хараа муудаха, шэжэн соо шууяха, аман хатаха, нюрган үбдэхэ, яһан шархирха, үһэн унаха болон бусад үбшэн нэрбэхэ.

Хүнэй эдеэ хоол бариха үйлнэ һайн ажаллаха тула 45 процент шэмэ багатай эдээн эдигдэхэ ёһотой. Юрын эдеэнэй - 50 процент, 50 процент шэмэтэй эдээннээ бүридэхэ болоно. Шэмэ багатай эдээн хадаа рис, хартаабха болон бусад эдээн гэшэ. Хэрбээ шэмэтэй эдеэ багаар эдигдэл, бэе соотнай байһан хэрэгтэй витаминүүд танай ажамиралдатнай хүрэхэ бшуу.

ГЭДЭНЭЭ ҮЛДЭЛГЭ, ҮЛЭН БАЙДАЛ ХЭМ СООГОО ТУНАТАЙ

ХЭМ соогоо үлэн байдал бэе махабадта туһатай гэжэ түбэд эмшлэлгшэд мэдээсэдэг. Имунитет шангаруулдаг, бэе сооһоо муу юумэ, шлак гаргадаг, үе

мүсэ һайнаар хүдэлгүүлдэг, элдэб үбшэнтэй тэмсэдэг ба бэеын органуудай бэе бэетэе тааралдал жэгдэрүүлдэг. Гэхэтэй хамта бүхэ зон үлэн байжа шадахагүй. Хэрбээ үлэн байдлаар бэе элүүржүүлхээ ханаа хаа, өөрингөө бэеын тэнхээ тамир шалгажа үзэгтэ. Хэрбээ бэе нула, хүндэ үбшэнтэй хаа, үлэн байдал сахилтагүй. Хото эдеэ хоол муугаар буйлуулдаг ба ехэ өөхөөр дүүрэн байгаа хаа, үлэн байдал эгээл һайнаар туһалха.

Гэбэшье, үлэн байдлаар бэе аргалха гэбэл, жэл соо оройдоол табан нара: март, апрель, май, октябрь, ноябрь нара соо үлэн байжа болохо. Бэшэ нарануудта энэ арга хэрэглэжэ болохогүй бшуу. Юуб гэхэдэ, энэ табан нарануудта хүнэй бэе ба байгаали хоёр тааралдаатай, хүнэй бэе, сагай уларил, эдеэлхэ хаһа гээд булта байгаалитай найралдан байна. Үлэн байдал сахиха элдэб арга бии. Харин манай Буряад орондо таарама иимэ нэгэ арга бии. Энэ арга хадаа зүрхэнэй үбшэнтэй гү, имунитет багатай үлүү тарган зондо ехэ туһатай гэжэ тоологдоно.

ГУРБАН ҮДЭРЭЙ ТУРШАДА ҮЛЭН БАЙХА ХЭРЭГТЭЙ

Түрүүшын үдэр
ҮГЛӨӨНЭЙ 6 сагта 3 грамм медтой бусалһан хүйтэн уһа уугаад, гэр соогуураа аргаан 3 минут гэхшэлхэ, үгэ гэбэл, хүнгэн зарядка хэхэ хэрэгтэй. Удаань бэеынгээ баруун тала дээрээ хэбтээд, нэгэ часай хугасаада унтагты. Унтаашьегүй хаа,

сэдьхэлээ зобоожо байнгүй, бэеэ амаруулан номгохоноор хэбтэхэдэ болоно. Тиигээд бодоод, өөрингөө хэрэг ажалаа хэгты. Зүгөөр үдын 13 саг болотор эдеэлхэгүйт. 13 сагта эдеэлхэдэ, тон бэе махабадта туһатай эдеэ эдигдэ, мяха эдигжэ болохогүй. Хэрбээ 1-2 пельмезн эдеэ хаа, бэшэ туһа болохогүй. Эдеэлһэнэй удаа 2 минута болоод, 0,5 грамм имбирьтэй 100 грамм халуун бусалһан ууха ууха хэрэгтэй. Үдэшлэн 20 сагта 2 стакан бусалһан уһа уугаад, бэшэ юушье эдигхгүй.

Хоёрдохи үдэр

ҮГЛӨӨНЭЙ 6 сагта лимонтой бүлээн бусалһан уһа уугаад, бэшэ юушье эдигжэ, уухагүй, хүдэлмэри гү, зарядкашье хэхэгүй, сухалаа хүдэлгэжэ болохогүй, номгон даруу байха хэрэгтэй.

Гурбадахи үдэр

ҮГЛӨӨНЭЙ 6 сагта 200 грамм хүмбэй хөөрүүлээд, 0,7 грамм даһа, 6 грамм сахар ба 250 грамм уһа нэмээд, 15 минутын туршада уугты. Нэгэ час болоод, мяхагүй эдеэ эдигхт. Обедтэ, 13 сагта медтой 200 грамм бусалһан хүйтэн уһа уухат, удаань нэгэ бага рис эдигхт. Үдэшин 20 сагта багаханаар түргэн буйлуулдаг эдеэ эдигхт. Энэ арга гурбан хоногтол сахиха. Хэрэгтэй гэжэ тоолобол, үшөө хоёр долоо хоноод дабтахада болоно. Үлэн байха энэ арга, илангаяа архида дуратайшуулда ехэ туһатай.

Цырегма САМПИЛОВА.
Түбэд эмнэлгын
нюусануудһаа үндэһэлэн
бэлдэгдэбэ.

АЗА ЖАРГАЛТАЙ ГҮБДИ?

Хүнүүд заримдаа байгаа амидаралдаа сэдьхэл дундуур мэтэ бээе тоолодог. Тэрэ үедөө «Амидарал гэдэгнай шал удхагүй зүйл байна», «Амидарал гэшэ нобшо хашартай байна» гэхэнээ эхилээд, гомдохоор ушарнууд байдаг. Өөрингөө түлөө ханаа табижа, өөрын хуби заяа, элдэб асуудалаа өөрөө шийдхэжэ байһан аад, бусадтай түлөө амидаржа байгаа мэтээр бодогшье зон дайралдаха. Өөрингөө амидаралда хаа-яадаа тудалдаһан бэрхэшээлтэй асуудалые өөрөө шийдхэжэ шадахагүй болохоороо, бусадтай бурууень «агнаха», бусадта гомдон ябадаг хүнүүд дайралдана!

АЗА ЖАРГАЛ ТУХАЙ ЮРЫН ЛЭ ОЙЛГОЛТО

Ажабайдалай һайн, муу тухай ойлготороо, АЗА ЖАРГАЛ гэшые юрэ хэлэлгэдэ хэрэглэнэбди. Тиимэ болохоороо баяр ёһолол болгоноор бэе бээдэ «аза жаргал» үрэнэбди. Гэхэдэ аза жаргал тухай хүн болгон ойлголт, хэмжүүр ондо ондоо.

Зарим хүнүүд мүнгэнэй хэмжээгээр аза жаргалаа сэгнэдэг. Байдалаа зохёоходо, мүнгэн хэрэгтэй. Гэхэдэ, үдэр болгон гансал мүнгэн тухай бодожо, һайн, муу, ямаршье аргаар хамаагүй, ехэ мүнгэ дахадаг хүниие аза жаргалтай байна гэжэ би лаб бодохогүйб. Ехэ мүнгээ хэрэгтэй тэшэнь бэшэ, харин бусадые гайхуулжа, атаа хорыень дэлбэрүүлжэ гэжэ удха ушаргүй зорижо байгаа хүнүүд аза жаргалтай гэжэ харагдадаггүй.

Зарим хүнүүд эрхэ мэдэлтэй «томо дарга» байхые хамагай ехэ аза жаргал гээд бододог. Теэд шийдхэбэри гаргахандаа, гансал өөрингөө болон дүтын зоной аша үрэтэй тала хаража, олонитын эрхэ ашые хохидоожо байха хаа, нэгэ сагта нүгэлөө амасаха болоно. Саг зуурын эрхэ мэдэлдэ хүлигдэн, наһаараа дарга ябаха юм шэнги аашалдаг хүнүүд аза жаргалаар гэрэлтэдэггүй.

Зарим хүнүүд олон хүүгэдтэй боложо, һайхан гэр бүлэтэй байхые аза жаргал гээд тоолодог. «Орон дээрэ гараад, эсэгэ болохонь амарханшье, оронһоо буугаад, аба болохонь хэсүү» гэнэн хошон гөөр ойлгуулбал, үхибүүдтэ анхарал табижа, тэдэниие зүб хүмүүжүүлжэ шадахагүй хаа, хожомын үри хүүгэдэйнгээ һайн аша туһаһаа хүртээ шадахагүй. Ханиа ойлгожо, дотор сэдьхэлээрээ дурлажа шадахагүй мүртөө бусадтай үмэнэ хэдышье шэнээн һайханаар харагдахаяа оролдобол, аза жаргалтай мэтэ харагдахагүй.

Тиигээд аза жаргал гэдэгнай юун бэ? Маша юрын болоод, тобшоор элирхэйлбэл, АЗА ЖАРГАЛ гэдэгнай СЭДЬХЭЛ НАНАМЖА юм. Хүн болгон эхэнээ түрэхэдөө, нэгэ хэбээр шудхагдажа түрэдэггүй, хүн бүхэнэй хуби табилангынь ондо ондоо байдаг. Өөртэтнай онгодоһон табилангаа хэрхэн абаад ябахань танай ухаанһаа, хэшээл зүдхэлтэһөө дулдыдаха. Хэрбээ та өөрөө зүдхэжэ, түсэллэнэөө бүтээжэ, бии болгожо байгаа бүхэндөө сэдьхэлээ оруулжа байбалтай, аза жаргал өөрөө тан дээрэ хүрэхэ ерэхэ. Хэрбээ хүн болгон энэ дэлхэйн хамагай баян хүн болохо гэжэ хүсөөд, бүгэдөөрөө хаан гү, али президент болохо гэжэ зүдхэхэ, мун мисс дангинатай нэгдээд, олоной газар дахуулжа, бусадтай харасые суранзан мэтэ татажа ябаха, «һанаһанаа бүтээжэ, һарбайһанаа абаха» гэжэ оролдобол, жаргал бэшэ, зобоожо магадгүй. Иимэ байдал тухай манай ухаатай үбгэ эсэгэнэр иигэжэ шогложо хэлэн: «Даахагүй нохой булуу хуряана».

ЗОБОЛОНГЫЕ ХҮНҮҮД ӨӨРИНГӨӨ СЭДЬХЭЛДЭ БИИ БОЛГОНО

Амидаралдаа хайша хэрэг байжа, бусадһаа доро орохо тээшээ бусадые «нам шэнги байһай» гэжэ хүсэхэ тэнэг бодолоороо өөрингөө зоболон үүсхэдэг зон бии. Тэрэ зоболонгүүд хүнэй шарай аза жаргалгүй болгожо, хэрэггүй газарта сучалдуулха, амидаралыень хара бараан үнгөөр харуулжа эхилнэ. Бидэ өөһэдэнь сэдьхэлдэ олон зоболон байгуулнабди.

**Харанууд обогой
Гомбосүрэнгийн Галбадрах.
Сарюуна ЭРДЫНЕЕВА
монголһоо оршуулба.**

БУРЯД ЗОНОЙ АЖАҢУУДАЛДА ТОО ӨӨРЫН УДХАТАЙ

Юрын ажабайдалдаа хүн зон ямар нэгэ тоодо анхарал хандууланшьегүй ябажа болодог. Зүгөөр хэр үгһаа нүүдэллэ буряад арад сагай уларил ямар байха гэжэ Тэнгэрийн долоон үбгэд мүшэдые шэртэн, үргэн уужам тала дайдадаа хони малаа манажа ябаһан.

Гэхэ зуура, үхибүүдые хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ, ёһо заншалаа сахихадаа, тоонуудта ехэ түшгэлдэг заншалтай байһан. Жэшээлхэдэ, буряад арадай хубсаһанай зүйлнүүд үнгэ ба тоонуудтай нягта холбоотой. Тооробшо малгайн залаагай элшэнүүдын 108 байдаг. Дэгэлэй энгэрын: огторгой, газар, гал харуулан гурбан үнгэнүүднээ бүридэдэг. Дэгэлэй тобшо тоогоор гурба байдаг. Хүнтэй уулзахадаа, дээдэ тобшоёо тайладаг. Эхэнэр хүн бүүбэйгээ эдеэлүүлхэдэ, дунда тобшоёо тайладаг. Доодо тобшо ажалай гэдэг. Гэхэ мэтэшлэн, буряад арадай ажабайдалда тоо бүхэн өөрын удха даадаг юм. Угай бэшгэ соо долоон үе нэрлэгдэдэг. Долоон үеһөө сааша түрэл бэшэ гэжэ тоологдоод, айл бүлэ болохые зүбшөөдэг.

Буддын шажанда, зурхайн эрдэмдэ тоонуудта бүришье хаа, анхардаг юм. Хүн түрэлтэн алтан дэлхэй дээрэ мүнделхэдөө, өөрын түрэнэн үдэртэй байдаг. Тэрэнэй

ёһоор һайн, муу үдэрнүүдээ зурхайгаар элирүүлдэг. Гэхэтэй хамта, буддын шажанда найма тоогой үүргэ хараад үзэе. Бурхан багша найман хургаалнуудтай. Дэлхэй дээрэ найман нангин субарганууд бии. Найман тахил үргэгдэдэг.

Бурхан багша захиадаа, бүхэ хүниие 8 һайн үйлэ хэрэг хэжэ ябагты гэнэн. Зүб ухаалдигты, зүб бодогты, зүб ябадал хэгты г.м. Найман субаргын удхань хадаа, бурхан багшын тагаалал болоходо, бэеын хайлуулад, Энэдхэг гүрэндэ тэрэ үедэ байһан буддын шажанай найман гүрэнүүдтэ хубаарилан тараһан. Тэдэ гүрэнүүдтэ найман субарга бодхоогдоо. Тиигэдэ юрын газарта бэшэ, харин бурхан багшын тэдэ гүрэнүүдтэ буянта хэрэг үйлэдэһэн найман газарнууд болоно.

Мүн тиигэдэ буддын шажантай гүрэнүүдтэ 108 тоогой гүнзэгы удхые эди шэдигтэ гурбалжантай холбодог. Эрхи 108 хубһануудтай.

Бурханай хургаалнуудай Ганжуур 108 ботинуудһаа бүридэнэ. Зула хуралай үедэ 108 зуланууд бадаргаадаг. 108-е гурбалжантай тоо гэдэг. Энэмнай хамагай һуури һайтай гурбалжан гэшэ. Дээрэнэ нэгэ бодоод, доронь хоёр-хоёр, гурба-гурбые бултые үдхэбэл, 108 болодог. Энэ 108 гэнэн тоо онсо удхатай. Бурхан багша 108 шабинартай байгаа, 108 хургаалнуудые айладхаһан.

Зарим арадуудта 7 тоо нангин гэжэ тоологдодог. 7 хоног, 7 үнгын холонго, дэлхэйе тойрожо байһан 7 планетэнүүд, дэлхэйн 7 эди шэди, 7 үбгэд, 7 нотонуудһаа ямар олон элдэб янзын гоё һайхан хүгжэм мүнделдэг гэшэб!

Буряад монголшууд 9 тоо үргэнөөр хэрэглэдэг. Эхэ хүн 9 ара соо үхибүүгээ умай соогоо абажа ябадаг. Хүн бүхэн түрэнэн он жэлээрээ 9 мэнгын али нэгэнтэй байдаг. Юһэн эрдэнидэ 9 үнэтэ шулуунууд ородог: алтан, мүнгэн, субад, номин г.м. Энээн дээрэнээ хараад үзэхэдэ, тоонууд манай ажабайдалтай таһаршагүй холбоотой.

Һэеы гэрэй уняаешье абахада, 72 байдаг, ханын нюдэнүүдын 15 байха. Бүхэ юумэн удхатай. Жэшэнь, гарай бугаагта тэгшэ бэшэ

тоотой шүрэ һуулгадаг. Жаргал, зоболон, жаргал гээд дүүрэхэ. Бэе, хэлэн, сэдьхэл гурбаар арбан сагаан буян хэдэг. Мүн энэл гурбаар арбан хара нүгэл хэгдэдэг.

Бодомжолон үзэхэдэ, тоонууд оюун сэдьхэлэй удхатай. Тоогоо тоолоод, энээн тухай бодомжолоёл.

Цырегма САМПИЛОВА.

Г.Г.ЧИМИТОВЭЙ дурасхаалда зорюулагдана

ХҮХЮУ ҮАЙХАН ЗАНТАЙ БЭЛЭЙ

1980-яад онуудай тэнгээр Захааминай аймагай Санагын совхоздо ажаллажа байгаа. Тэрэ үедэ хүдөө холын малшад, адуушадые хангалгын хүдэлмэри аймаг дотор үндэр хэмжээндэ табигданхай нэн.

Нэгэтэ зун, үбһэнэй хаһын эхилээд байхада, уран зохёолшо Гунга Чимитов, дуушад Клим Миткинов, Солбон Бадмаев гэгшэд Далахайн совхозой зуһалангуудаар, үбһшэдөөр ябажа дүүргээд, манай совхоздо ябадал хэж болобод. Утаата Санага хоёр хоорондоо дүтэ, тиимэһээ «дадал болоһон Утаатынгаа зошод буудалһаа гарангүй, үдэрөөр ябаад ердэг байя», – гэжэ айлшаднай дурадхал оруулбад. Намда юум, үшөөл хайн ха юм, айлшадые хүндэлхэ, унтуулха гэжэ хайшааб гэжэ мэдэнэ ха юмта.

Тиигээд лэ би энэ бригадын газаршан болобод. Санагын малшадтай зуһалангууд холо, ошоо хаа, морёор лэ ошохоор, дүтэ хадань үбһшэд дээгүүр ябаад дүүргэхэ шиидхэбэри абабабди. Аймагай соёлой таһагай УАЗ-ик (таблеткэ) тэдэ зониие шэрэдэг байгаа. Санагаяа тойроод, Сэбир голый хоёр эрьбээр яһала ябада. Тиигээд хэжэ айлшадтай хариха болзор дүтэлшэбэ.

– Зай, үглөөдэр нэгэ үдэр үлэбэ. Хаагуур ябахамнай? – гэжэ Гунга Гомбоевич асууба.

– Энэхэн баруун хадан саада тээ Хуурлиг гол байна. Совхозой 9 звено тэндэ үбһэндэ. Дундуур, Андагын дабаагаар гарбал, Хужарай культбаза хүрэхэ, Хуурлиг голый доодо бэсын 6 звеногой үбһшэдөөр хөөрэлдөөд, дуулалдаад ерэхэ арга байна, – гэбэ.

Зай, үглөөдэриньше боложо, үнөөхи сагаан «таблеткэдээ» нуужа, ута хүүргэ багаар баруулжа зорибодди. Андагаһаа халта баруулаад, Хуурлигай дабаанда үшөө аһалдаагүй ябатараа, шабарта зоогдошободди. Хүл мүртэй эхэ зам, зон олон лэ урагша хойшоо ябажа байдаг бэлэй, тэрэ үдэр юуниинь болоһон юм, нэгшье хүн ойромнай ерэхбэгүй. «Хэн хаанаһаа ерэхэ абардаг юм ааб», – гэжэ нилээд үни машина соогоо энэ тэрые хөөрэлдэжэ нуунабди.

Үндэр газарта хадаа тэнгэрийн шарай хубилхадаа түргэн, байтараа бороон орожо захалба. Тиин, тэнгэрийн дуун, сахилгаан, эндэ тэндэ аянгын номон газардана, бороон шангадаад, гэгтэ мүндэр орожо эхилбэ. Гулабхагай үндэгэнһөө тээ томошогүүд мүндэрнүүд хайса газарта хатаралдаад, ойро зуура газар дэлхэй сагаан болошобо. Тиигээр мүндэр зогсожо, байн борооншье шэнгэрбэ. Удааншье болонгүй халхин тэнгэрийн үлгэдэе иишэ-тиишэнь зонхилжо, сэлмээд, наран шаража оробо. Эртэ үглөөгүүр гараһан маанарта замдаа хоол барижа юуныгшьегүй, Хуурлиг хүрэхэ сайлаха ёһотой нэмди.

Зай, одоолшье нэгэ моритой хүн бии боложо, тэрэ хүндөө Санагаһаа нэгэ трактор нашань ябуулхыень захибабди. Үшөө хэды хүлээһээр нуутарнай, нэгэ трактор

ерэхэ, машинымнай ходроложо үгөөд, һөөргөө харишаба. Түргэн бороо, мүндэрэй оробошье, бараг һаадгүй дабаагаа дабажа, саада бээдэнь буугаад, аршаанай оломоор Хуурлиг голоо гараад, тээ тэндэ, зэргэлээд шахуу байһан Хужар тээшэ зүглэбэбди.

Тэрэ үдэр Хуурлигай үбһшэд концерт хараха хубигүй байшоо. Ушар юуб гэхэдэ, ямарханшье үедэ УАЗ түхэлэй машинаар ядашадашье хаа, яһала гарагдаад байһан харгымнай яашье ябахар бэшэ болошонхой байба. Тиигээр тиитэрээ жолоошоннай түрүүшынхией ябаһан, замаа болгоонгүй, оломһоо саашаа холошье хүрэнгүй, нэгэ эхэ бамбалзуур намаг руу машинаа шаажархиба. Машинымнай хажуу талын үүдэн газарта тулаад, нээгдэжэшье үгэнгүй, арай гэжэ сааша-нашань этэрэ-этэрһээр забһар гаргаад, үбдэгсөө шабар, уһа оймого, тээ тэндэ нэгэ бишыхан добохониие оложо, айлшадараа баран тэрээн дээрээ зогсободди. «Яадаг бэлэй», – гэлдэжэ байтарнай, дүтэ байһан Хойто-Хужарһаа трактор бии болобо. Хойноһоонь жүдхөө, урагшаншье шэрээ, туласалдаһаар байтараа, машинымнай урда намаг соо өөрөө хахадсаа ороод, гаража шадхаа болёод байшаба. Хойто-хужарайхид харажал байгаа байна, тэндэһээ үшөө нэгэ трактор монсогоноһоор наашалба. Нүүгэ трактораа гаргажа гэжэ шэрээсэлдэһээр байтараа, тэрэньшье нуушаба. Зай даа, хоёр трактор, нэгэ машина шабар соо. Нараншье түргэндөө орошонхой,

үлэн хоохон айлшадараа хайшаа ошоһоннай нэм, хараад лэ зогсонобди. Хүбүүд бэрхэнүүд лэ байна даа. Иишэ-тиишээ гүйлдөөд, монсогор модонуудые асаржа, тракторай хойто үндэр сахаригуудта барижа уяад, нэгэ нэгээр хоёр трактораа гаргажал халабад. Хоёр боложо абаад, манай машиные гэдэргэнь шэрээжэ, арай шамай гаргабад. Тиигээр нараншье арюунда жаргаба даа.

Юунэй концерт, «концертээ» хайса хаража садаа юм бэшэ гүбди? Бүрүжэ байхада, сагаан «тэргэдээ» нуужа, гэдэргээ эрьбэбэбди. Харанхыда машинын хэлбэлзэхэнь бүришье хаа, үнгэрүү шэнги. Гунга Гомбоевич залхууржал нууна хэбэртэй, хөөрэлдэхэшье юумэмнай үгы болошонхой. Тиигээр Утаатынгаа зошод буудалда хүрэхэ орободди. Айлшаднай энэ тэрээ суглуулжа аббаад, сай баряад, тэрэ үдэшэндөө Закаменск орохо гэлсэһэн байгаа.

Зошод буудалдаа ороод байхада, Гунга Гомбоевич:

– Эндэ тэндэ хүнүүд элдэб эсээр бэлин шэбшэг хэлэжэл байдагууд. Бишье хэлэдэг болохонни, – гэбэ.

– Юун гэжэ хэлэдэг болохотнай?

– Энээнһээ хойшо эгээл ехээр муу ханаһан хүндөө: «Иди на Хурлиг!» – гэдэг болохонни, – гэжэ эсэжэ тулаһан маанараа хүхээгээ бэлэй.

Тэрэ гэнээр Улаан-Үдэдэ уулзаха бүридөө, нэмээхэн хажуу тээһээнь дүтэлөөд:

– Иди на Хурлиг! – гэхэдэмни, Гунга Гомбоевич:

– Аа, Хуурлиг-хүбүүн, мэндэ! – гэжэ маһалзаха. Хонходоходоошье, мэндын урид «Иди на Хурлиг!» гэхэ, хүхигшэ бэлэйбди...

Энээн дээрээ үшөө нэгэ оодон дурсалга нэмээ хаа, гэжэ бодобод. 1990-дэхи онуудай нэгэндэ бэлэй. Уран зохёолшод аймагуудаар ябаһаар лэ байгаа. Нэгэтэ Гунга Чимитов Зэгбэ Гомбожабай хоёр нютагаараа ябажа ерэхэ гээд гараһан, тэдэ хоёртой би ябалсабаб. Хушуун-Үзүүртэ сайлажа нуухадманай, Бомой сомоний түрүүлэгшэ:

– Гунга Гомбоевич, мүнөө али нэгэн нютаг тухай дуунууд бэшэгдэдэг болонхой. Танайшье бэшэһэн дуунууд яһала бии. Тамнай нютагаа ханажа, манайнгаа тосхон тухай нэгэ дуу бэшэг даа, – гэбэ. Тиигэдэнь Гунга Гомбоевич, ойро зуурашье бодолгото болонгүй:

– Юу хэлээ гээшэбта, танайнай нютаг тухай дуун эгээл түрүүлэн бии болоо бэлэй, – гэхэдэнь, нүгөөдэнь:

– Ямар дуун? – гэжэ гайхан асууба. Гунга Гомбоевич харюулан: – «Вечерний звон...» – гээд, мэдээжэ дуунай нэгэ мүр дуулажа үгэбэ.

Һууһан зон дарья табижа энэ элдээд, «бом», «бом» гэлдэһээр, иишэ-тиишээ тараа бэлэйбди...

Гунга Гомбоевичнай алтан дэлхэйн нюруу дээрэ азатай, жаргалтай ажаһуугаа ха юм даа, арад зоной арюухан дурсалга боложо мүнхээрэг лэ даа!

Николай ШАБАЕВ.

Ч-Х.Ц.Жанчипова

ЭЖЫДЭЭ

Хайрата ажы ТУШИНОВА Цыжип Жамсуевнагай мүнхэ дурасхаалда

Юһэн нарын туршда Умай соогоо намайгаа Юумын гамтай шэрээлта, Уриханаар сэдхээлта. Ами наһаяа саглажа, Арайхан намаяа түрөөлта. Альган дээрээ бөөмэйлэн Амтан хүжээ хүүхүлээт. Хүлдэ оруулаат хүтэлэн, Хэлэндэ оруулаат хөөршөөн. Айл болгожо намайгаа, Зээнэрээ хаража үрдээт. Ажалша шэрүүн гарыетнай

Адхаха дурам хүрэнэл даа. Урин дулаахан нюдыетнай, наруул сэлмэг шарайетнай нэмээхэн нанан уярнаб. Он жэлэй ошохо бүри Өөрөө ажы болоходоо, Ойлгоноб даа, олон алдуугаа. Сагай хүрдын эрьсээ Бусааха арга үгыл даа. Эрхэшье хаа, бэрхээр нургаһандатнай баяртайб.

БУРЯД ХЭЛЭН

Бурьялһан булагай амтан уһандал, Бууралхан абын сэнтэй үгэдэл, Басаганай хонгёохон энээдэндэл, Баяраар халаанал сэдхэлыемнай Баян дэлгэр буряад хэлэмнай. Хадаһаа харьялһан горхондол, Хараасгайн хүхюүтэй абяандал, Хабарай урихан аминдал, Халуунаар жэгнэнэл зүрхыемнай Хүгжэмтэ буряад хэлэмнай. Эхын амтан хүндэл, Эсэгийн дулаахан альгандал,

Тоонто нютагайм хүлдэ Түрэл буряад хэлэмнай. Эжы гэнэн нангин үгэ Эльгэ зүрхэнэймнай оёортол. Элинсэгэйм амалжа ябаһан Элдин буряад хэлэмнай Эльгэ зүрхыемнай дулаасуулнал. Ойгуур, холууршье яабал, Оройдоо мартахагүйбди хэлээ, Ойндoo нэргээн дэбжэээл Уянгата буряад хэлээ. Улаан-Үдэ хото. Декабриин 20.

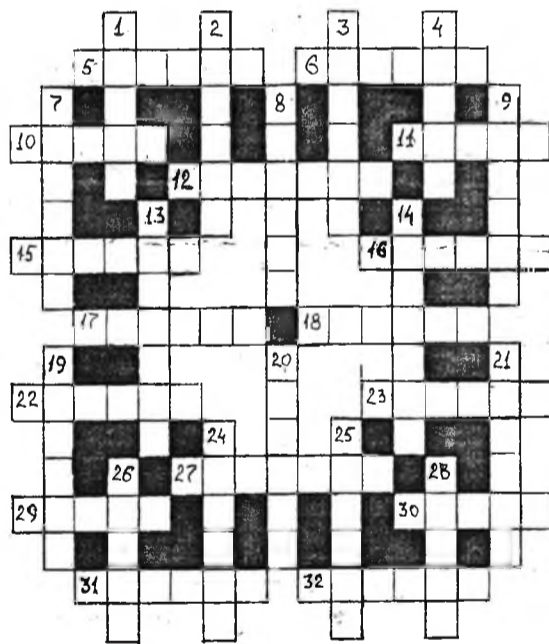
ХОРИ ХАТАНАЙ ХҮШӨӨ

Хори хатание харахадамни онсолон, Хорёодой баатарай түрүүшэ гэргэн, Хажуудань Баргажан-гуа сэбэрхэн, Хамта зэргэлнэ Алан-гуа басаган. Хамаг буряад-монголой дундань Хүсэтэй, хүндэтэй обогой алтан Эхи табиһан заяатай хүүхэниие Элинсэгэй түүхэ эли тодоруюлаа. Хориин арбан нэгэ эсэгэнэрэй Хэшэгтэй нэрэнүүдые мүндэлүүлһэн Хатанууд Шаралдай ба Нагатай Хамсарна Хори хатанай хүшөөдэ.

Бүхы хори буряад арадай Баатар эхэнэр Ботоохой хатан Эрхэ сүлөөгэйнгөө түлөө тэмсээ, Эрэлхэг зориггоо Чингисхаанда харуулаа. Аяар холын Москва, Сагаан-хаанда Абжаа-удаган хориин түлөөлэгшээр Амиды ерэхэгүйгөө мэдэжэ байгаад, Арадайнгаа түлөө зорихон түүхэтэй. Хори хатанай хүшөөгэй дэргэдэ Хамта зэргэлнэ Буряадай эхэнүүд, Эхэдэ зорюулан гоёхон хүшөө Эртын саһаа мүнөө гэрэлтэбэ.

Зохёогшо АЮШИЕВ Даши Сандибаевич, эхэ ба эсэгийн нагасануудынь Жэнхэн галзууд болоно.

Онһон, ноһон, хошон үгэнүүд

ХАЖУУ ТЭЭШЭЭ:

- 5. Хазахада ... хала
- Харахада шэхэн хала.
- 6. Тогод шубуун модон тээшээ охир ... аман тээшээ,
- 10. Эдихэнь...
- Ябахань хорхой.
- 11. Харанхы хүни газар холо.
- ... хүндэ нүхэр холо.
- 12. Шандага буудаад, ... тудаб.
- 15. Ташаандань... үлгэмөөр туранхай.
- 16. ... хүн нуу нууһаар эсэбэ.
- Ажалша хүн хэ хэһээр урмашаба.
- 17. Мүр ганса ... нэгэн.
- 18. Ажалша хүнэй... дүүрэн, һамуу хүнэй һаба хоохон.
- 22. ... басаган гэрэй шэмэг, һаглагар модон уулын шэмэг.

- 23. ... табан хоной, Танил бүхы наһанай.
- 27. Олон модон ой, Ганса модон ...
- 29. ... хүн эдирхүү, Гүлгэн нохой шүдэрхүү.
- 30. Олзо - ойдо, Гарза - ...
- 31. Шалтагта - ...
- 32. Үнэн бээ бээлжэ, Үнэгэн ... үмдэбэ.

ДООШОО:

- 1. ... түмэр долёохон, Улынгаа мяха элээһэн.
- 2. ... далантай, буруу булшантай.
- 3. Муу хүн һамбаагүй, ... үбһэн шэмэгүй.
- 4. Гансаһаа ... дүүрэдэг, Хоёрһоо хорёо дүүрэдэг.
- 7. Хүлһэ гаргажа хүн болохо, Хүбшэ нугалжа ... болохо.
- 8. Ноёндo ногто үгы, Хаанда ... үгы.

- 9. Хобшо хүнэй ... улаан, Худалша хүнэй хасар улаан.
- 13. Хушуу нэгэтэн, .. ябадалтан.
- 14. Дуутай тэнгэри бороогүй, Суутай ... хадамгүй.
- 19. ... харюутай, Үрээл үрэтэй.
- 20. Үнээниинь хара, хүниинь ...
- 21. Эд ... шэнэдээ дээрэ, Инаг нүхэр хуушандаа дээрэ.
- 24. Бахын ... далайда.
- 25. һабагша зүүнэй хойноһоо, ... эрынгээ хойноһоо.
- 26. ... түрэ ехэдээ хайн, Худал үгэ хомортоо хайн.
- 28. Муу хүн - мушхуу модон, хайн хүн - һара...

Э.ДАРИБАЗАРОВ зохёобо.

ТҮШЭГ ҺАЙХАН ЯБЫТ ДАА

Тэбхэр 50 жэлэй саана, Сагаалганай үеэр үнэр найхан Үлэгшэн нютагай Матвей Чоймболович, Дари Батожаповна Гуляевтанай гэр бүлэдэ Люба басаган алтан дэлхэйдэ мүнделөө бэлэй. Нютаг нэрэнь Дабажаб (тиб. Защищенная луной), энэ үнэр баян бүлын 10 үхибүүдэй дүрбэдэхинь болоно.

Абань, Матвей Чоймболович, бүхы наһаараа түрэл нютагтаа хүдэлөө, тракторна бригада хүтэлбэрилдэг хэн. Коммунист, ажалдаа бэрхэ, нарин нягта, урагшаа наһаатай хүн бэлэй. Би түрэл хургуулидаа багшаар хүдэлжэ байхдаа, үхибүүдээ шэнээр баригдаһан машинна дворто экскурсида Хуһалуур абаашадаг хэм. Тиэхэдэ ехэл гайхаһанаа мартагшагүйб. Ажалшадтаа зохидоор байра бэлдэнхэй, таһалга соонь харуул, сэсэгүүд олон, газар зосоогүй сэбэр байгаа бэлэй. Эжынь, Дари Батожаповна, баһал бэрхэ, сэбэршэ, хургуулидамнай наһанайнгаа амаралтада гаратараа үнэн сэхэ хүдэлөө, магтаалтай ябаа.

Люба басаган үхибүүн наһанһаа эхэ, эсэгийн хайн хургаалтай, түрэлхиин хүбэлгэн хурса ухаатай байһан юм. Номдоо тон абьяастай, ойлгожо, хадужа абанан мэдэсээе ухаан бодолдоо түргэн болбосорулдаг шадбаритай хэн. Дунда хургуулиа амжалтататайгаар, удаань Буряадай түрэнэй багшанарай институт дүүргэжэ, түрэл нютагайнгаа хургуулида багшын мэргэжэлэй замаа эхилһэн намтартай.

Бага ябахадань "А" үзэг танюулһан, үншуулжа, бэшүүлжэ, бэлигүүн нюдыень нээһэн түрүүшын багша Светлана Будаевна Баторова зүрхэ сэдхэлдэнь хэтэдэ үлэнхэй. Мэргэжэлээ шэлэлгэдэнь ехээн нүлөө үзүүлһэн багшанарые Софья Дымбрыловна Жамболовае, Евдокия Сагадаевна Полусуровае, Светлана Гармажаповна Цыренжаповнае, Сергей Эрдынеевич Тулоновые, Памажап Тундупович Очировые, Шагдуржап Александрович Хазагаевые, Пама Цыренжапович (нагасань), Мария Цыренжаповна (нагадцы) Батожаповтаниие гүн сэдхэлэй оёорһоо хайн найханаар дурсан ябадаг.

Любовь Матвеевна хуралсалайнгаа 29-дэхи жэлье энэл хургуулидаа хүдэлжэ байна. Эды олон жэлдэ нэгэл газартаа хүдэлөөд, ямар амжалта туйлаа гээшэб, ямар габыятай болоо гээшэб гэбэл, 2004 ондо "Россиин Федерациин юрэнхы эрдэм хуралсалай хүндэтэ хүдэлмэрилэгшэ" гэһэн нэрэ зэргэдэ хүртэһэн дээдэ категориин багша болоно. Тоогүй олон Хүндэлэлэй грамотануудаар, баярай бэшгүүдээр шагнагдаһан. Хоёрдохоор гэбэл, аймаг соогоо бэрхэ мэдээжэ методист-багша гэһэн алдар солотой. Шабинарын жэл бүхэндэ буряад хэлэ, литератураар республикын, аймагай олимпиадануудта хабаадажа, заатагүй түрүүшын хууринуудые эзэлдэг аймагай заншалтай юм.

Иимэ багшатай байһан гээшэмнай ёһотойл аза талаамнай гэхэ хэрэгтэй. Любовь Матвеевна хэшээлнүүдээ жэгтэй һониноор үнгэргэдэг.

1985 онһоо 1994 он болотор эхин хургуулиин багшаар хүдэлжэ, сагай эрилтээр буряад хэлэ бэшгэй багша гэһэн хоёрдохой мэргэжэлээр хүдэлжэ эхилээ. Хүндэ хүшэр 2001-2008 онуудта директорэй хүмүүжүүлгын талаар орлогшоор ажаллажа, нилээн оролдосо шадбаряа, тэсэбэритэй тулгатай байһанаа элирхэйлһэн юм.

Эрдэм хуралсал эмхидхэлгын талаар онсо дүйтэй Любовь Матвеевна классай хүтэлбэрилэгшөөр 4-дэхи выпуск хэжэ ябана. Нэгэ һонирхолтой баримта гэхэдэ, нэгэ классые 11 жэлэй туршада абаад ябаһыень дурдамаар юм. Ахалагша багша класс соогоо журам хайнаар баридог, үргэн ехэ мэдэсэтэй, хурагшадтаа дэлгэрэнгы хайнаар ойлгуулхдаа бэрхэ хадаа нютаг зон соогоо хүндэ ямбатай ябана.

Любовь Матвеевна олон бэрхэ шабинараараа омогорхон ябадаг. Тэрэ тоодо лама-санаартан: Гарма Цыденов, Цыбен Намсараев, Буда Дамбинов, багшанар: Намжилма Тубшинова (Захаминай аймагай

Цакирай интернат-хургуулиин директор), Сэсэгма Гармаева (Үлэгшэнэй сэсэрлигэй хүмүүжүүлэгшэ), Дарима Ульзетуева (Санкт-Петербургдахи баруунхойто зүгэй гүрэнэй ажалшадай академийн багша, доцент, техническэ эрдэмэй кандидат), Бадма Гармаев, Жаргалма Дондокова, Валя Жамсаранова гээд тоолоо һаа, олон даа.

Ууган буряад хэлээе уг дамжуулан зааха үүргэтэй буряад хэлэнэй багша жэл бүхэн Буряадай гүрэнэй университетэй студентнэрэй практика гарахадань туһалдаг тон уридша наһаатай, урагшаа эрмэлзэлтэй хүн гээшэ.

Гуляевтанай гэр бүлэдэ дүрбэн үхибүүдын багшын мэргэжэлтэй: эгэшэнь – Надежда Батожаповна Корнилова Закаменск хотын 5-дахы хургуулиин географийн багша, дүүнэрын – Сергей Матвеевич Захаминай аймагай Харацайн хургуулиин багша, Долгор Матвеевна – Улаан-Үдэ хотын 35-дахы хургуулиин буряад хэлэ бэшгэй багша, 2013 ондо "Буряадай эрхим багша" гэһэн нэрэ солодо хүртэжэ, уужам Буряад соогоо нютагай нэрэ үндэр дээрэ нэрлүүлһэн байна.

Иимэ оролдолгын ашаар ургажа ябаһан эдиршүүл түрэл хэлээе шудалжа, арадынгаа баялиг дам саашань залган үргэлжэлүүлнэ бшуу.

Педагогикын эрдэмэй доктор, профессор В.Б.Махатовай, БРИОП-ой буряад хэлэ ба литератураар методист Х.Г.Цыденовагай хүтэлбэри доро гараһан "Алтан гадаһан" гэһэн хрестоматяар Л.М.Гуляева "Мүнгэн дугынууд" гэһэн гүнзэги удхатай, гүн найруулгатай элективнэ курс зохёожо, ажалдаа эдэбхитэй нэбтэрүүлнэ.

Тэнигэлэн тэгшэ зантай, томоотой түбшэн Бимба Жамсаевич нүхэрын саһаа урид алтан дэлхэйтэй хахасажэ, заахан Жаргал хүбүүнтээе үлөө хэн. Иимэ ехэ гашуудалда оробошье, Любовь Матвеевна бээе шангаар барижа, бишыхан хүбүүнэйнгээ аха дүүнэртэй холбоо барисаатайгаар, нютаг зонойнгоо дэмжэлгэтэйгээр, дэлгэр арюун наһаа бодолтойгоор ажаһууна. Бууса тоонтынгоо, буурал түүхэтэ хургуулиингаа түлөө үдэр һунигүй наһаагаа зобон оролдожо ябаһан бэлигтэй бэрхэ багшын хүсэл эрмэлзэлын, хэшэг буяннын улам дэлгэржэ, өөрын, гэр бүлын ажабайдалда, заяатай найханаар нүлөөлхэн болтогой.

Манай хургуулиин багшанар Любовь Матвеевнае 50 наһанайн ойгоор амаршалхдаа, үнэн сэдхэлэй иимэ мүрнүүдые зорюулаа:

Буряад орон соогуураа
Бултанда мэдээжэ болоһон
Буряад хэлэнэй багшанарай
Түрүү зэргэдэ жагсанат.

Арадай баялигай нөөсэһөө
Адхаар дүүрэн удхажа,
Аляа хөөрхэн шабинартаа
Түүбэрилэн, хөөрэн үгэнэлта.

Түрэл хэлээе үргэхэ
Түрэлхиин найхан табисууртайт,
Талаан бэлигые дэмжэхэ
Тулгата найхан үүргэтэйт.

Угайнгаа гуламтые бадаража,
Үриее найханаар үндылгэжэ,
Урматай, амжалтатай, золтой
Үеын үедэ ажаһуугыт.

Эжын зөөлхэн сэдхэлээр
Энэ дэлхэйе шэртэжэ,
Эгүүридэ сагай оршон соо
Энхэ найхан ажаһуугыт!

Дарима НАМСАРАЕВА,
Захаминай аймагай Үлэгшэнэй дунда
хургуулиин директор, Буряад Республикын
болон Россиин Федерациин габыята багша.

Л.М.Гуляева түрэл хургуулиингаа үүсхэнэй үйлэ хэрэгүүдтэ саг үргэлжэ эдэбхитэйгээр хабаадалсадаг юм. Манай хургуули хүүлэй жэлнүүдтэ 5 ном хэблүүлһэн, тэрэ тоодо Буряад Республикын габыята багша Памажап Очировай "Эрдэм бэлигэй эхин гуламта" гэһэн ном ороно. Энэ ном бүридхэн согсолходо, алдууень хинан заһахада, бусадтай суг Л.М.Гуляева онсо оролдолго гаргаа хэн. Энэмнай хадаа багшын, хүмүүжүүлэгшын олонийтын хэрэгтэ урагшатайе харуулна бшуу.

Амаршалнабди!

Манай «доктор ЛЮДА»

Манай Таһархай нютагай зон Людмила Борисовна Хабюровае "доктор Люда" гээд нэрлэдэг. Залуухан Людмила Бодонцовае нютагтамнай фельдшерээр хүдэлхээе ерээд, урихан налгай зангаараа, эсэшэ сусашагүй ажалаараа бултанай дура буляжа, "доктор Люда" гэжэ үтэлһэн, залуушые зоной үгөөр дулаахан нэрэтэй болоо хэн.

Он жэлнүүд хубарин ошоо. Людмила Борисовна нютагай эрхим хүбүүдэй нэгэн Сырен-Доржо Хорлоевич Хабюровтай гэр бүлэ боложо, үри хүүгэдээ үргэһөөр, мүнөө аша, зээнэрээ хаража һууна.

Олон арбаад жэл соо Таһархайн хүн зоноие үдэр, һунигүй үбшэ зоболонһоо аргалжа, үнэн зүрхэнһөөн оролдожо ябаал даа. Манай хайрата эсэгэ Владимир Лопсонович Хусаевай хүндөөр үбшэлөөд байхада, алишые сагта ерэжэ, тарилга хэдэг хэн. Саарта сохюулһан эжыдэмнай аймагай түб Хэрэнһээ эм асаржа үгэдэг, али болохо аргаар – зөөлэн, дулаахан үгөөрөө, эм домто гараараа үбшыень бууруулжа гэжэ оролдодог.

Хэды олон Таһархайн үри хүүгэдэй энэ дэлхэйдэ мүнделэхэдэ, абажа, харалсажа, буян хэшээгээб даа!

Амбулаторимнай хэдэн жэлэй саана хаагдаад, үбшэлһэн зон Түнхэнэй, Хэрэнэй эмшэдтэ хандаха

баатай болоо. Тиибэшые шахардуу ушарта түргэн туһаламжа хүргэхэ, дүршэл ехэтэй хуушанай эмшэн "доктор Людэдээ" нютагай зон хандажал байдаг.

Зон соогоо золтой, олон аша, зээнэрээ үргэжэ һуухыетнай манай гэр бүлэ, эжымнай Тандаа хүсэнэ. Буян хэшэгтэй, ута наһатай, удаан жаргалтай ажаһуухатнай болтогой гэжэ түрэл "Буряад үнэнэй" нюурһаа Танаа Сагаалганаар амаршалнабди.

Саяна ХУСАЕВА.

Түнхэнэй аймагай
Таһархай нютаг.

«МОХОШОГҮЙ ЗҮРХЭТЭЙ МОРИН ЭРДЭНИ»

(А. ЛЫГДЕНОВЭЙ «МОРИН ХУУР» гЭХЭН РАССКАЗАЙ ЖЭШЭЭ ДЭЭРЭ)

ХЭШЭЭЛ:
БУРЯАД ЛИТЕРАТУРА,
7 «Б» КЛАСС.

«Мориной нэрэ дурдаагүй дуун Манай арадта байдаггүйл».
Д. ЖАЛСАРАЕВ.

ЗОРИЛГОНУУД:

1. А. Лыгденовэй «Морин хуур» гЭХЭН РАССКАЗАЙ УДХА НУРАГШАДАЙ ХЭР ЗЭРГЭ ОЙЛГОХЫЕНЬ ШАЛГАХА.

2. Нурагшадай аман ба бЭШЭМЭЛ ХЭЛЭЛГЭ ХҮГЖӨӨХЭ, УХААН БОДОЛЫЕНЬ ХУРСАДХАХА;

3. Нурагшадые «морин - хүнэй хани нүхэр», «мохошогүй зүрхэтэй морин эрдэни» гэжэ ойлгосонуудтай танилсуулха, морин эрдэнидэ хабаатай арадай аман зохёолтой танилсуулха, нурагшадай эдэ үгэнүүдые хэлэлгэдэ үргэнөөр хэрэглэжэ шадаха аргыень бэхижүүлхэ;

Хэрэгсэлнүүд: буряад сахим нураха бэшэг, проектнэ самбар, морин хуур, слайднууд.

Хэшээлэй түхэл: интегрированнэ (буряад литература ба арадай аман зохёол, ёно заншилнууд)

ХЭШЭЭЛЭЙ ЯБАСА:

1. Эмхидхэлэй үе. Оролто үгэ. Зорилго (проектнэ самбарта бэшээтэй).

Морин тухай үгэ (морин хуур дээрэ хүгжэм зэдэлнэ).

Морин, морин!
Ямар хонгёо найхан бэ!
Морин гЭХЭН НЭРЭШНИ ЯБАДАЛАЙШНИ ХҮГЖЭМ - ТҮГДЭРСЭ ШУЛУУ ДАЙРАНАН Түмэр тахын ханхинаан, Эрын хүл тогтоохон Эмээлэй дүрөөгэй шэнхинээн, Холохонуур суурятаһан

Хонхын хүхюун жэнгирээн -

Шэхэнэй шэмэг абяанууд Шэнгээ байнал

Моригүй нютаг гэжэ Буряад орондо Мориной нэрэ дурдаагүй дуун Манай арадта байдаггүйл.

Гол шата: 2.1. «Мохошогүй зүрхэтэй морин эрдэни»

Слайд № 3 (оньһон хошоо үгэнүүд)

Багша: Юундэ буряад араднай мориине эрдэнитэй жэшэнэб гэшые мэдэхын тула сахим нураха бэшэгтэ ороё.

Электронно ном: (Ёно заншал - морин эрдэни - 2-дохи бадаг)

(Ёно заншал - Адуун хүрэг - 2-дохи бадаг)

Юундэ буряад араднай мориине эрдэнитэй жэшэнэб? (Ухибүүдэй харюу)

2.2. 2. Буряад хүн моринһоо хахасахадаа, мориёо гээхэдэ, юундэ үйдхар, гашуудалда абтанаб? Ухибүүд, рассказ соһоо энэ баатарай мориёо гээгээд байһан мурнуудые хэн олоод уншажа үгэхэб? (1-дэхи бадаг, һуулиын мэдүүлэл. 444 н.)

2.3. Хайшан гээд мориниинь алдалжа унаа гэжэ ойлгобобта? (Ухибүүдэй номоороо уншаад үгэхэ харюу).

Багша тобшолол гаргана: Адуу гаргахын урда аминһаа хахасыхаяа байһан морин энэ-эниие мэдэржэ, хоёр нюдэнһөө нёлбоһо дунһаадаг гэжэ манай арад хэлсэдэг.

Буряад арадай үльгэр домогуудта ороһон мориной дүрэ.

ОРОЛТО ҮГЭ.

Багша: Буряад арад домог түүхээр аргагүй баян арад гэжэ

мэдэнэбди. Тэрэ тоодо агта хүлэг тухай домогууд үргэнөөр дэлгэрэнхэй гэжэ мэдээжэ. Энэ гайхамшагта амитан тухай таанар ямар домогуудые рассказһаа ойлгожэ абаабта? (445 ноеур, 3-даху бадаг.)

А) Ухибүүд харюусана сээжээр.

Б) Эдэ үгэнүүдые гэршэлһэн мурнуудые олоод, уншаад үгэхэ хэн байнаб?

В) Моринойнгоо юу абажа, юугээр энэ баатар хүбүүн морин хуур бүтээнэб?

(Ухибүүд уранаар уншажа харюусана).

Багша морин хуур бодото дээрэнь харуулна. Деталь бүхэниинь тодорхойгоор ойлгуулжа үгэнэ.

Самбар дээрэ Слайд № 4 гарана.

Шэнэ үгэнүүдтэй танилсалга:

Зэрлиг һарлаг - дикий як
Хойто хүлэйн шүрбэйһэн - жилий задних конечностей
Номо годли - лук и стрелы.
Дэлһэн - грива
Азарга морин - жеребец
Мохошогүй - непритупляемый

ТОБШОЛОЛ.

Багша: 2.4. Иигэжэ хүлэг мориине эрдэнитэй жэшэжэ, буряад зоной байһан хадань, манай арад мориине арадайнгаа аман зохёолой алишье жанртань магтан түүрээдэг, дууладаг, зохёодог байһан. Тиймэһээ энэ ном соомнай мориине магтахаяа мэдэдэггүй үедэ (Чингис хаанай үедэ) хайшан гэжэ, ямар ушарһаа, хэзээ морин эрдэниие магтан дуулажа эхилһэн бэ гэжэ хараад үзэе:

(Ёно заншал - 5 хушуу мал - Мориной соло дуудалга), (Замбалаева, «5 хушуу мал», 5-даху ноеур)

2.5. Морин эрдэни тухай дуунууд, үрээлнүүд.

(Буряад арадай дуун № 26. Дуунай түрэл зүйл).

нурагша уншаана:

Слайд № 25.
Агта хурдантай айлай аба гэгдэжэ, Аяга сайтай айлай эжы гэгдэжэ ябагты! Сэргэнхэтнай морин бү таһараг; Гуламтаһаатнай айлшад бү таһараг! Унашагүй сэргэтэй, Унтаршагүй галтай ажаһуугты!

БАГШЫН ТОБШОЛОЛ.

3-даху шата:

3.1. Багша: Бидэ мүнөө рассказ соохи юун тухай хэлсэжэ байнабибди?

Мүнөө сагта морин хуурай үүргэ тухай юун гэжэ бодонобта?

(Нурагшаад харюу үгэнэ.)

3.2. Лодой үбгэн юун гэжэ бодолгото болоноб? Автор юундэ рассказаа дүүрээгүй удхатайгаар түгэсэнэб? Саашадаа Лодой үбгэнэй ашанар энэ уурыень хэрэглэхэ гэшэ гү? Таанад энээн тухай юун гэжэ саашань үргэлжэлүүлхэ байнабта? Мүнөө сагта морин хуурнай ямар байдалда ороод байнаб? Манай нургуулида морин хуурай хододоо зэдэлжэ байхын түлөө юун хэгдэнэб?

(Нурагшаад харюусана).

3.3. Багшын тобшолол: Мүнөөдэр, бидэ, үхибүүд, морин эрдэниин үүргэ тухай хэлсэбэбди. Буряадуудай ажабайдалда морин эрдэниин ямар аша тунһатайе, А.Лыгденовэй рассказ соо морин тухай домог хаанаһаа эхилэ абажа бии болоһые, ямар хадань морин эрдэни гэжэ арад зоной дунда дэлгэрһые, мүн тийхэдэ ямаршые аман зохёол соо морин тухай хэлсэдэг, бэшэдэг дээрэнь тогтообди. Хэшээлэймнай эпи-

граф: «Мориной нэрэ дурдаагүй дуун манай арадта байдаггүй» гэшэһээ уламжалан, бидэ баян аман зохёолойнгоо үльгэр, домог, оньһон хошоо үгэнүүд, дуунууд, үрээлнүүд соо морин эрдэниин хүн зондо сэгнэшгүй үүргэ дүүргэдэг байһыень тобшолбоди.

ГЭРЭЙ ДААБАРИ.

Буряад арадай Росси гүрэнтэй хамтархадань, хилэ таталгын үедэ 5 хушуун малаймнай дээжэ болохо морид ямар үүргэ дүүргэдэг байгааб гэжэ сахим нураха бэшэг соогоо олоод ерэхэ болонот. Ойлгосотой гү?

Энэ хэшээлдэ тон бэрхээр харюусанаан үхибүүдтэ... тэды сэгнэлтэ табихабди. Бэрхэнүүдта, үхибүүд!
Хэшээл дүүрээ. Баяртай!

Ц-Д.Б. БАДМАЦЫРЕНОВА, дунда нургуулиин буряад хэлэнэй багша.

Ойн баяр

АШАТА ЭЖЫ МИНУУ

Эжымнай Яруунын аймагай Кучегэр гэжэ нютагта 1927 ондо туулай жэлдэ Эрдэниин Гарма Шагдарай Цыбжит хоёрой бүлэдэ табан хүүгэдэинь хоёрдохинь боложо түрөө һэн. Хорёод наһандаа Гүндэ нютагайнгаа Мухарханов Гарма гэжэ хүбүүндэ хадамда гаража, 6 хүбүү басагадтай болоһон юм.

Хэнэйшые мэдэһээр, нютаг ороноо зониинь лэ шэмэглэдэг, нэрыень дээрэ үргэн суурхуулдаг гэжэ. Энээхэн нютагтамнай хүндэтэй зон баһал олон юм. Тэдэнэй нэгэн болохо юрын буряад эхэнэр, манай нагаса эжы Эрдынеева Хандажап Гармаевна мүн. Хандажап эжын ажабайдалай харгы хүнгэн байгаагүй гээд хэлээдэ болохо. Бага наһанһаа хара ажал хэжэ эхилээ. Дайнай хүшэр үедэ үргэдэгые үргэлсэн, үглөөнэй үүрһээ эхилээд, хүниин харанхы болотор колхозой ажалда хүдэлһэн юм. Зун болоходо, гараар үбнэ сабшаха, тармуурта, косилкада нууха, үбэлэй хүйтэндэ модоной бэлэдхэлдэ гарадаг, тэндэ модо унагаалсаха, тайраха, хүрөөдэлсэхэ гээд лэ захиһаань тоолохоор. Иигэжэ дээрэ үемнай колхозоо бодхоолсоһон, манадта гоё найхан нургуули,

байдал бэлэглэһэн. 1954 онһоо 1979 он болотор манай эжы - Хандажап Гармаевна Гүндынгөө совхоздо 25 жэлэй хугасаа соо наалишанаар эдэбхитэй бэрхээр хүдэлһэн, таһалгаряагүй Яруунын аймаг соо чемпионой үндэр нэрэ зүүжэ ябаһан юм.

Буряад Республикын габыяата малшан, Агууехэ Октябриин революциин болон Хүндэлэлэй Тэмдэг орденуудаар, ВДНХ-гай гурбан хүрэл, нэгэ мүнгэн медальнуудаар шагнагдаһан, ВДНХ-гай путевкоор хоёр дахин Москва хото ошоо, тоологдошогүй олон диплом, грамота ба шангуудаар габыяата ажальын сэгнэгдэһэн байна.

1979 он болотор совхозой хүшэр хүндэ ажал, хүдэлмэриие эсшэ сусашагүйгөөр хэлсэжэ ябаһаар, наһанайнгаа амаралтада гараһан юм.

1945 оной июниин 6-да СССР-эй Верховно Соведей Президиумэй зарлигаар "1941-1945 онуудта Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай үедэ шэн габыяата ажалтай түлөө", 1995 ондо Россиин Федерациин тогтоһон "1941-1945 онуудай Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда Илалтын 50 жэл" гЭХЭН МЕДАЛЬ-нуудаар шагнагданхай. 2010 ондо Яруунын аймагай "Хүндэтэ эрхэтэн" гэжэ нэрэ зэргэдэ хүртэһэн.

Эжымнай 6 ашатай, 8 зээнэртэй, 14 зээнсэнэртэй. Нагаса эжы, хүгшэн эжы гэжэ энхэргэн зөөлөнөөр нэрлүүлжэ ябадаг, эжымнай мүнөө үндэр 87 наһаяа тэмдэглэхэнь. Хэды үндэр наһатай болобошые, бэе хүнгэн, ухаан һонор, үри хүүгэдэингээ ажалдаа амжалтатай ябахадань баярлажа, ажабайдалдаа алдуу хэхэдэнь, һанаата боложо, һайн һайхан тээшэнь сэдхэхэжэ, аша зээнэрээ харалсан һуунал даа. Үндэр наһатай нагаса эжыдээ элүүр энхые, ута наһа, удаан жаргал үрээлнүүд.

Зулаа бадараажа, Санзайгаар арюудхажа, Наһан дээрээ наһа нэмэжэ, Дэлхэйн гурбан зөөлэниие эдлэжэ, Элүүр энхэ, буянтай, бурхантай, Зол жаргалтай, баян хэшэгтэй, Амгалан тэнюун нуухатнай болтогой! Ум аа!

Арюун сагаан хэбэлдээ Арбан һара соо тээжэ, Арай ядан нарайлһан Ашата эжы минуу. Амитай, амигүй хэбтэһэн Аршагдаагүй нялха бэеымни Арбан хургаараа хашан абаһан, Ангир шара уурагаа шэмүүлһэн Ашата эжы минуу. Умаралдаһан хорьмоһыемни нээжэ, Хумиралдаһан шэхыемни тэниилгэжэ,

Соорхой зулайемни бүтүүрүүлжэ, Нуранхай самииемни хуурайлжа, Хүхы шубуун мэтэ гангинахадам, Хүхэндөө абажа шэмүүлһэн Ашата эжы минуу.

Ухибүүдэинь зүгһөө Баярма РАНЖИЛОВА басаганиинь бэшэбэ.

Буддын шажан

ҮНЭН АЖАБАЙДАЛНАА ҮНДЭНЭЛХЭН ҮЛГЭР ДОМОГУУД

БОДОТО ИНАГ ДУРАН

Нэгэтэ өөрынгөө шабинартай хамта модоной хүүдэртэ Буддын амаржа байхадань, хальхай, нэбхи нэгүүл нэгэ эхэнэр тэрэндэ дүтэлбэ. Тэнгэригээ үршөөгдэһэн найхан шарайень тэрэ эхэнэр харамсаараа, үнэн зүрхэнһөө дурлашаба ха. Тиигээд гарнуудаа дэлгээн, тэбэрин нагад дүтэлхэдөө, тэрэ шангаар, тон баяртайгаар иигэжэ хэлэбэ гэхэ:

- О, Гайхалтай найхан, Толотомо гоё, би шамда дуратайб!

Намга абахагүй гэжэ тангаригаа үгээн шабинарынь Буддын тэрэ хальхай ябадалтай эхэнэртэ хэлэһиень гайхан шагнаба:

- Би баһа шамда дуратайб, минии дуратай эхэнэр, мүнөө намайе бү дайра гэжэ гуйнаб.

- Та намайе минии дуратай эхэнэр гэнэт, зүгөөр юундэ Та намайе бээдэ хүргэнэгүйбта?

Агуухэ Багша иигэжэ харюусаа гэхэ:

- Инаг хайратамни, мүнөө дүтэлхэ саг бэшэ гэжэ үшөө дахин дабтанаб, би хүүлдэнь ерэхэб. Би шинии дурые шалгахаа нананаб!

Тиигэжэ хэлэхэдэнь, "Багша нээрэһээ хальхай эхэнэртэ дурлашаба гэшэ гү" гэжэ шабинарынь бодобо.

Нэгэ хэдэн жэлэй үнгэрхэн хойно Будда шабинартаа даяанда һуужа байтараа, гэнтэ иигэжэ хэлэбэ:

- Би ябаха ёһотой болобоб,

минии дуратай эхэнэр намайе дуудажа байна, би мүнөө, үнэхөөрөө, тэрэндэ хэрэгтэй болоод байнаб.

Тэрэ хальхай эхэнэртэ дуратай шэнгээр үзэгдэһэн, уулзахаяа яараһан Будда багшынгаа хойноһоо шабинарынь гүйлдэһэн байна. Хэдэн жэлэй саана тэрэл модонойгоо хажууда эхэнэртэй уулзаһан газартаа тэдэнэрэй ерэхэдэ, нөөхи эхэнэрын хүлээжэ байба. Анхан найхан

байһан бэнь яра шарха болошонхой. Гайхалдаһан шабинарынь байра дээрээ байжал байбад, харин Будда тэрэ үбшэн, яра шархатай эхэнэрые гар дээрээ абаад, эмшлэлгын газар абаашаха үедөө иигэжэ хэлэбэ:

- Инаг хайратамни, би өөрынгөө дурые шалгахаа ерээб, тиигэжэ үгэһэн үгэдөө хүрээб гэшэб. Шамда үнэнхэ сэдхэлхээ дуратайгаа харуулхын арга боломжо олохын тула би олон жэлдэ хүлээгээб, би шамда дуратайб, юуб гэхэдэ, ямаршые хүнэй шамда дурлашаба болоходо, нүхэдэйшни бээдэш хүрэхөө болиходо, би мүнөө шамайе тэбэринэб.

Бээе аргалуулһан тэрэ хальхай, нэбхи эхэнэр Буддын шабинарай дүхэригтэ ороһон юм.

НЭБХИРХЭ НАНАА БОДОЛ

Нэгэтэ хоёр санаартан нэгэ хүмэһөө нүгөө хүмэ ошожо ябаба ха. Харгы замдаа нэгэ дошхон, түргэн урасхалтай үһа гол гаталха ёһотой бай-

гаа. Тэрэ газартаа хүрээб ерэхэдэнь, тэндэнь нэгэ залуу басаган гуйлтатайгаар хандажа, тэрэ мүрэн гаталхаданни тухалыт гэнэн байгаа ха. Нэгэ санаартанинь дуу гарангүйгөөр тэрэ басагые гар дээрээ үргөөд, нүгөө таладань гаргаба. Харин нүгөөдэнь энэ аша тухыень буруушааба. Голоо тэдэ хоёр гаталжа гараад, харгыгаараа саашаа дабшаба. Хоёр часай үнгэрхэн хойно хоёрдохи санаартанинь нүгөөдэдөө иигэжэ хэлэбэ:

- Ши буруул юмэ хээш даа. Бурханай һургаалаар бидэ эхэнэрнүүдэй бээдэ хүрэхэ ёһогүйбди, харин ши тэрэ эхэнэрые гар дээрээ үргөөд ябааш. Ши имэ туха хэхэ ёһогүй байгаа.

Хоёрдохи санаартанинь иигэжэ харюусаба:

- Би тэрэ басагые нүгөө эрые хүрэтэр нэгэ минута соо үргэжэ абаашанай удаа энэ ушар тухай гансата мартааб. Харин ши мүнөө хүрэтэрөө тэрэ эхэнэрые үргэжэ, энээн тухай бодожо ябанаш.

Бэлигма ОРБОДОЕВА
ород хэлэнһээ оршуулба.

Февралин 14 – Гэгээн Валентинэй үдэр

ДУРАН ТУХАЙ ДУУН БОДОЛОЙ ХҮЛГӨӨН

Дүшэдэхи намарни нэмээхэн дүтэлжэл байна даа, зайлашагүй. Үгтэһэн хэмжүүртэй наһамни Үнгэржэл байна даа, зогсошоогүй. Эдирхэн наһамни хээээдэш, Эрхэхээ болёол даа, намаяа. Залуухан басагандал яахадаа, Загнана, аашалнабиб заримдаа? «Түнихэн болохоор болоош», - гэн, Түрэлхид, нүхэдни ойлгуулна. Түгсүүл боложо үмхирхээ Түрөөгүйб энээхэн дэлхэйдэ!..

Яншаһан шэнгээр зүрхэмни Яахадаа гэнтэ шэмшэрнэб? Эжэлээ гээһэн энгиндэл, Эгтээ юундэ гунигланаб? Үдэр, хүниггүй хэниешьеб Үгылһэн шэнги - жэгтэйхэн Хүхын дуунай хүнинүүд Хүлгүүлһэн зандаа гү, жэгтэйгээр?..

Дүрбэн арбаяа тулатараа, Дүримэй уйтахан хаалта соо Баряанай шубуун мэтээр Барижал ябаагүйб зүрхээ. Нүгэлшые, буяншые хэгдээ, Нүхэдшые, дайсадшые байхал даа. Аяама халуунда, хүйтэндэш, Амидыл ябахада найхан даа!

Ай даа, арайл хожомдоош! Айдар наһамни хаанаб даа? Сэсгэхэн дунда ябаал наа, Сэнгэхэл нэм даа, шамтайгаа. Сэдхэлэйнгээ гүн оёроһоо Сэгээхэн нара мандуулаад, Сэнгэхэл нэм даа, шамтайгаа, Сээжэрхэг залуу хүбүүхэн!..

Д. Р-дэ.

Дуугаа найханаар дуулахадаш, Дуулим болоно дэлхэй, Үгэ бүхэниеш дабтанашуу, Үнгынгөө сэсэг дэлгээд. Огсом солгёон аялгашни Огторгой өөдэ хөөрөөд, Ондоо түбинүүдтэ ошоно хаш, Оройень сүмэлэн хүсөөрөө. Тэрэ найхан аялгыеш Тэнгэрийн хүүхэд шагнажа, Газарай дууша хүбүүндэ Гараа харбайхаа нагашаб. Наашаа хараад дуулыш даа, Намда дуугаа зорюулан.

Хадуухаа аялгыеш наһандаа Хажуудаш ерээб зорюута!..

Туяатуулжа замыем байхаар Толомни болохош. Тулгардаха сагай ерээбэл, Тулгамни болохош. Хаража, дахажа ябахаар Харгымни болохош, Хагсуу шуурганай үедэ Халхабшамни болохош. Омог зүрхээ нюугаад, Ооглоноб шамай, Ондоо эхэнэрые найшаан, Орхихогүйш намай. Самсаяа тайлаад үгэ - Сагтань угаһуу, Сабагыень шэнээр эмхирээд, Шагта хадаһуу. Эгсэ дабаанда зорёо нааш, Этигэлшни болохош, Энхэрэл шамда хэрэгтэйл - Эхэшни болохош!

Элдинхэн дэлхэй дээр амидархада, Этигэл хэрэгтэй, дамайхан этигэл. Зүрхэндөө этигэл бадаруулжа ябахада, Зүндөө бүхы юумэн бүтэхэл.

Сэдхэл гээшэш этигэлэй барагдабал, Сэбдэг мүйһөөр хушаатай мүрэншүү. Дахяад досоомни этигэлэй бадарбал, Далайе нэтэ харайхыем мэдэнэ гүш?

ШАМДА (Үлхөө шүлэгүүд)

Хаанаһаа шамтай ушараабиб даа? Харалсаагүй ябаһамнай дээрэ нэн даа. Хашхараад зүрхэмни, улаанхан голоороо Хахара гантаад лэ үлэхэнь даа.

Хубиингаа жаргалые урдаа баряад, Хүмхаарһан шэнгээр тэмсэшэхэ гэхэдэм, Хүрһэтэ дэлхэйдэ эсэггүй үлэхэ Хүүгэдэйш нүдэн нэшхэлыем химэлһэндэл.

Арбанхан найматай сэсэгүүд ябахадаа, Алгасалдан хаагуураа үнгэрөөбибди даа? Аглагхан дэлхэймнай уужамшыел аад, Аргагүй үлзуулһанинь юрөөлтэй даа.

Сэсгһээ мүндэлдэг жаргалай орондо Сэнгэжэ байһаншуу гэгээн үдэрнүүд. Сэдхэлэйм оёрто, зула мэтээр, Сэгээнхэн галаар бадархал мэдэрэлдэм...

Ушархал гэнэн үйлэмнай тиимэ гү? Уулзаашгүй ябаа наа, болохол нэн даа, Улаанхан зүрхэмни үбшэнтэйгөөр яншан, Оройгоороо гантаад үлэхэнь лэ даа.

Наһанайм эгээл жаргалтай үдэрнүүд Намарай хюрууда хушагдан үнгэрөөл. Хэнзэлгшэл гэнтэ улаалзай сэсгшые, Хэээ, жаргални, эрхэхэби хөөргөө? Түбэрһэн һуеһһөөм шарьяһан шэнги Түрүүшын саһаншые бэшэ аад, хюруу - Сэдхэлыем химэлһэн мэтэ наһагдаа Сэбдэгтэй модо жүрөөдэһэн хюрөө. Мийһэлэһэн шарайеш зүүдэндэ хаража, Минии наһан жэгнэгдээ дулаанаар. Хүдэрхэн гараараа энхэрэн хүзүүдээд, Хүлгүүлһэн шэнгиш бодолыем дураараа.

Зүүдэлээд һэрихэдэм, тойроод хогоосон, Зүүдэнэй мэхэ ямар гашуун бэ? Наһанайм эгээл жаргалтай үдэрнүүд Намарай хюрууда юундэ хушуулба?

Түргэлыш, инагни, үргэ дээшэнь, Түбһэн хундага бэшэл энэшни. Дүүрэтэр аягалааб дуранайнгаа дээжэ - Дүлэ бадарма хорзо гэнэгши? Хорзо бэшэл даа - этигэ, инагни, Хоро шамдаа наһанхай бэшэлби. Хаанашые ябаа наа, намайе шагна, Халима золтой ябыш гэгшэлби. Дураар билтарма хундагыем шэлээгээд,

Дураа мэдээрэй - шиниилби баран. Үлүүсэ гараһан эхэнэр бэ гээд, Үзэн ядахашые - шинии дуран. Харин мүнөө үргэ дээшэнь, Ханхинаса мүргэлдэг хоёр хундага: Халитар аягалааб дуранай дээжэ, Харгыеш шэмэглэг найхан аялга!

Зүрхэнэй дуран гэшэш иимэ юм гэжэ Зүүдэндээш оруулаагүй ябааб - тон гайхалтайл. Үдэршые, хүнишые хододоо, хаанашые ябахадам,

Үншэн хабһанайм оёроһоо гаранагүйш - яалтайб? Ушаржа заяагаа холбохо аргагүй байһандаа, Ушараа алдан гүйжэ хэниие зэмэлхэбиб? Зоболон жаргал хоёрой дүүрэн хундага Золтойб гэжэ амаһаад, нютагтаа үлэнхэйлби. Зүрхөөрөө гунгарваа хэжэ, дурыеш тахин, Зүүнэй холо зүгые ходол шэртэхэб. Аяын хангалтай нэрыеш аманһаа унагаангүй, Ами наһандам үгтэһэн нарамни хиртэхэ. Нүгшэхэ сагайнгаа ерэхэдэ, «эжы!» гэмсээрээ, Нэрыеш аалин дурдаһаар, нүдөө анихаб. Хойто наһандаа уулзажа, тамын орондошые Хоюулан жаргахабди гээд... ами табихаб.

Цырендулма ДОНДОГОЙ.

СОНОСХОЛ

Февралин 14-дэ үдэрэй 14 сагта Үндэһэтэнэй номой сан соо республикын арадай поэт Цырендулма Цыреновна Дондогойн "Шамбалын сэсэгүүд" гэнэн шэнэ номтой танилсалга болохо. Уринабди! Эмхидхэлэй комитет.

ЗУРХАЙ

Февралийн 17, гарагай 2, монгол литын 18, шарагшан хониной, огторгойд хуудалтай, 6 сагаан мэнгэтэй.

Энэ үдэр хайхан хэрэг үйлдэхэд, холын харгыда гарахада хайн. Бусад хэрэг сээртэй.

Үнэ абабал, эд зөөрин, малай гарза гараха.

"Гандан" дасанда "нама, Жамсаран" сахюусай хурал, үдэрэй 14 сагта "Табан харюулга" уншагдаха.

Февралийн 18, гарагай 3, монгол литын 18, сагаан бишэн жэлэй, уһанда

хуудалтай, 5 шара мэнгэтэй.

Энэ үдэр хүшэр хэрэгүүдье эрхилхэдэ: дайсание дараха, хорото хии юумэ усадхада, наймаа хэхэдэ, холын харгыда гарахада, үнэ абахада, эм бүтээхэдэ хайн.

"Гандан" дасанда "нама, Жамсаран" сахюусай хурал, үдэрэй 14 сагта "Табан харюулга" уншагдаха.

Февралийн 19, гарагай 4, монгол литын 19, сагагшан тахяагай, уһанда хуудалтай, 4 ногоон мэнгэтэй.

Энэ үдэр харгыда гарахада, бага хэрэгүүдтэ: эд бараа үйлдбэрлэхэ, хүршэ нүхэртээ харилсаха, наймаа хэхэдэ хайн. Хүшэр, хүндэ хэрэгүүдье үйлдбөөгүй наа, дээрэ. Үнэ абабал, хайн хүнтэй ушарха, эбтэй ажаһуудал ерэхэ. "Гандан" дасанда "нама, Жамсаран" сахюусай хурал, үдэрэй 14 сагта "Табан харюулга" уншагдаха.

Февралийн 20, гарагай 5, монгол литын 20, хара нохойн, модондо хуудалтай, 3 хүхэ мэнгэтэй.

Энэ үдэр дэлгэрэнгы ажал эрхилхэдэ, холын харгыда гарахада хайн. Үнэ абабал, үлэн байдал дайралдаха.

"Гандан" дасанда "нама, Жамсаран" сахюусай хурал, үдэрэй 14 сагта "Табан харюулга" уншагдаха.

Февралийн 21, гарагай 6, монгол литын 21, харагшан гахайн, хийдэ хуудалтай, 2 шара мэнгэтэй.

Энэ үдэр холын харгыда гарахада, хуулиа хэрэгүүдье хэхэдэ хайн. Үнэ абабал, үбшэн дайралдажа магад.

"Гандан" дасанда "нама, Жамсаран" сахюусай хурал, үдэрэй 14 сагта "Табан харюулга" уншагдаха.

Февралийн 22, гарагай 7, монгол литын 22, хүхэ хулганын, галда хуудалтай, 1 сагаан мэнгэтэй.

Энэ үдэр үзэгтэ нурахада, одо мүшэдые шэнжэлхэдэ, соёлой ба элдэб мэргэжэлдэ нурахада болон бусад "хүшэр" хэрэгүүдье эрхилхэдэ хайн.

Үнэ абабал, эдэе хоол элбэг олохо.

"Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагта "Баян Намсарай", үдэрэй 14 сагта "Сунды" хуралнууд уншагдаха.

Февралийн 23, гарагай 1, монгол литын 23, хүхэгшэн үхэрэй, газарта хуудалтай, 9 улаан мэнгэтэй үдэр.

Энэ үдэр холын харгыда гарахада, дасан дуган ошоодо, нангин шүтөөнэй газарнуудта мүргэхэдэ, элдэб эмхинүүдтэ хэрэг зүбшэхэ, бүтээхэ, шийдхэхэдэ хайн. Үнэ абабал, эдэе хоол, эд зөөри элбэгжэхэ, олзо орохо.

"Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагта "Бурхан Баабай", үдэрэй 14 сагта "Сагаан үбгэн" хуралнууд уншагдаха.

Энэ зурхай "Гандан" дасанай Зоригто лама бэлдэбэ (6-дахы таһаг).

Дасанай хаяг: 670045, город Улан-Удэ, проспект Автомобилистов, 1 «К» (Стрелка).

Адрес электронной почты: gandan2013@yandex.ru

Контактные телефоны: 8-9021-615355, 8-9021-678522.

В алтарной галерее дацана - 1000 Будд вы можете приобрести семейного покровителя и защитника.

Прочс

БУРЯД ХЭЛЭН

Жэгүүртэ хара хирээгэй Жэхымэ шэрүүн хаагалаан соогуур,

Гуринха хүхэ шонын Гунигта хүниин уляан соогуур Дайнай галые дабажа гараһан, Домог холье дуулан ерэнэн Түрэлхи минии буряад хэлэн.

Мүнхэрэн ошоһон угуудай Мүрэн намдуу урасхал сооһоо, Намилзан ерэнэн тугуудай Нангин хүлдэ урай сооһоо Эсэгийн угаар дамжан ерэнэн, Эхын хүөөр шудхан ороһон Түрэлхи минии буряад хэлэн.

Мянган жэлые мансылһан Морин хуурай уянгын зэдэ, Мэлмэн дэлхэйе үлгыдэһэн Лимбын шэлдэн аялгын һодо, Абай Гэсэрэй домог тахиһан, Арадай мэргэн бодол сахиһан Түрэлхи минии буряад хэлэн.

Ульгэрэй далайда жаргаһан Улгын дуунай альбан хүлдэ,

Зүүдэнэй залида жэргэнэн Зүнтэ мэдэлэй толон элшэ, Залинта аадартал үргэн

дэлисэ, Зулын галдал орьёл хурса Түрэлхи минии буряад хэлэн.

Эршэтэ торгон зэбын Эшхэрэн ошоһон хорон сооһоо,

Эжэлһэн хоёр инагай Элшэтэ арюухан дуран сооһоо, Сухалай шуургаар эбхэрэн

бууха, Сэдьхэлэй хайханаар эелдэр байха Түрэлхи минии буряад хэлэн.

Түмэн сагай эрьеэн соо Түби дэлхэй түүрэн байһан, Мянган арадай хэлэн соо Мүшэн шэнги мүнхэ хайхан Долгито аминайм дуунай

эршэ, Дэгэлэйм энгэрэй нюусын гэршэ*

Түрэлхи минии буряад хэлэн.

Хоёр нюдэнэй сүсэгүдэл Хамаг юртэмсэ шэнгээһэн, Ухаан бодолой гүнзэгүдэл Оёоргүй замбуулин шэргээһэн Эрхэ сүлөөдэл энхэ амгалан Эрьехэ нарандал мүнхэ

мандахал Түрэлхи минии буряад хэлэн.

* Буряад хүнэй дэгэлэй энгэр гурбан үнгын худалһаа бүридэнэ. Дороһоонь өөдэ: улаан, хара, сагаан.

Удхыань гол түлэб иигэжэ тайлбарилдаг:

Шуһата зэбүүн сагые гэтэлээб, Хара муухай харгы нэтэлээб.

Хамаг муу (могойлиг, гахайлиг, тахяалиг) хилэнсэ хойшоо гараг гэһэн удхатай, хуга доогуур шурган ошоно.

Дээрэй сагааниинь: Эрээдүйе дабаха сагаан хайхан сэдьхэлтэйб.

Д.ДОРЖИГУТАПОВ.

Гунга Гомбоевич ЧИМИТОВ

Буряадай соёлдо ехэ гээлтэ болобо. Буряадай арадай поэт, Буряад Республикын болон Россиин Федерациин соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ, Буряадай Гүрэнэй шангай лауреат, түрүү буряад уран зохёолшон, мэдээжэ дуунуудай үгэнүүдые бэшэгшэ, басни зохёогшо, оршуулагша Гунга Гомбоевич ЧИМИТОВ 90 наһанайнгаа дабаан дээрэ энэ дэлхэйһээ халин ошобо.

Гунга Чимитов 1924 ондо Мухар-Шэбэрэй аймагай Хошуун-Узуур нутагта түрэнэн юм. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай үедэ түрэл колхоздоо ажаллаа. Уданы П.И.Чайковский нэрэмжэтэ театрай хүгжэмэй училищиди нуража гараа. 1956 ондо А.М.Горькийн нэрэмжэтэ Литературна институт дүүргээ. Буряадай АССР-эй Телевидени болон радиодамжуулгын гүрэнэй хороной уран зохёолой талаар редактор байһан. 1961 онһоо Гунга Чимитов – СССР-эй Уран зохёолшодой холбооной гэшүүн. Олон жэлдэ "Байкал" сэтгүүлэй редакцида хүдлөө.

Олон ород уран зохёолнуудые буряад хэлэндэ оршуулһан юм: А.С.Пушкинай үлгэрнүүд ба онтохонуудые, И.А.Крыловой баснинуудые, Н.В.Гоголийн туужануудые... Гунга Гомбоевич – шүлгүүдэй, баснинуудай, очеркнүүдэй олон тоото суглуулбаринуудай автор. Сээжын оёорһоо гараһан, сэдьхэл хүдэлгэмэ, мүн хүн бүхэндэ ойлгосотой ирагуу гоё шүлгүүдэнь арадай дуратай дуунууд болонхой. Тэрэнэй үгэнүүд дээрэ гурбан зуу гаран дуун бэшэгдэнхэй. "Тоонто нутаг", "Эжы", "Үнгын голой дангина" гэжэ дуунуудынь хэзээдэшье мартагдахагүй, зоной дунда дуулагдажал байха. Гунга Чимитов хүүгэдтэ зорюулжа, олон зохёолнуудые бэшэнхэй. Тэ-

дэниинь театрнуудаймнай тайзан дээрэ олоор табигдадаг. Буряад уран зохёолшодоймнай аха захатан Н.Гоголийн "Ревизорье", А.Островскийн, М.Горькийн зүжэгүүдые, В.Шекспирэй зохёолнуудые буряад хэлэндэ оршуулһан. Гадна XIII зуун жэлэй элитэ зохёол болохо "Монголой нюуса тобые" баһал буряадшалаа. Тиихэдэ И.Калашниковай "Зэбүүн саг" болон япон яһанай уран зохёолшон Иноуэ Ясуши гэгшын "Бүртэ-Шоно" романуудые оршуулаа. Мэдээжэ зохёолшон Даши Черниновтэй суг хамта "Хулдай Мэргэн" гэһэн арадай үлгэр хэблүүлээ юм.

Буряад арадай поэдэй буряад уран зохёолой хүгжэлтэдэ оруулһан хубита үндэрөөр сэгнэгдэнхэй. Гунга Чимитов Арадуудай хани барисаанай орденээр, Агван Доржиевай нэрэмжэтэ медалээр, Буряад Республикын, Россиин Федерациин олон тоото медаль болон хүндэлэлэй грамотануудаар шагнагданхай.

Түрэлэйнь зондо, дүтын хүнүүдтэ гүнзэги шанала гашуудалаа мэдүүлнэбди. Буряад соёлой хүгжэлтэдэ сэгнэгдэшгүй хубита оруулһан элитэ уран зохёолшон, олонийтын ажал ябуулагша, хайрата эсэгэ, хүгшэн аба, наһанай нүхэр Г.Г.Чимитов тухай гэрэлтэ дурасхаал зүрхэ сэдьхэлдэмнай хэтэдээ үлэхэ.

В.В. Наговицын, М.М. Гершевич, А.В. Ключихин, И.М. Егоров, А.К. Тулохонов, А.Г. Варфоломеев, М.В. Слипичук, И.Э. Матханов, А.Е. Челик, В.Э. Матханов, Н.М. Зубарев, П.Л. Носков, А.А. Лехатинов, В.А. Павлов, Б.Ц. Семенов, Т.Г. Цыбиков, А.В. Дамдинов, А.Т. Стопичев, Ц.Б. Батуев, Н.Н. Светозарова, И.А. Петрова, С.А. Добрынин, А.М. Голков, В.Н. Молчанов, А.В. Голых, Р.Б. Гармаев, Л.В. Потапов, С.Н. Булдаев, В.В. Хартаев, М.В. Урбаева, М.Р. Чойбонов, Б.С. Дугаров, Г.Т. Башкуев, В.Г. Митыпов, А.Л. Ангархаев, Г.Ж. Раднаева, Г.Х. Базаржапова-Дашеева, Д.Р. Доржиева, Л.Н. Санжиева, Б.О. Цырендашиев, В.А. Усович, П.Н. Дамиранов.

Буряадай гүрэнэй университетэй буряад хэлэ бэшэгэй факультетдэ суг хамта нураһан хүүбүүдэй зүгһөө Ахын аймагай гулваа Баир Дашиевич Балдановай гэр бүлэдэ хайрата аба **БАЛДАНОВ Даши Владимировичай** саһаа урид наһа бараһан ушараар гүнзэги шанала гашуудалаа мэдүүлнэбди.

Буряад үнэн

Учредители:
Глава Республики Бурятия,
Народный Хурал Республики Бурятия,
Правительство Республики Бурятия

Директор-главный редактор - В.В.ХАРТАЕВ
Редактор - Т.В.САМБЯЛОВА

ТЕЛЕФОНЫ:

21-54-54 - приемная
21-35-95 - замдиректора - редактор газеты "Бурятия"
21-68-08 - редактор
21-64-36 - замредактора, ответственный секретарь
21-67-81 - выпускающий отдел
21-63-86 - отдел экономических проблем, отдел фотоиллюстраций
21-63-86 - отдел социально-политических проблем
21-64-36 - отдел гуманитарных проблем, отдел бурятского языка и перевода, редакция журнала "Одон"
21-06-25 - редакция журнала «Байгал»
21-60-21 - редакция журнала «Морин Хуур», отдел книгоиздания
21-62-62 - реклама
21-50-52 - отдел распространения

АДРЕС РЕДАКЦИИ И ИЗДАТЕЛЬСТВА:
670000, г. Улан-Удэ, ул. Каландаришвили, 23. ГАОУ РБ «Издательский дом «Буряад үнэн».

Подписной индекс 50901
Газета зарегистрирована Управлением Федеральной службы по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций по Республике Бурятия
Свидетельство ПИ № ТУ03-00304 от 29 июля 2013 г. www.burjnen.ru e-mail: unen@mail.ru

Газета набрана и сверстана в компьютерном центре Издательского дома «Буряад үнэн». Отпечатано с готовых диапозитивов в ОАО «Республиканская типография». Адрес типографии: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Борсоева, 13. Подписана в печать 12.02.2014 в 17.00 - по графику; 12.02.2014 г. в 17.00 - фактически. Объем 6 п.л. Заказ №1135. Тираж - 4000 экз. Цена свободная.

Редакция принимает печатные рукописи. Рукописи и фото не рецензируются и не возвращаются. Автор несет ответственность за представленные материалы. За содержание объявлений редакция ответственности не несет. Все справки у рекламодателя. * Материалы на платной основе. ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ - каб. 1, 13 (I этаж), Тел.: 21-62-62, 21-60-91 тел./факс: 21-54-54

БУРЯАДАЙ ГҮРЭНЭЙ ЦИРК ХОЛЫН ТҮСЭБҮҮДТЭЙ

Эдэ үдэрнүүдтэ Буряадай Гүрэнэй цирк эдир хүүгэдтэ болон гэртэхиндэнь Сагаан харын бэлэг болгон, Чайковскийн нэрэмжэтэ Искусствын колледжын танхим соо "Жаргалай таха" ("Подкова счастья") гэхэн найр дурдахана. Энэ хонирхолтой үйлые мүнөөдэр, үглөөдэр хараха аргатайт.

Би түрүүшын үдэртэ, февралын 8-да, хүүгэдтээ суг ошоожо, сэдхэлээ ханан харааб. Хэлэхэн эшхэбтэр, зүгөөр энээнһээ урид Буряадайнгаа циркдэ нэгэшые ошоожо үзөөгүй байгааб. Тиймэһээ манай артистнар иимэ гоёнууд, бэрхэнүүд, хүсэтэйнүүд, зүрхэтэйнүүд гэжэ мэдэхгүй байшооб. Уян нугархай басагад, агаарай гимнастка, акробатууд, хүюу клоун болон циркдэ хабаатай бүхы шахуу артистнар өөһэдтэмнай бии ха юм. Скакалкануудаар дэбхэрээн ехэ хайшаагдаа. Хоёр дабхар боложо зогсоодшые, хэбтээдыше дэбхэрэлдэнэ, ута скакалка соо хэдэн скакалкааршые собхоролдоно, мүн уян нугархай басагаар скакалка хэжэ наадана... Манай циркын акробатика эрхим хайн гэжэ тэмдэглээб. Бэе бээе өөдөн шэдэжэ, дүрбэн дабхар "гэр" бодхооно. Шандааһатай баатарнуудай хүнгэншэгүүдэ нэгэ доро урагша-хойшонь шэдэхэдэ, тэдэниинь агаарта шадамараар урбалдан, бусад баатарнуудайнгаа мүр дээрэ тогтошоно. Гиригүүд болон бусадшые түмэр түдэгөөр бүмбэгэ хэн, бэлэхэнээр наадана. Сахаригуудые бээдээ эрыюулнэ. Нэгэ үгөөр, үхибүүдэй хаража байхаар зохид лэ юумэн байна. Илангаяа клоун хүүгэдые ехээр хүхээгээ. Тэдэ клоуной эмхидхэнэн наदानуудта хабаадахын тула булта шахуу нууриһаа бодожо, тайзанай хажууда обооролдожо байгаа нэн. Хүүгэдэй онсолһоор, манай цирк тон хонирхолтой, гоё, гансал амитад үгы.

Тус программа февралын 1-дэ Москва хотодо Россиин эрдэмэй академиин Ехэ танхим соо харуулагдаа юм. Нютагаархидаймнай "Уряал" гэхэн олониитын эмхи манай циркые энэ Сагаалганда ниислэл хото урихадань, Буряадай гүрэнэй Дүүмын депутат Михаил Слипенчук мүнгөөр тухалһан байна. Гадна Москва хотодо Буряад Республикын Бүрин этигэмжэтэ түлөөлэлгын толгойлогшо Анатолий Лехатинов баһа дэмжэжэ, байра, эдээ хоол мэтын эмхидхэлэй асуудалнуудые даажа абаа. Тийн Буряадай цирк түрүүшынхией бүхы бүридэлөөрөө, энээнэй 18 хүн, Москва ошоожо, нютагаархидаа баярлуулаа. "Хүнүүд манай артистнарай бэлиг шадабарие ехэ гайхаа, хайхашаагаа. Түрэл нютагтаманай иимэ гоё, ёһотой буряад цирк бии гэжэ мэдэхэшыегүй байгаабди гэжэ олон зон хэлээ", - гээд, уран хайханай талаар хүтэлбэрилэгшэ Туяна Догданова хөөрэнэ нэн.

Циркын артистнарай бүхы хубсаһанууд буряад маягтай юм. Илангаяа буряад клоуной шог зугаа, энеэдэ-наада гаргахадань, ехэ зохидшоохоор. Гадна программа бүхэниинь ямар нэгэн хайндэртэ гү, али үйлэ хэрэгтэ зорюулагдадаг байна. Жэшэнь, Сагаалганда зорюулагдаһан "Жаргалай таха" гэхэн найртань Манзан-Гүрмэ төөдэй тухай үльгэр домогоор найруулагдаһан агаарай гимнастика харуулагдаһан, морин жэ-

лэй гараа хада, скакалкаар дэбхэрэгшэд нэн түрүүн мори унагшадай хатар гүйсэдхэнэ. Харин найр хүтэлэгшэ хүүгэдтэ Сагаалганай юрэнхы ёһо заншалнууд тухай хөөрөөд, дуратайшуулые тайзан дээрэ урижа, золгохо, бэлэг бариха, мүн бусадшые ёһонуудые харуулжа үгэнэ. Тийхэдэ Шэнэ жэлдэ "Белоснежка и семь гномов" гэхэн үльгэр табигдаа. "Шэнэ жэлдэ, Сагаалганда, Бүхэдэлхэйн циркын хайндэртэ, Хүүгэдые хамгаалгын уласхорондын үдэртэ, нуралсалай шэнэ жэлэй эхиндэ зорюулан, заабол тусхай программануудые бэлдэдэг заншалтайбди, - гэжэ ахмад администратор Светлана Бадмаева хэлээ. - Харин саашадаа дуушадые найрнуудтаа хабаадүүлжа, ехэ шоу хэдэг болохо ханаан байна. Энэ жэлдэ Бүхэдэлхэйн циркын үдэртэ иимэ хэрэг бүтээжэ үзэхэ зорилготойбди".

Буряадай гүрэнэй циркын түсэбүүд тухай үргэлжэлүүлбэл, Москва ошоһондол, иигэжэ бүхы артистнараа абажа, хари гүрэнүүдээршые ябадаг болохо хараатай. Энээнһээ урид нэгэ гү, али хоёр-гурбан номер иишэ-тиишэн эльгээдэг хэн: бүгэдөөрэн харгыда гарахын тула ехэ мүнгэн хэрэгтэй. Байгша ондо сохон Агын тойрог, Алтайн хизаар ошохо юм. Мүнгэнэй байбал, Буряад оронойнгоо хүдөө нютагуудааршые ябаха дуратай. Юуб гэбэл, өөһэдынгөө хүсөөр эмхией хангадаг болоходоо, мүнгэнэй асуудалда хашагдахаяа ханана. Энэ жэлдэ апрель соо Ород драмын театр ерөө Бүхэдэлхэйн циркын үдэртэ зорюулагдаһан ехэ фестиваль үнгэргэгдэхэ. Эндэ хүн зоной дура сэдхэл буля-

маар, гайхуулмаар шэнэ-шэнэ номернууд табигдаха юм. "Буряадтаманай циркын нургуули, Искусствын колледждо циркын таһаг гэжэ бии. Бидэ харилсаа холбоотойгоор хүдэлдэгбди. Энэ хайндэртэшые суг бэлдэхэбди", - гэжэ Туяна Молоновна хэлээ. Июнь соо Буряадай цирк уласхорондын фестиваль эмхидхэхэ. Монголһоо, Эрхүүһээ, Ангарскһаа, Красноярскһаа айлашад, тэрэ тоодо мүнөө Дю Солей циркдэ хүдэлдэг уян нугархай басагадые бэлдэһэн Сэлэнгэ багша, Юрий Никулинтай суг хүдэлһэн, мүнөө Хальмагта ажаһуудаг Буряадайманай мэдээжэ клоун Александр Шелковников гэгшэд буухаар хүлээгдэнэ.

Буряадай цирк холын хараа түсэбүүдтэй, илангаяа бэлиг шадабарияа, мэргэжэлээ дээшлүүлхэ зорилготой. Зүгөөр тэдэнээ бэлүүлхын тула хорилго хэхэдэ, зохистой байшанаар дуталдана. Мүнөө Искусствын колледжын тамирай танхим хүлһэлжэ, ажалаа ябуулдаг юм. Тээд хүгжэхэ гэбэл, үндэр оройтой, үргэн байра хэрэгтэй. Мүнөө тэндэн дүрбэнһөө дээшэ дабхар "гэр" бодхоохын аргагүй. Энэнь эгээл шухала асуудал гэшээ. Эдэ бүгэдэ үнгэргэжэ жэлэй ноябрь нарада Буряадай Правительствын дэргэдэ цирк хүгжөөхэ талаар зүблэлэй зүблөөн дээрэ хэлсэгдээ юм. Тэндэ КСК ЗММК-гай байшан хүлһэлхэ тухай дурадхал оруулагдаа. Мүнөө Буряадай цирк Правительствын шиидхэбэри хүлээнхэй. Гадна саашадаа тусхай тамирай байшантай болгохо асуудал баһал хараада абтанхай.

-Соёлоймнай министерство бидэндэ арга шадалаараа тухалдаг лэ даа. Амин шухала эдэ асуудалнууднай шиидхэгдэхэ байха гэжэ найданабди, - гэжэ Туяна Молоновна хэлээ.

ДЫЖИТ МАРХАДАЕВА.

